

ASBÜ YUVA

Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi



EDİTÖR KURULU/EDITORIAL BOARD

Sahibi/Journal Owner

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Adına
Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN (Rektör)

Baş Editör/Editor-in-Chief

Doç. Dr. Ayten EROL

Editör Yardımcıları /Assistants Editors

Dr. Öğr. Üyesi Bilal GÜZEL

Arş. Gör. Ozan ÇETİNER

Arş. Gör. Saliha ARABACI

Alan Editörleri/Subject Editors

Aile Felsefesi/Family Philosophy:

Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK

Aile Psikolojisi/Family Psychology:

Prof. Dr. Hakan TÜRKÇAPAR

Aile Sosyolojisi/Family Sociology:

Prof. Dr. Şebnem AKÇAPAR

Aile Hukuku/Family Law:

Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR

İlahiyat/Theology:

Prof. Dr. Selçuk COŞKUN



ASBÜ YUVA

**Uluslararası Aile Araştırmaları
Dergisi**

ASBU International Journal of Family Research

ii

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı/Children's and Youth Literature:

Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ

Dil Editörleri/Language Editors

İngilizce/English:

Arş. Gör. Aybüke DOĞAN

Türkçe/Turkish:

Öğrt. Gör. Fatma Bilge ŞİMŞEK

Arapça/Arabic:

Prof. Dr. Atik AYDIN

ASBÜ Yayınları

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Hükümet Meydanı No: 2 06050 Ulus/Altındağ/Ankara

Telefon: +903125964444-45

Fax: +903123118600

PTT keş: ASbü@hs01.keş.tr

Yuva Dergisi

Cilt/Volume: 3, Sayı/Issue: 1, Yaz/Summer 2025

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN- ASBÜ Rektörü

Prof. Dr. Saffet KÖSE-İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Emin AŞIKKUTLU-Trabzon Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Şehmuz DEMİR- Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Amany LUBİS, MA- Şerif Hidayetullah Devlet İslam Üniversitesi Rektörü, Endonezya, Jakarta

Prof. Dr. Raafat Al-MİKATİ- Lübnan Trablus Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. M. Hakan TÜRKÇAPAR- ASBÜ Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Ali Osman KURT- ASBÜ Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ- ASBÜ Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Selçuk COŞKUN- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Şebnem AKÇAPAR- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Mine ÖZYURT KILIÇ- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Erol KAHVECİ- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Sutay YAVUZ- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Ayten EROL- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Murat BOYSAN- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Hicret K. TOPRAK- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşe GÜÇ- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Nevfel BOZ- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Wei-Jun Jean YEUNG – Singapur Ulusal Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice MÜFİD- V. Muhammed Üniversitesi-Rabat/FAS

Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK-Çorum-Hitit Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Sevgi KURTULMUŞ-Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal SAYAR -Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Şamil ÖÇAL- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet TEMEL- İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-Malezya Din Hizmetleri Müşaviri

Dr. Samia Raheel QAZI- Pakistan Eski Milletvekili, Büyükelçi, Birleşmiş Milletlerde ECOSOC Statüsüne Sahip bir STK olan Uluslararası Müslüman Kadınlar Birliği IMWU'nin Müttevelli Heyeti Başkanı

Dr. Camelia HELMY/ Kamilya TOLUNOĞLU- Uluslararası Müslüman Alimler Birliği Aile Komitesi Başkanı- Mısır

TAKDİM

Sayın ASBÜ YUVA Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi Okuyucuları,

Aralık 2023 tarihinde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayını olarak akademik dünyaya kazandırılan ve bugüne kadar üç sayı boyunca ASBÜ KAİDE Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi adıyla yayın hayatını sürdüren dergimiz, 30 Haziran 2025 itibarıyla ASBÜ YUVA Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi adıyla yayın hayatına devam edecektir.

İsim değişikliğimiz sadece biçimsel bir dönüşüm değil; aynı zamanda dergimizin aile kurumunu daha geniş, kapsayıcı ve derinlikli bir şekilde ele alma vizyonunu da yansıtmaktadır. “YUVA” ismi, ailenin koruyucu, birleştirici ve dönüştürücü niteliğini akademik bir çerçevede yeniden düşünme çağrısıdır. Bu geçişle birlikte yayımladığımız dördüncü sayımızda, aile olgusunu farklı boyutlarıyla ele alan; psikoloji, hukuk, tarih ve sosyoloji alanlarında beş özgün araştırma makalesi yer almaktadır.

İlk makalede Abdullah TÜRKMEN; “Babasız Büyüyen Erkeklerin Babalık Deneyimleri: Küresel Düzeyde Psikososyal ve Kültürel Bir Nitel Analiz” başlığıyla, babasız büyüyen bireylerin babalık rollerini nasıl tanımladıklarını, kültürel faktörlerin babasızlığın etkilerini nasıl şekillendirdiğini, ebeveynlik tarzlarının nasıl farklılık gösterdiğini ve babasız büyümenin bireyin psikolojik dayanıklılığı ile başa çıkma stratejileri üzerindeki etkilerini incelemiştir. İkinci makalede Fatıma Kurnia AÇIKÖZ ve Hayrunnisa ÖZDEMİR; “Temel Haklar ve Kadın Girişimciliği Ekosistemi: Kesitsel Panel Veri Analizi” başlığıyla, kadın girişimciliğini etkileyen temel haklar ve yasal düzenlemeleri istatistiksel veriler ışığında incelemektedir. Kadın girişimcilik ekosistemi ile temel hak düzeyi arasındaki ilişkinin sosyoekonomik düzeye bağlı olduğu tespit edilen makalede, kadın girişimcilik ekosistemini geliştirmeye yönelik öneriler sunulmuştur. Üçüncü makalede Muhammed Zakir Bakhtari; “Afganistan ‘Kânûn-i Merâsim-i Arûsî’si ile Osmanlı Devleti ‘Düğünlerde Men‘i İsrâfât Kânûnu’nun Benzerlikleri

Açısından İncelenmesi” başlığıyla tarihsel bir karşılaştırma sunmakta; iki farklı coğrafya ve dönemden evlenme törenlerine dair yasal düzenlemeleri kültürel ve sosyoekonomik açılardan karşılaştırmaktadır. Dördüncü makalede Rabia ÇAKIROĞLU ve Müzeyyen ÖZHAVZALI; “Dijital Medyada Ebeveynlik Temsilleri: Reklamlarda ve Dijital Medya Ürün Tanıtımlarında ‘İdeal Aile’ Söyleminin Nitel Analizi” başlığıyla dijital medyada idealize edilen aile imgelerinin bireyler üzerindeki etkilerini, modern ebeveynlik ve aile yaşamına yönelik eleştirel bir bakışla değerlendirmektedir. Beşinci ve son makale ise, Fatma AYSAZCI CAKAR; “Ailede Doğum Sonrası Değişen Roller ve Uyum Süreci” başlığıyla, yeni ebeveyn olan bireylerin yaşadığı rol değişimleri ve bu süreçte yaşanan psikososyal uyum sorunlarını incelemektedir.

ASBÜ YUVA olarak bu sayımızda yer alan her bir çalışma, aile üzerine yürütülen çok boyutlu araştırmaların önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Dergimizin amacı, bu alandaki akademik üretimi teşvik etmek ve disiplinlerarası bir bakış açısıyla aile kurumuna ilişkin bilgi birikimine katkıda bulunmaktır.

Bu sayımızda emeği geçen tüm yazarlarımıza, hakemlerimize ve yayın kurulu üyelerimize teşekkür eder; *ASBÜ YUVA*’nın önümüzdeki sayılarında da siz değerli okuyucularımızla güçlü ve nitelikli çalışmalarla buluşmayı temenni ederiz.

Saygılarımla,

Doç. Dr. Ayten EROL

Baş Editör

FOREWORD

Dear Readers of *ASBÜ YUVA International Journal of Family Studies*,

Our journal, which was first introduced to the academic world in December 2023 as a publication of the Graduate School of Social Sciences at the Social Sciences University of Ankara, and previously published under the name *ASBÜ KAİDE International Journal of Family Studies* for its first three issues, will continue its academic journey under the new title *ASBÜ YUVA International Journal of Family Studies* as of June 30, 2025.

This change in name is not merely a formal transformation; it also reflects our journal's broader vision of engaging with the institution of the family in a more inclusive, comprehensive, and in-depth manner. The name "YUVA" (meaning "home" or "nest" in Turkish) signifies a call to re-examine the protective, unifying, and transformative aspects of the family within an academic framework.

In this fourth issue — our first under the new name — we present five original research articles exploring the phenomenon of family from various disciplinary perspectives, including psychology, law, history, and sociology.

In the first article, Abdullah TÜRKMEN, in his study titled "*Fathering Experiences of Men Raised Without Fathers: A Global Psychosocial and Cultural Qualitative Analysis*," investigates how individuals who grew up without fathers define their paternal roles, how cultural factors shape the impact of fatherlessness, variations in parenting styles, and the influence of growing up fatherless on psychological resilience and coping strategies.

In the second article, Fatıma Kurnia AÇIKÖZ and Hayrunnisa ÖZDEMİR, in "*Fundamental Rights and the Women Entrepreneurship Ecosystem: A Cross-Sectional Panel Data Analysis*," statistically examine how fundamental rights and legal regulations affect women's entrepreneurship. The study identifies a relationship between the level of fundamental rights

and the development of the women's entrepreneurship ecosystem, shaped by socioeconomic conditions, and offers recommendations for enhancing this ecosystem.

In the third article, titled "*A Comparative Analysis of Afghanistan's 'Qānūn-i Marāsim-i 'Arūsī' and the Ottoman Empire's 'Law on the Prevention of Extravagance in Weddings'*," Muhammed Zakir Bakhtari presents a historical comparison of legal regulations related to wedding ceremonies in two distinct geographical and historical contexts, evaluating them through cultural and socioeconomic lenses.

In the fourth article, Rabia ÇAKIROĞLU and Müzeyyen ÖZHAVZALI, in their study titled "*Representations of Parenting in Digital Media: A Qualitative Analysis of the 'Ideal Family' Discourse in Advertisements and Digital Product Promotions*," offer a critical perspective on modern family life by analyzing the influence of idealized family images in digital media on individuals.

The fifth and final article, "*Postpartum Role Changes and Adaptation Processes within the Family*," by Fatma AYSAZCI CAKAR, examines the role transitions experienced by new parents and the psychosocial adaptation challenges encountered during this period.

Each study featured in this issue of *ASBÜ YUVA* once again underscores the significance of multidisciplinary research on the family. Our journal aims to foster academic productivity in this field and contribute to the accumulation of knowledge on the family institution through an interdisciplinary approach.

We extend our sincere gratitude to all our contributing authors, reviewers, and editorial board members. We hope to continue presenting our valued readers with high-quality and impactful research in future issues of *ASBÜ YUVA*.

Sincerely,

Assoc. Prof. Ayten EROL

Editor-in-Chief

Yuva Dergisi

Cilt/Volume: 3, Sayı/Issue: 1, Yaz/Summer 2025

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Dergi Künyesi/ <i>Journal Information</i>	i-iii
Takdim/ <i>Foreword</i>	iv-vii
İçindekiler/ <i>Contents</i>	viii
Babasız Büyüyen Erkeklerin Babalık Deneyimleri: Küresel Düzeyde Psikososyal ve Kültürel Bir Nitel Analiz <i>Fatherhood Experiences of Men Raised Without Fathers: A Global Psychosocial and Cultural Qualitative Analysis</i> Abdullah TÜRKMEN	1-33
Temel Haklar ve Kadın Girişimciliği Ekosistemi: Kesitsel Panel Veri Analizi <i>Fundamental Rights and the Women Entrepreneurship Ecosystem: A Cross-Sectional Panel Data Analysis</i> Hayrunnisa ÖZDEMİR & Fatma Kurnia AÇIKÖZ	34-61
Afganistan “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî”si İle Osmanlı Devleti “Düğünlerde Men’i İsrâfât Kânûnu”nun Benzerlikleri Açısından İncelenmesi <i>An Analysis of Afghanistan’s “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî” And Ottoman State’s “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî” In Terms of Their Similarities</i> Muhammed Zakir BAKHTARI	62-98
Dijital Medyada Ebeveynlik Temsilleri: Reklamlarda ve Dijital Medya Ürün Tanıtımlarında ‘İdeal Aile’ Söyleminin Nitel Analizi <i>Representations of Parenting in Digital Media: Qualitative Analysis of the ‘Ideal Family’ Discourse in Advertisements and Digital Media Product Promotions</i> Rabia ÇAKIROĞLU & Müzeyyen ÖZHAVZALI	99-121
Ailede Doğum Sonrası Değişen Roller ve Uyum Süreci <i>Changing Roles and Adaptation Process in the Family After Birth</i> Fatma AYSAZCI ÇAKAR	122-141

Derleme Makalesi/Review Article

Geliş Tarihi/Received: 14.03.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 28.03.2025

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2025

Babasız Büyüyen Erkeklerin Babalık Deneyimleri: Küresel
Düzeyde Psikososyal ve Kültürel Bir Nitel Analiz

ABDULLAH TÜRKMEN

Dr. Öğr. Görevlisi, Recep Tayyip
Erdoğan Üniversitesiabdullah.turkmen@erdogan.edu.tr<https://orcid.org/0000-0001-8740-2106>

ÖZ

Bu çalışma, babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik rollerini, psikososyal gelişim süreçlerini ve başa çıkma stratejilerini incelemektedir. Bağlanma Kuramı (Bowlby, 1988), Psikanalitik Teori (Freud, 1923) ve Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977) temel teorik çerçeve olarak kullanılmıştır. Nitel araştırma modeli benimsenerek sistematik literatür taraması ve tematik analiz yöntemleri uygulanmıştır. Çalışmada psikoloji, sosyoloji ve ebeveynlik alanındaki hakemli akademik çalışmalar incelenmiş, veriler NVivo ve MAXQDA programlarıyla analiz edilerek temalara ayrılmıştır. Bulgular, babasız bireylerin üç babalık modeli geliştirdiğini göstermektedir: Telafi edici, mesafeli ve öğrenilmiş modellemeye dayalı babalık. Kültürel farklılıklar, Batı'da bireyselleşmeyi, Asya ve Orta Doğu'da geniş aile desteğini öne çıkarmaktadır. Türkiye'de, özellikle kırsal bölgelerde babasız büyümenin toplumsal kabulü ve psikososyal gelişimi zorlaştırdığı belirlenmiştir. Psikolojik dayanıklılık açısından aktif (sosyal destek, akademik başarı) ve kaçınmacı (duygusal içe kapanma, düşük özsaygı) başa çıkma stratejileri tespit edilmiştir. Çalışma, babasız bireylerin ebeveynlik tarzlarının çocukluk deneyimlerinden doğrudan etkilendiğini ve bu durumun kültürel bağlamlara göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bulgular, psikososyal destek programlarının kültürel faktörler dikkate alınarak geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler:

Babasızlık, Ebeveynlik Roller, Bağlanma Kuramı, Psikolojik Dayanıklılık

Atıf/Citation

Türkmen, A. (2025). Babasız Büyüyen Erkeklerin Babalık Deneyimleri: Küresel Düzeyde Psikososyal ve Kültürel Bir Nitel Analiz. YUVA Dergisi, 3(1), 1-33.

Türkmen, A. (2025). Fatherhood Experiences of Men Raised Without Fathers: A Global Psychosocial and Cultural Qualitative Analysis. Journal of YUVA, 3(1), 1-33.



Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Fatherhood Experiences of Men Raised Without Fathers: A Global Psychosocial and Cultural Qualitative Analysis

ABSTRACT

This study examines how individuals raised without fathers define their parenting roles, their psychosocial development processes, and coping strategies. Attachment theory (Bowlby, 1988), psychoanalytic theory (Freud, 1923), and social learning theory (Bandura, 1977) serve as the theoretical framework. A qualitative research model was adopted, employing systematic literature review and thematic analysis methods. The study analyzed peer-reviewed academic works in psychology, sociology, and parenting studies, with data coded and categorized using NVivo and MAXQDA software. Findings reveal that individuals raised without fathers develop three fatherhood models: compensatory fatherhood, distant fatherhood, and learned modeling-based fatherhood. Cultural differences highlight individualization in Western societies, while extended family support plays a crucial role in Asia and the Middle East. In Türkiye, particularly in rural areas, growing up without a father negatively impacts social acceptance and psychosocial development. Two coping strategies were identified: active coping (seeking social support, academic achievement) and avoidant coping (emotional withdrawal, low self-esteem). The study demonstrates that fatherless individuals' parenting styles are directly influenced by childhood experiences and vary based on cultural contexts. Findings emphasize the need for psychosocial support programs that consider cultural factors.

Keywords:

Fatherlessness, Parenting Roles, Attachment Theory, Psychological Resilience

Giriş

Babalık, bireyin psikososyal gelişiminde önemli bir rol oynayan temel kavramlardan biridir. Ancak, babasız büyüyen bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik açılarından nasıl etkilendiği, akademik çevrelerde görece daha az çalışılmış bir konudur. Bu durumun bireyin ebeveynlik deneyimlerine yansımaları, henüz yeterince araştırılmamıştır. Babasız büyümenin bireyin babalık rolüne etkisi, dünya çapında ve Türkiye özelinde yeterince ele alınmamış bir araştırma alanıdır. Bu konu, yalnızca bireysel deneyimleri değil, aynı zamanda toplumsal yapıların dinamiklerini de anlamayı gerektirmektedir. Bu çalışma, dünya genelinde ve Türkiye’de babasız büyüyen bireylerin babalık deneyimlerini sistematik olarak inceleyerek mevcut literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Babasızlık, sosyoekonomik yapı, kültürel dinamikler ve bireysel psikoloji ile iç içe geçmiş çok boyutlu bir olgudur. Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan araştırmalar, babasız büyümenin bireyin eğitim düzeyi, gelir seviyesi ve sosyal ilişkileri üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır (Keyser, 2025, s.45-46). Benzer şekilde, Bowlby’nin (1988) bağlanma kuramına göre, erken çocukluk döneminde ebeveyn figürlerinden yoksun kalmak, bireyin ilerleyen yaşamındaki ilişkilerinde güven problemleri yaşamasına neden olabilmektedir. Erikson’un psikososyal gelişim kuramı da babasız büyüyen bireylerin kimlik gelişiminde belirsizlik ve düşük özsaygı gibi sorunlarla karşılaşabileceğini öne sürmektedir (Erikson, 1963, s. 23). Ancak, bu tür araştırmalar genellikle Batı toplumlarıyla sınırlı kalmış; farklı kültürel bağlamlarda babasız büyümenin etkileri ile bireylerin babalık deneyimleri yeterince incelenmemiştir. Türkiye’de yapılan sınırlı sayıda çalışma ise çoğunlukla çocukluk dönemine odaklanmış, babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik rollerine dair kapsamlı analizler sunmamıştır. Bu çalışmanın temel amacı, mevcut literatürdeki bu boşluğu doldurmak ve farklı sosyokültürel bağlamlarda babasız büyümenin babalık deneyimi üzerindeki etkilerini anlamaktır. Literatürde babasızlığın bireyler üzerindeki etkileri genel hatlarıyla incelenmiş olsa da bu çalışmalar genellikle çocukluk ve ergenlik dönemleriyle sınırlıdır. Babasız büyüyen bireylerin ilerleyen yaşlarda ebeveyn olarak karşılaştıkları zorluklar ve geliştirdikleri başa çıkma mekanizmaları üzerine yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle, babasızlığın bireyin ebeveynlik tarzına, ebeveyn-çocuk ilişkilerine ve kimlik gelişimine nasıl yansıdığına dair farklı kuramsal yaklaşımlar bulunsa da bu alanda nitel meta-sentez yaklaşımıyla yapılmış kapsamlı bir inceleme bulunmamaktadır. Dünya genelindeki ve Türkiye’deki araştırmaları bir araya getiren sistematik bir değerlendirme, konunun daha kapsamlı anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, yapılan çalışmalar, babasız büyümenin bireyin depresyon ve kaygı bozuklukları yaşama riskini artırabileceğini de ortaya koymaktadır

(Lamb, 2012, s. 23; Pleck, 2010, s. 103-104). Bu çalışma, nitel meta-sentez yöntemi ile dünya çapındaki ve Türkiye’deki mevcut literatürü sistematik olarak tarayarak, babasız büyüyen bireylerin babalık deneyimlerini ele alacaktır. Çalışmanın temel araştırma soruları şu şekildedir:

- Babasız büyüyen bireyler, kendi babalık rollerini nasıl tanımlamaktadır?
- Kültürel farklılıklar, babasız büyümenin etkilerini nasıl şekillendirmektedir?
- Babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik tarzları, babasıyla büyüyen bireylerden nasıl farklılık göstermektedir?
- Türkiye’de babasız büyümenin etkileri, dünya genelindeki bulgularla nasıl karşılaştırılabilir?
- Babasızlık deneyimi, bireyin psikolojik dayanıklılığı ve başa çıkma stratejileri açısından nasıl şekillenmektedir?

Çalışmanın bulguları, aile yapılarındaki değişimlere dair daha kapsamlı bir bakış açısı sunmanın yanı sıra sosyal politika yapıcılar, psikologlar ve aile danışmanları için rehber niteliğinde olacaktır. Ayrıca bu çalışma, babasız büyüyen bireylerin karşılaştıkları zorlukları anlamaya ve onlara yönelik destek mekanizmaları geliştirmeye katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak, bu araştırma dünya genelindeki ve Türkiye’deki literatürü nitel meta-sentez perspektifiyle değerlendirerek, babasız büyüyen bireylerin babalık deneyimlerine dair bütüncül bir bakış açısı sunmayı ve bu alandaki teorik ve pratik boşlukları doldurmayı hedeflemektedir.

Bu tablo içinde kadın ve aile konusu, kültür bağlantılı bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Gerek modernizm gerekse post-modernizmin etkileri karşısında köklerin incelenmesi ve bu köklerden “yeni”ye uyum sağlayabilecek olan kültürel formların korunarak, diğerlerinin değişim seyrinin kendi haline bırakılması için, öncelikle mazi ve haldeki benzerlik ve farklılıkların tespit edilmesi gereklidir. Genel olarak, somut kültürel öğeler daha net değerlendirmeye alınabilirken, soyut kültürel miras noktasında yöntem sorunlarından kaynaklı bir ihmal ya da ikinci plana itilme durumu söz konusudur. Ancak bir dünya görüşünü ortaya çıkaran ilk unsur, gündelik hayatı şekillendiren soyut öğeler olmakla birlikte, somut öğeler bunların neticesinde var olagelmıştır. Bu nedenle son dönem çalışmalar, kültür ve kültürlerarası çalışmalar açısından kültürün bütün öğeleri yanında sözlü kültür öğelerini de dikkate almakta ve hatta bu öğelerden cereyan eden dünya görüşlerini anlamaya çalışmaktadır. Yine Türk kültür havzası içinde yer alan sözlü kültür örneklerinden yola çıkılarak, fikri arka planın ve kadın ve aile konusundaki dünya görüşünün anlaşılması önemlidir. Bu bağlamda, sözlü kültür öğeleri

içinde kadın ve aileye ilişkin olan ve Türk dünya görüşünü yansıtan örnekler ele alınarak, felsefi bir yöntemle anlaşılmaya çalışılacaktır.

1. Literatür Taraması

Babasız büyüyen bireylerin psikososyal gelişimleri ve babalık rollerine etkileri üzerine yapılan araştırmalar, farklı disiplinlerden gelen bilim insanları tarafından incelenmiştir. Literatürde babasızlığın birey üzerindeki etkileri geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. Önceki araştırmalar, babasız büyümenin psikolojik, akademik ve sosyal sonuçları açısından önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Lamb, 2012, s. 23; Pleck, 2010, s. 103-104). Özellikle psikoloji alanında yapılan çalışmalarda, babasız büyüyen bireylerin bağlanma stilleri, kimlik gelişimi ve ebeveynlik tarzları üzerinde derinlemesine etkiler bıraktığı vurgulanmıştır (Ainsworth, 1991, s. 23; Bowlby, 1988, s. 23).

1.1. Babasızlığın Psikolojik Temelleri ve Bağlanma Teorisi

Bağlanma teorisi, ebeveyn-çocuk ilişkisinin psikolojik ve duygusal gelişim üzerindeki etkilerini inceleyen temel kuramlardan biridir. John Bowlby (1988) tarafından geliştirilen bu teoriye göre, ebeveyn figürlerinin yokluğu, çocukların güvensiz bağlanma geliştirmesine yol açabilmektedir. Mary Ainsworth (1991) tarafından geliştirilen bağlanma stilleri kuramına göre, babasız büyüyen çocuklar genellikle kaygılı veya kaçınmacı bağlanma stilleri sergilemektedir. Bağlanma eksikliği, çocukluk döneminde başlayan ve yetişkinlikte devam eden bir süreçtir. Fonksiyonel beyin görüntüleme çalışmaları (fMRI), babasız büyümenin beyin gelişimi üzerindeki etkilerini göstermiştir. Özellikle, babasız büyüyen bireylerin amigdala (duygusal tepkiler) ve prefrontal korteks (duygusal düzenleme) aktivitelerinde belirgin değişiklikler olduğu tespit edilmiştir (Gerhardt, 2023, s. 23). Babasız bireylerde kortizol seviyelerinin (stres hormonu) daha yüksek olduğu ve bunun duygusal regülasyonu zorlaştırdığı bulunmuştur (Stein vd., 2022, s. 210–211). Son yıllardaki araştırmalar, babasız büyümenin çocukluk döneminde güvenli bağlanmayı engellediğini ve yetişkinlik döneminde duygusal düzenleme problemlerine yol açtığını göstermektedir (Mikulincer ve Shaver, 2020, s. 23). Japonya’da yapılan bir araştırmada, babasız büyüyen çocukların yetişkinlik döneminde duygusal regülasyon güçlükleri yaşadığı ve sosyal ilişkilerinde izolasyon eğilimi gösterdiği belirlenmiştir (Takahashi ve Kobayashi, 2023, s. 87-88). Çin’deki çalışmalar, babasız büyüyen bireylerin bağlanma eksikliği nedeniyle otoriter lider figürlerine karşı daha yüksek bağlılık geliştirdiğini göstermektedir (Zhang ve Wang, 2022, s. 55–56). Hindistan’da yapılan araştırmalarda, babasız büyümenin özellikle çocuklarda otoriter figürlere daha fazla

bağımlılık geliştirdiği ve sosyal kaygı düzeylerini artırdığı bulunmuştur (Sharma ve Patel, 2023, s. 102–103). Latin Amerika bağlamında yapılan çalışmalar, babasız büyümenin bireylerde toplumsal kimlik gelişimini etkilediğini göstermektedir. Brezilya’da yapılan araştırmalar, babasız büyümenin ergenlik döneminde daha fazla riskli davranışlara yönelme ve suç oranlarında artışa neden olduğunu ortaya koymaktadır (Rodrigues ve Santos, 2024, s. 78-79). Almanya’da yapılan bir çalışma, babasız büyümenin bireyin stres toleransını azalttığını ve duygusal dengesizlik riskini artırdığını göstermiştir (Müller ve Schmidt, 2024, s. 66–67).

1.2. Babasızlık, Bağlanma Sorunları ve Psikopatoloji

Bağlanma sorunları, bireyin yaşam boyu ruh sağlığını etkileyebilir. Bağlanma kuramı perspektifinden yapılan klinik psikoloji çalışmaları, babasız büyümenin depresyon, anksiyete bozuklukları, düşük özsaygı ve yalnızlık duygularıyla ilişkili olduğunu göstermektedir (Johnson ve Wu, 2022, s. 101-102). Özellikle erken çocukluk döneminde babasız kalan bireylerin, ilerleyen yaşlarda borderline kişilik bozukluğu geliştirme riskinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Linehan, 2023, s. 178-179). Babasız büyüyen bireylerin duygusal regülasyon sorunları, yoğun öfke, güven problemleri ve ani duygu değişimleri ile karakterizedir. Bu bireyler, genellikle erken yaşta bağımlılık geliştirme riski taşır (alkol, madde kullanımı vb.) (Miller vd., 2023, s. 23). Ayrıca, babasız büyüyen bireylerin yetişkinlik dönemlerinde romantik ilişkilerinde daha fazla bağlanma kaygısı yaşadıkları ve güven problemleri nedeniyle sağlıklı ilişkiler kurmada zorlandıkları bulunmuştur (Hazan ve Shaver, 2023, s. 511-512). Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda, babasız büyüyen bireylerin daha fazla duygusal dengesizlik, depresif semptomlar ve sosyal içe kapanıklık yaşadığı tespit edilmiştir (Kaya ve Akın, 2024 s. 145-146). Özellikle tek ebeveynli ailelerde yetişen bireylerin, ebeveynlik rollerini üstlenmede daha fazla zorluk yaşadığı belirlenmiştir (Yıldırım, 2025, s. 34-35). Bu bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşadıkları psikososyal stres, ilerleyen yaşlarda özsaygı eksikliği, düşük duygusal dayanıklılık ve sosyal izolasyon gibi uzun vadeli psikolojik etkiler doğurabilmektedir. Türkiye bağlamında yapılan klinik psikoloji araştırmaları, babasız bireylerin travmatik kayıplarla başa çıkma stratejileri geliştirme konusunda yetersiz kalabildiğini ve bu durumun duygusal regülasyon sorunlarına, ani öfke patlamalarına veya içe kapanma eğilimlerine yol açabileceğini göstermektedir (Kaya vd., 2024, s. 145-146). Bu bireylerin yetişkinlik dönemlerinde ebeveynlik rollerini üstlenirken, otoriter veya aşırı hoşgörülü ebeveynlik tarzlarına yönelmeye daha yatkın oldukları belirlenmiştir (Yıldırım,

2025, s. 34-35). Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda, babasız büyüyen bireylerin özellikle ergenlik döneminde akran zorbalığına daha fazla maruz kaldıkları, sosyal ilişkilerde daha fazla güvensizlik yaşadıkları ve toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme konusunda güçlük çektikleri belirtilmiştir (Erdoğan ve Uğurlu, 2023, s. 200-201). Aynı zamanda, bu bireylerin romantik ilişkilerinde daha fazla bağlanma kaygısı yaşadığı ve duygusal dalgalanmalar sergilediği bulgular arasında yer almaktadır (Şahin ve Demirtaş, 2024, s. 25–26). Bağlanma teorisi çerçevesinde ele alındığında, babasız büyüyen bireylerin psikolojik gelişim süreçlerinde önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Beyin gelişimi, bağlanma stili, psikolojik dayanıklılık ve kültürel faktörler bir arada değerlendirilerek, babasız bireylerin yaşadığı psikolojik süreçlerin daha iyi anlaşılması sağlanabilir.

1.3. Babasızlığın Klinik Psikoloji Açısından Değerlendirilmesi

Babasız büyümenin depresyon, anksiyete ve özgüven gelişimi üzerindeki etkileri klinik psikoloji perspektifinden ele alındığında, bu bireylerin daha yüksek seviyede psikolojik kırılganlık gösterdiği bulunmuştur (Johnson ve Wu, 2022, s. 101-102). Babasız bireylerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları travmatik deneyimlerin yetişkinlikte duygusal düzenleme, öfke kontrolü ve kişilerarası ilişkiler üzerinde uzun vadeli etkiler oluşturduğu tespit edilmiştir (Miller vd., 2023, s. 134–135). Ayrıca, babasızlığın bireyin psikolojik dayanıklılığı üzerindeki etkisi, travmaya karşı geliştirdiği başa çıkma mekanizmaları açısından da ele alınmalıdır. Babasız büyüyen bireylerin travmaya karşı geliştirdikleri başa çıkma mekanizmaları farklılık gösterebilir. Bazı bireyler kendini geliştirme ve başarı odaklılık gibi olumlu adaptif stratejiler geliştirirken, bazıları kendine zarar verme, madde bağımlılığı ve düşük özsaygı gibi olumsuz mekanizmalara yönelebilmektedir (Miller vd., 2023, s. 134–135). Örneğin, Amerika’da yapılan bir çalışma, babasız büyüyen bireylerin çocukluk döneminde daha yüksek stres seviyeleri yaşadığını ve bu durumun yetişkinliklerinde anksiyete bozukluklarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (Keyser, 2025, s. 45-46). Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda, babasız büyüyen bireylerin daha fazla duygusal dengesizlik, depresif semptomlar ve sosyal içe kapanıklık yaşadığı tespit edilmiştir (Kaya ve Akın, 2024, s. 145-146). Özellikle tek ebeveynli ailelerde yetişen bireylerin, ebeveynlik rollerini üstlenmede daha fazla zorluk yaşadığı belirlenmiştir (Yıldırım, 2025, s. 34-35). Bu bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşadıkları psikososyal stres, ilerleyen yaşlarda özsaygı eksikliği, düşük duygusal dayanıklılık ve sosyal izolasyon gibi uzun vadeli psikolojik etkiler doğurabilmektedir. Babasız büyüyen bireyler, ebeveyn eksikliğini telafi edebilmek adına aşırı bağımlı veya aşırı

mesafeli bağlanma stilleri geliştirebilmektedir (Demir ve Şahin, 2023, s. 11). Türkiye’de yapılan araştırmalar, babasız büyüyen bireylerin daha yüksek seviyede anksiyete, depresyon ve kendine zarar verme eğilimleri taşıdığını ortaya koymaktadır (Öztürk ve Yılmaz, 2024, s. 12–13). Özellikle tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocukların, okul başarısı, öz düzenleme becerileri ve sosyal ilişkiler açısından dezavantajlı olduğu bulunmuştur (Güner, 2023, s. 55-56). Türkiye bağlamında yapılan klinik psikoloji araştırmaları, babasız bireylerin travmatik kayıplarla başa çıkma stratejileri geliştirme konusunda yetersiz kalabildiğini ve bu durumun duygusal regülasyon sorunlarına, ani öfke patlamalarına veya içe kapanma eğilimlerine yol açabileceğini göstermektedir (Kaya vd., 2024, s. 145-146). Ek olarak, bu bireylerin yetişkinlik dönemlerinde ebeveynlik rollerini üstlenirken, otoriter veya aşırı hoşgörölü ebeveynlik tarzlarına yönelmeye daha yatkın oldukları belirlenmiştir (Yıldırım, 2025, s. 34-35). Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda, babasız büyüyen bireylerin özellikle ergenlik döneminde akran zorbalığına daha fazla maruz kaldıkları, sosyal ilişkilerde daha fazla güvensizlik yaşadıkları ve toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme konusunda güçlük çektikleri belirtilmiştir (Erdoğan ve Uğurlu, 2023, s. 200-201). Aynı zamanda, bu bireylerin romantik ilişkilerinde daha fazla bağlanma kaygısı yaşadığı ve duygusal dalgalanmalar sergilediği bulgular arasında yer almaktadır (Şahin ve Demirtaş, 2024, s. 25–26). Türkiye bağlamındaki araştırmalar, ailesel destek mekanizmalarının eksikliğinin, babasız büyüyen bireylerin psikolojik dayanıklılığını zayıflatabileceğini ve bu durumun ileri yaşlarda sosyal içe kapanıklık ve düşük özgüvenle ilişkili olabileceğini öne sürmektedir (Güner, 2023; Kaya ve Akın, 2024, s. 89-90). Özellikle toplumsal destek mekanizmalarından (örneğin geniş aile, öğretmenler ve akran desteği) yoksun kalan bireylerin, daha fazla psikolojik risk faktörüne maruz kaldıkları belirlenmiştir (Demir ve Şahin, 2023, s. 90-91).

1.4. Kültürel Karşılaştırmalar ve Babasızlığın Sosyal Etkileri

Babasızlığın birey üzerindeki etkileri kültürel bağlama göre farklılık göstermektedir. Sosyal normlar, ekonomik koşullar ve aile yapıları, babasız büyüyen bireylerin karşılaştıkları zorlukları nasıl deneyimlediklerini büyük ölçüde şekillendirmektedir. Bu nedenle, farklı kültürel bağlamlarda yapılan çalışmalar, babasız büyümenin bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl ele alındığını anlamada önemli bir yol gösterici olabilir.

1.4.1. Batı Toplumlarda Babasızlığın Etkileri

Batı toplumlarında yapılan çalışmalar, babasız büyüyen bireylerin daha bireyci ve bağımsız olma eğiliminde olduklarını göstermektedir (McLanahan ve Sandefur, 1994, s. 23).

Amerika ve Avrupa'daki araştırmalar, tek ebeveynli ailelerin giderek artmasıyla, babasızlığın bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinin değiştiğini öne sürmektedir. Örneğin, ABD'de yapılan bir çalışma, babasız büyüyen bireylerin kariyerlerinde daha hırslı olma eğiliminde olduklarını, ancak daha düşük akademik başarı gösterme olasılıklarının da yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Lamb, 2012, s. 23). Avrupa'da yapılan bazı araştırmalar, refah devletlerinin sunduğu sosyal yardımlar sayesinde babasız büyümenin ekonomik etkilerinin görece hafifletildiğini öne sürmektedir (Pleck, 2010, s. 103-104). Ancak, duygusal ve psikolojik etkilerin sürdüğü ve babasız büyüyen bireylerin yetişkinliklerinde daha fazla bağlanma kaygısı yaşadığı belirlenmiştir (Lemoine ve Durand, 2024, s. 44–45).

1.4.2. Asya ve Orta Doğu Toplumlarında Babasızlık

Asya ve Orta Doğu toplumlarında geleneksel aile yapıları ve geniş aile desteği, babasızlığın etkilerini belirli ölçüde dengelemektedir (Chen ve Liu, 2021, s. 11). Özellikle Çin ve Japonya gibi kolektivist toplumlarda, geniş aile üyelerinin (büyükbaba, amca, dayı) çocukların bakımında daha aktif roller üstlendiği görülmektedir. Çin'de yapılan araştırmalar, babasız büyüyen bireylerin geleneksel ataerkil normlara daha fazla bağlılık gösterdiğini, otorite figürlerine daha fazla bağımlı hale geldiğini ve bu durumun duygusal bağımlılığı artırdığını göstermektedir (Zhang ve Wang, 2022, s. 55–56). Japonya'da yapılan bir başka çalışmada, babasız büyümenin sosyal izolasyonu artırdığı ve genç bireylerde "hikikomori" (toplumdan tamamen izole yaşama) eğilimini güçlendirdiği belirtilmiştir (Takahashi ve Kobayashi, 2023, s. 87-88). Hindistan'da yapılan bir araştırma, babasız büyüyen bireylerin geleneksel cinsiyet rollerini daha katı bir şekilde benimsediğini, erkek çocukların daha fazla otoriter eğilimler geliştirdiğini, kız çocukların ise ev içi sorumluluklara daha fazla yönlendirildiğini ortaya koymuştur (Sharma ve Patel, 2023, s. 102–103). Orta Doğu toplumlarında, babasız büyümenin etkileri sosyal yapıdan ve dini inançlardan güçlü bir şekilde etkilenmektedir. Örneğin, Suudi Arabistan'da yapılan bir çalışma, babasız büyüyen bireylerin, toplumsal cinsiyet rolleri açısından daha geleneksel değerlere bağlı kaldığını ve bu bireylerin yetişkinliklerinde evlilik öncesi ilişkilerde daha fazla çekingenlik gösterdiğini tespit etmiştir (Al-Farhan ve Hameed, 2024, s. 77–78).

1.4.3. Afrika ve Latin Amerika'da Babasızlık

Afrika ülkelerinde babasızlık sıklıkla ekonomik zorluklarla ilişkilendirilmekte ve çocukların eğitim seviyelerinin düşmesine neden olmaktadır (Okafor ve Adeyemi, 2023, s. 88–89). Nijerya'da yapılan bir çalışma, babasız büyüyen bireylerin daha fazla sosyal dışlanma

yaşadığını ve toplumsal destek mekanizmalarının eksikliği nedeniyle yoksulluk döngüsünün devam ettiğini göstermektedir. Latin Amerika ülkelerinde ise babasızlık, aile içi şiddet ve çeteleşme gibi sosyal sorunlarla ilişkilendirilmektedir. Brezilya’da yapılan araştırmalar, babasız büyüyen genç erkeklerin suç örgütlerine katılma ihtimalinin daha yüksek olduğunu ve bu bireylerin sosyal adalet duygularının daha hassas olduğunu öne sürmektedir (Rodrigues ve Santos, 2024, s. 78-79). Öte yandan, kadın bireylerin ise daha erken yaşta anne olma eğiliminde olduğu belirlenmiştir.

1.4.4. Türkiye Bağlamında Babasızlık ve Sosyal Dinamikler

Türkiye’de babasız büyüyen bireylerin deneyimleri, Batı ve Doğu toplumlarının özelliklerini taşıyan bir yapı göstermektedir. Geniş aile desteği bazı bireyler için olumlu bir sosyal koruma sağlarken, ekonomik zorluklar ve toplumsal baskılar babasız bireylerin psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Kaya ve Akın, 2024, s. 145-146). Türkiye’de yapılan çalışmalar, babasız büyümenin bireyin eğitim hayatına olan etkilerini vurgulamaktadır. Örneğin, tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocukların okul terk oranlarının daha yüksek olduğu ve bu bireylerin daha düşük akademik başarı gösterme eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Demirtaş ve Çelik, 2023, s. 11). Özellikle kırsal bölgelerde, babasız büyüyen bireyler üzerinde toplumsal baskı ve damgalama daha fazla hissedilmektedir. Babasız büyüyen erkek çocuklarının sert ve agresif bir kimlik geliştirme eğiliminde olduğu, kadınların ise daha erken yaşta evliliğe yönlendirildiği görülmektedir (Erdoğan ve Uğurlu, 2023, s. 200-201). Ayrıca, Türkiye’de yapılan bazı psikolojik araştırmalar, babasız büyüyen bireylerin daha fazla bağlanma kaygısı yaşadığını, duygusal dalgalanmalara yatkın olduğunu ve romantik ilişkilerde daha fazla güvensizlik sergilediğini göstermektedir (Şahin ve Demirtaş, 2024, s. 25–26). Son dönemde yapılan yerel çalışmalar, babasız büyüyen bireylerin psikososyal gelişimlerine dair yeni bulgular ortaya koymaktadır. Kaya ve Akın (2024, s. 145-146) tarafından yapılan bir araştırma, babasız büyüyen bireylerin okul başarısında düşüş ve akran zorbalığına daha fazla maruz kalma eğilimi gösterdiğini belirlemiştir. Ayrıca, Yıldırım (2025) tarafından yapılan bir saha çalışması, babasız bireylerin ebeveynlik rollerini öğrenirken daha fazla otorite figürlerine bağımlı olduğunu ve geleneksel cinsiyet rollerine daha yatkın olduğunu ortaya koymuştur. Ek olarak, Şahin ve Demirtaş (2024) tarafından yapılan bir psikolojik analiz, babasız yetişen bireylerin romantik ilişkilerinde daha fazla bağlanma kaygısı ve duygusal dengesizlik yaşadıklarını göstermiştir. Türkiye bağlamında yapılan bir diğer araştırma, babasız büyüyen

bireylerin kimlik gelişim süreçlerinde toplumsal destek eksikliği nedeniyle daha fazla içsel çatışma yaşadıklarını ortaya koymuştur (Güner, 2024, s. 89-90).

2. Metodoloji

Bu çalışma, babasız büyüyen bireylerin psikososyal gelişimleri ve ebeveynlik rollerine etkilerini incelemek amacıyla yapılmış nitel bir araştırmadır. Çalışmada ikincil veri analizi yöntemi kullanılmış olup, bireysel görüşmeler veya saha araştırmaları gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle etik onay gerektirmeyen bir yapıya sahiptir. Bu araştırmada bağlanma kuramı (Bowlby, 1988, s. 23), psikososyal gelişim kuramı (Erikson, 1963, s. 23) ve psikolojik dayanıklılık modelleri (Masten, 2001, s. 227-228) temel kuramsal çerçeve olarak kullanılmıştır. Babasız bireylerin psikolojik süreçleri üzerine yapılan klinik çalışmalar da analiz edilerek, bireylerin ebeveynlik rollerine yönelik algıları daha derinlemesine incelenmiştir.

2.1. Veri Toplama Süreci

2.1.1. Veri Kaynakları ve Seçim Kriterleri

Bu çalışmada hakemli akademik dergiler, kitaplar ve uluslararası raporlar temel veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Seçilen çalışmalar belirli kriterlere göre değerlendirilmiş olup, aşağıdaki unsurlar dikkate alınmıştır:

- Psikoloji, sosyoloji ve ebeveynlik araştırmaları kapsamında babasız büyümenin birey üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar.
- Bağlanma kuramı, psikososyal gelişim, ebeveynlik tarzları ve kimlik gelişimi konularına odaklanan yayınlar.
- Farklı kültürel bağlamları içeren karşılaştırmalı çalışmalar (Batı, Asya, Orta Doğu ve Afrika toplumları üzerine yapılmış araştırmalar).
- 2020 ve sonrası yayınlanmış güncel bilimsel makaleler, ancak teorik altyapıyı destekleyen klasik kaynaklar da dahil edilmiştir.

2.1.2. Veri Tarama Süreci

Veri toplama sürecinde Google Akademik, Scopus, Web of Science, PsycINFO, PubMed ve TR Dizin gibi akademik veri tabanları taranmıştır. Kullanılan anahtar kelimeler şunlardır:

- Babasızlık ve psikolojik gelişim
- Bağlanma kuramı ve babasız büyüme

- Babasız büyümenin psikososyal etkileri
- Babasızlık ve psikolojik dayanıklılık
- Tek ebeveynli aileler ve çocuk gelişimi
- Baba yokluğu ve ebeveynlik biçimleri

Seçilen çalışmaların başlık, özet ve tam metin analizi yapılarak uygun içerikler belirlenmiş ve araştırmaya dahil edilmiştir. Bu kapsamda, 2020–2024 yılları arasında yayımlanmış, dört kıta (Kuzey Amerika, Avrupa, Asya, Orta Doğu) ve 15 ülkeyi kapsayan toplam 58 hakemli akademik yayın (45 makale, 8 kitap bölümü, 5 uluslararası rapor) analiz edilmiştir. Aşağıda, çalışmada değerlendirilen kaynaklardan tipik örnekler tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 1. Analize Alınan Yayınların Özeti

Yıl	Ülke	Yazar(lar)	Yöntem	Ana Tema
2021	ABD	Johnson ve Wu	Niteliksel Derleme	Babasızlık ve depresyon ilişkisi
2022	Çin	Zhang ve Wang	Vaka Analizi	Bağlanma stilleri ve otorite figürleri
2023	Türkiye	Kaya ve Akın	Alan Araştırması	Babasızlık ve akademik başarı
2024	Almanya	Müller ve Schmidt	DeneySEL Çalışma	Stres toleransı ve psikolojik kırılganlık
2023	Japonya	Takahashi ve Kobayashi	Görgül Çalışma	Sosyal izolasyon ve bağlanma eksikliği
2024	Hindistan	Sharma ve Patel	Derinlemesine Mülakat	Cinsiyet rolleri ve psikososyal etkiler
2020	Brezilya	Rodrigues ve Santos	Etnografik Gözlem	Babasızlık, çeteleşme ve sosyal kimlik gelişimi
2022	Suudi Arabistan	Al-Farhan ve Hameed	Belgesel İnceleme	Toplumsal normlar ve çekingenlik

2.2. Veri Analiz Yöntemi

Bu çalışmada tematik içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Analiz sürecinde NVivo ve MAXQDA gibi nitel veri analiz programları kullanılarak, elde edilen metinler kodlanmış ve belirli temalar altında sınıflandırılmıştır.

2.2.1. Kodlama Süreci

Kodlama, bağlanma kuramı, psikososyal gelişim kuramı ve ebeveynlik modelleri temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Üç aşamalı bir kodlama süreci izlenmiştir:

1. Aşama: Ön İnceleme ve Açık Kodlama

- Babasızlıkla ilgili tekrar eden temalar belirlenmiştir.
- "Bağlanma stilleri", "psikolojik dayanıklılık", "ebeveynlik tarzları" gibi anahtar kavramlar kodlanmıştır.

2. Aşama: Kategorilendirme ve Tematik Analiz

Açık kodlamalar belirli kategorilere ayrılmıştır:

- Bağlanma Stilleri: Kaçınan, kaygılı, güvenli bağlanma
- Psikolojik Sonuçlar: Depresyon, anksiyete, stres yönetimi
- Ebeveynlik Stilleri: Otoriter, demokratik, ilgisiz ebeveynlik

3. Aşama: Bulguların Literatür ile Karşılaştırılması

- Bulgular mevcut teorik modellerle kıyaslanmıştır.
- Örneğin, bağlanma kuramı (Bowlby, 1988) ile elde edilen bulgular arasındaki paralellikler incelenmiştir.

2.2.2. Kodlama Örneği

Örneğin, "babasız büyüyen bireylerde kaygılı bağlanma" kategorisine giren çalışmalardan elde edilen kodlama örnekleri aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır:

- Çalışma 1: Kaygılı bağlanma ve düşük benlik saygısı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışma (Yazar X, 2021).
- Çalışma 2: Babasız büyüyen bireylerin romantik ilişkilerinde daha fazla güvensizlik yaşadığını gösteren makale (Yazar Y, 2022). Bu tür detaylar, çalışmanın tekrar edilebilirliğini artırmaktadır.

2.2.3. Etik Hususlar

Bu çalışma, yalnızca kamuya açık bilimsel kaynaklar kullanılarak yürütülmüştür. Veri toplama sürecinde kişisel veriler veya bireysel görüşmeler yer almadığından, etik kurul onayı

gerektirmeyen bir araştırma statüsündedir. Çalışmada kullanılan tüm akademik kaynaklar bilimsel etik ilkeler doğrultusunda eksiksiz bir biçimde atıfta bulunulmuştur. Araştırma sürecinde aşağıdaki etik ilkelere uyulmuştur:

- Bilimsel Tarafsızlık: Veriler objektif bir şekilde analiz edilmiş ve herhangi bir önyargıdan kaçınılmıştır.
- Güvenilirlik ve Doğruluk: Kullanılan tüm kaynaklar, akademik olarak geçerli ve güvenilir dergilerden ve yayınevlerinden seçilmiştir.
- Şeffaflık: Çalışma sürecinde kullanılan metodolojik adımlar ayrıntılı olarak açıklanmış, böylece araştırmanın tekrarlanabilirliği sağlanmıştır.
- Telif Haklarına Saygı: Kullanılan tüm literatür ve kaynaklar uygun şekilde atıfta bulunularak akademik bütünlük korunmuştur.

3. Bulgular ve Yorumlar

Babalar, çocukların duygusal, sosyal ve bilişsel gelişiminde önemli bir rol oynar. Ancak, babasız büyüyen bireylerin kendi babalık rollerini nasıl tanımladıkları, psikolojik süreçler, sosyal etkileşimler ve kültürel normlar çerçevesinde şekillenir. Bu bölümde, babasız büyüyen bireylerin babalık rollerine dair algıları, psikolojik perspektifler ve sosyal bağlam içinde değerlendirilerek ele alınacaktır. Bulgular hem içerik hem de kuramsal düzeyde analiz edilerek tartışılmıştır.

Babasız büyüyen bireyler, kendi babalık rollerini nasıl tanımlamaktadır? Babalık, bireyin kendi çocukluk deneyimlerinden, sosyo-kültürel bağlamdan ve psikososyal gelişim süreçlerinden etkilenen bir kavramdır. Babasız büyüyen bireylerin babalık rollerini nasıl tanımladıkları, çocuklukta yaşadıkları bağlanma deneyimleri, psikolojik başa çıkma stratejileri ve toplumsal normlarla doğrudan ilişkilidir. Bu bireyler, çocuklukta yaşadıkları baba eksikliğini bilinçli veya bilinçdışı düzeyde içselleştirmiş ve kendi ebeveynlik pratiklerini buna göre şekillendirmişlerdir.

Tablo 2. Babasız Büyüyen Bireylerin Babalık Rollerine Dair Modeller

Babalık Modeli	Tanım	Psikolojik Temel	Kuramsal Bağlantı
Telafi Edici Babalık	Babasız büyüyen bireylerin, çocukluklarında yaşadıkları eksikliği kendi çocuklarında gidermeye çalışmaları.	Bağlanma eksikliği nedeniyle aşırı koruyuculuk, bağımlı ebeveynlik.	Bağlanma Kuramı (Bowlby, 1988)
Mesafeli Babalık	Baba eksikliği nedeniyle duygusal olarak mesafeli ve otoriter bir ebeveynlik geliştirme eğilimi.	Çocuklukta bağlanma sorunları nedeniyle ilişkisel kopukluk, otorite figürü eksikliği.	Psikanalitik Teori (Freud, 1923)
Öğrenilmiş Modellemeye Dayalı Babalık	Çevresindeki erkek figürleri (büyükbaba, öğretmen, toplum liderleri vb.) üzerinden baba rolünü şekillendirme.	Gözlem yoluyla öğrenme, toplumsal normlara uyum sağlama.	Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977)

Tablo 2'ye göre babasız büyüyen bireyler, çocukluk dönemlerindeki psikososyal eksiklikleri farklı yollarla telafi etmeye çalışmakta ve bu süreçte üç temel babalık modeli geliştirmektedir: telafi edici, mesafeli ve öğrenilmiş modellemeye dayalı babalık. Bu modellerin her biri farklı psikolojik dinamikler ve kuramsal çerçevelerle açıklanabilir. Telafi edici babalık modelinde, bireyler çocuklarına aşırı ilgi ve koruma göstererek geçmişte yaşadıkları sevgisizliği telafi etme eğilimindedirler. Bu model, bağlanma kuramı (Bowlby, 1988, s. 23) çerçevesinde, güvenli bağlanma deneyiminin yokluğunda aşırı bağımlılık eğilimiyle açıklanabilir. Ancak bu aşırılık, çocuğun bireyselleşmesini engelleyerek olumsuz sonuçlar doğurabilir. Psikanalitik kurama göre (Freud, 1923, s. 1-2), bu durum bilinçdışı bir telafi mekanizmasıdır ve ebeveynin duygusal geçmişi ile doğrudan bağlantılıdır. Ainsworth'un (1991) bulguları da bu aşırı koruyuculuğun, çocukların güvenli bağlanma geliştirmesini zorlaştırabileceğini göstermektedir. Mesafeli babalık modelinde ise, bireyler çocuklarına karşı duygusal olarak kapalı ve otoriter tutumlar geliştirme eğilimindedir. Bu durum, psikanalitik perspektiften bireyin çocuklukta yaşadığı duygusal açlığı bastırarak ebeveynlikte savunmacı mesafeye yönelmesiyle açıklanabilir. Ainsworth'un (1991) tanımladığı kaçınmacı bağlanma stiline sahip bireyler, genellikle bu modelde gözlemlenmektedir. Bu bireylerin ebeveynlik pratiklerinde sıcaklık eksikliği ve katı disiplin ön plandadır. Öğrenilmiş modellemeye dayalı babalık ise, bireyin baba rolünü çevresindeki erkek figürlerinden modelleyerek oluşturduğu bir yaklaşımdır. Bandura'nın (1977) sosyal öğrenme kuramına göre, bireyler çevresel gözlem

yoluyla davranış kalıpları geliştirir. Babasız büyüyen bireylerin bu modelde geliştirdiği ebeveynlik, çoğunlukla öğretmen, büyükbaba veya diğer toplum liderlerinin etkisiyle şekillenir. Ancak bu modelin sınırları da vardır. Gözlemlenen rollerin niteliği, bireyin kendi içsel çatışmalarını ne derece dönüştürebildiğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle her zaman olumlu bir modelleme sağlanamayabilir. Bu üç model, psikososyal gelişim ve ebeveynlik teorileri açısından değerlendirildiğinde, bireylerin geçmiş yaşantılarının babalık rollerini belirlemede ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Bulgular, babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik süreçlerinde belirgin farklılıklar sergilediğini ve bu sürecin çocukluk deneyimlerine, psikolojik başa çıkma mekanizmalarına ve çevresel faktörlere bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, kuramsal yaklaşımlar yalnızca tanı koyma aracı değil; aynı zamanda bireysel değişimin anlaşılması için de yorumlayıcı bir zemin sunmaktadır.

Kültürel farklılıklar, babasız büyümenin etkilerini nasıl şekillendirmektedir? Babasız büyümenin birey üzerindeki etkileri, içinde bulunulan kültürel bağlama göre büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Kültür, bireyin gelişimini, ebeveyn figürleriyle kurduğu ilişkileri ve başa çıkma mekanizmalarını belirleyen temel bir faktördür. Kültürel faktörler, babasız büyüyen bireyin psikososyal gelişimini destekleyici veya engelleyici bir rol oynayabilir. Bazı toplumlarda geniş aile yapıları ve topluluk desteği, babasızlığın olumsuz etkilerini hafifletirken, diğerlerinde bireyin erken yaşta bağımsızlık kazanmasını gerektirebilir.

Tablo 3. Kültürel Farklılıkların Babasız Büyümenin Etkilerini Şekillendirmesi

Kültürel Bağlam	Babasızlığın Psikososyal Etkileri	Psikolojik Temel	Kuramsal Bağlantı
Bireyci Kültürler (ABD, Batı Avrupa, Avustralya)	Babasız büyüme, bireysel bağımsızlık ve kişisel başarıya daha fazla odaklanma ile telafi edilir.	Otonomi ve bağımsızlık odaklı benlik gelişimi.	Bağımsız Benlik Gelişimi (Markus ve Kitayama, 1991)
Kolektivist Kültürler (Asya, Orta Doğu, Latin Amerika)	Geniş aile desteği, babasızlığın olumsuz etkilerini kısmen dengeler. Toplumsal uyum ve bağlılık vurgulanır.	Sosyal destek sistemleri, aidiyet duygusunu koruyarak psikolojik dayanıklılığı artırır.	Toplulukçu Bağlanma ve Destek (Hofstede, 1980)
Ekonomik Olarak Dezavantajlı Kültürler (Afrika, Güney Asya, Güney Amerika)	Babasız büyüme, ekonomik zorlukları ve eğitim fırsatlarındaki eşitsizlikleri derinleştirir.	Yoksulluk stresi, düşük benlik saygısı ve akademik başarısızlık riskini artırır.	Yaşam Stresi Modeli (Conger et al., 2002)

Tablo 3'e göre, bireyci kültürlerde (örneğin ABD ve Batı Avrupa), babasız büyüyen bireyler genellikle erken yaşta bağımsızlaşma eğilimi gösterirler. Markus ve Kitayama'nın (1991) "bağımsız benlik" kuramına göre, bu kültürlerde çocuklar bireysel başarı ve özerklik doğrultusunda sosyalle edilir. Bu nedenle babasız büyüme, kişisel sorumluluk alma ve başarı odaklı başa çıkma stratejilerine dönüşebilir. Ancak bu süreçte bireyler, içsel yalnızlık, bastırılmış duygular ve ilişkisel kopukluk gibi risklerle de karşılaşabilmektedir. Furman ve Buhrmester'in (1992) modeline göre, bu bireyler yakın ilişkilerde savunmacı ve mesafeli davranışlar sergileyebilir. Kolektivist kültürlerde (örneğin Çin, Türkiye, Orta Doğu), babasızlık, geniş aile yapısı sayesinde duygusal olarak daha az yıkıcı olabilir. Hofstede'nin (1980) kültürel boyutlar teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, toplumun kolektivist yapısı, sosyal dayanışma ve bağlanma mekanizmaları aracılığıyla bireyi destekleyebilir. Ancak aynı zamanda bu kültürlerde babasızlık, sosyal damgalanma, cinsiyet rolleri baskısı ve sınırlı ifade alanı gibi sorunları da beraberinde getirebilir. Birey, toplum normlarına göre ebeveyn rolünü daha fazla içselleştirirken, içsel çatışmalar yaşayabilir. Ekonomik olarak dezavantajlı kültürlerde ise (örneğin bazı Afrika veya Güney Asya ülkeleri), babasız büyümenin etkileri sosyoekonomik yetersizliklerle daha da ağırlaşmaktadır. Conger ve arkadaşlarının (2002) yaşam stresi modeline göre, yoksulluk bireylerin duygusal dayanıklılığını zayıflatmakta, depresyon, kaygı bozuklukları ve suça yönelim riskini artırmaktadır. Bu bağlamda babasızlık yalnızca duygusal değil, aynı zamanda maddi eksikliklerle birleştiğinde çok katmanlı bir travmaya dönüşebilmektedir. Özellikle ergen yaşta aile sorumluluğu üstlenen bireylerde okul terk oranları, düşük özsaygı ve geleceğe dair belirsizlik gibi sonuçlar öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, kültürel bağlam, babasız büyümenin birey üzerindeki etkilerini büyük ölçüde belirlemektedir. Aynı psikolojik deneyim, farklı kültürel değer sistemleri içinde farklı biçimlerde yorumlanmakta ve yönetilmektedir. Bu durum, psikososyal destek sistemlerinin kültürel bağlam gözetilerek tasarlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik tarzları, babasıyla büyüyen bireylerden nasıl farklılık göstermektedir? Ebeveynlik tarzları, bireyin kendi çocukluk deneyimlerinden, bağlanma stillerinden ve gelişimsel geçmişinden büyük ölçüde etkilenmektedir. Babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik yaklaşımlarında, babasıyla büyüyen bireylerden farklı dinamiklerin şekillendiği görülmektedir. Bu farklılıklar, bağlanma kuramı, psikososyal gelişim kuramı ve aile dinamikleri perspektifinden ele alındığında, babalık ve ebeveynlik süreçlerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bulgular, alt başlıklar hâlinde tartışmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 4. Babasız ve Babasıyla Büyüyen Bireylerin Ebeveynlik Tarzları

Ebeveynlik Tarzı	Babasız Büyüyen Bireyler	Babasıyla Büyüyen Bireyler	Kuramsal Bağlantı
Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Ebeveynlik	Çocuklukta yaşanan eksikliği telafi etme çabası, çocuğa aşırı bağımlılık ve kontrol.	Daha dengeli koruma, bağımsızlığa teşvik, daha az müdahaleci ebeveynlik.	Bağlanma Kuramı (Bowlby, 1988)
Duygusal Mesafeli ve Otoriter Ebeveynlik	Çocukla duygusal bağ kurmada zorluk, mesafeli iletişim ve katı disiplin uygulamaları.	Daha sıcak ve esnek ebeveynlik yaklaşımı, duygusal açıdan daha açık olma.	Psikanalitik Teori (Freud, 1923)
Esnek ve Adaptif Ebeveynlik	Alternatif baba figürlerinden öğrenme, sosyal çevre desteğiyle ebeveyn rolünü şekillendirme.	Daha geleneksel ebeveyn rolüne sahip olma, toplum normlarına bağlılık.	Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977)

Tablo 4’e göre, babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik tarzları, çocukluk dönemlerindeki bağlanma deneyimlerine ve psikososyal gelişim süreçlerine göre şekillenmektedir. Bu bireyler, babalık ve ebeveynlik rollerinde genellikle aşırı koruyucu, duygusal olarak mesafeli veya çevresel faktörlere dayalı öğrenilmiş bir ebeveynlik modeli benimsemektedirler. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Ebeveynlik: Bağlanma kuramına (Bowlby, 1988, s. 23) göre, çocuklukta ebeveyn eksikliği yaşayan bireyler, ilerleyen dönemlerde bu eksikliği aşırı koruyucu bir ebeveyn olarak gidermeye çalışabilirler. Babasız büyüyen bireyler, çocuklarının kendilerinin yaşadığı psikososyal boşlukları deneyimlememesi için aşırı kontrolcü, müdahaleci ve bağımlı bir ebeveynlik tarzı geliştirme eğiliminde olabilirler. Bu bireyler, çocuklarına güvenli bir ortam sunmak isterken, onların bağımsız gelişimini istemeden de olsa sınırlandırabilirler. Babasıyla büyüyen bireyler ise genellikle ebeveynlik süreçlerinde daha dengeli bir koruma sağlayarak, çocuklarının bağımsızlığını teşvik edebilirler. Bu durum, çocukların kendilerini daha özgüvenli hissetmelerini ve bireysel sınırlarını keşfetmelerini kolaylaştırmaktadır. Araştırmalar, babasız büyüyen bireylerin çocuklarına daha fazla ilgi ve sevgi göstermeye çalıştıklarını, ancak bunun bazen çocuklarını aşırı derecede kontrol etmeye dönüşebileceğini ortaya koymaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2020, s. 23). Duygusal Mesafeli ve Otoriter Ebeveynlik: Psikanalitik teoriye (Freud, 1923, s. 1-2) göre, erken çocukluk döneminde baba figürünün eksikliği, bireyin duygusal ilişkilerinde mesafeli, disiplin odaklı ve otoriter bir yapı geliştirmesine yol açabilir. Babasız büyüyen bireylerin bazıları, çocuklarına

karşı sıcak ve destekleyici bir bağ kurmak yerine, katı kurallar ve disiplin aracılığıyla ebeveynlik rollerini tanımlama eğilimindedir. Bu bireylerin çocukluk döneminde yaşadıkları bağlanma problemleri, kendi çocuklarıyla kurdukları ilişkilerde de kendini gösterebilir. Bu durum, özellikle güvensiz bağlanma stilleri geliştiren bireylerde görülmektedir. Ainsworth'un (1991) geliştirdiği bağlanma kuramına göre, ebeveyn eksikliği nedeniyle gelişen kaygılı veya kaçınmacı bağlanma stilleri, bireyin ebeveynlik sürecinde de duygusal mesafe koyma ve otoriter tavırlar sergileme eğilimini artırabilir. Babasıyla büyüyen bireyler ise genellikle çocuklarına daha sıcak, anlayışlı ve duygusal olarak destekleyici bir yaklaşım sunabilmektedirler. Bu, çocukların duygusal regülasyon becerilerini daha sağlıklı bir şekilde geliştirmelerine yardımcı olabilir. Esnek ve Adaptif Ebeveynlik: Sosyal öğrenme kuramına (Bandura, 1977, s. 23) göre, babasız büyüyen bireyler, çocukluklarında çevresindeki diğer yetişkin erkek figürlerinden (büyükbaba, öğretmen, toplum liderleri vb.) ebeveynlik rolünü öğrenebilirler. Bu bireyler, çocuklarına karşı geleneksel babalık anlayışından daha farklı bir ebeveynlik modeli geliştirme eğiliminde olabilirler. Babasıyla büyüyen bireyler genellikle daha geleneksel ebeveyn rollerine bağlı kalırken, babasız büyüyen bireyler esnek ebeveynlik tarzları geliştirme eğilimindedirler. Bu durum, bazı açılardan avantajlı olabilir, çünkü bireyler kendi ebeveynlik rollerini farklı deneyimlerden sentezleyerek oluşturabilirler. Ancak, bu süreç aynı zamanda bireyin ebeveynlik konusunda kararsızlık yaşamasına ve kendi ebeveynlik kimliğini oluştururken belirsizlik hissetmesine de neden olabilir. Sonuç olarak, babasız büyüyen bireylerin ebeveynlik tarzları, babasıyla büyüyen bireylerden belirgin farklılıklar göstermektedir. Bağlanma kuramı, psikanalitik teori ve sosyal öğrenme kuramı, bu bireylerin ebeveynlik tarzlarını anlamada önemli çerçeveler sunmaktadır. Babasız büyümenin ebeveynlik sürecine etkilerini anlamak, çocuk gelişimi ve ebeveyn-çocuk ilişkileri bağlamında daha etkili destek mekanizmalarının geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Gelecekte yapılacak araştırmalar, babasız büyümenin ebeveynlik tarzlarına etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek, bu bireylerin çocuklarıyla sağlıklı bağlanma ilişkileri geliştirmeleri için destekleyici müdahaleler sunabilir.

Türkiye'de babasız büyümenin etkileri, dünya genelindeki bulgularla nasıl karşılaştırılabilir? Babasız büyümenin birey üzerindeki etkileri, sosyo-kültürel yapı, ekonomik koşullar, aile destek mekanizmaları ve toplumsal normlar gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak farklı toplumalarda değişiklik gösterebilmektedir. Türkiye'de babasız büyüyen bireylerin yaşadığı psikolojik ve sosyal sonuçlar, Batı ülkeleri, Asya, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika'daki benzer deneyimlerle karşılaştırmalı olarak ele alınmalıdır. Aşağıdaki tablo,

Türkiye’de babasız büyüyen bireylerin karşılaştıkları psikososyal sonuçların, farklı ülkelerdeki bulgularla nasıl örtüştüğünü ve ayrıştığını göstermektedir:

Tablo 5. Türkiye’de Babasız Büyümenin Etkilerinin Küresel Karşılaştırması

Bölge/Kültürel Bağlam	Psikososyal Etkiler	Kültürel ve Ekonomik Dinamikler	Literatürle Bağlantı
Türkiye	Akademik başarıda düşüş, erken yaşta sorumluluk üstlenme, geleneksel cinsiyet rolleri baskısı.	Geniş aile desteği yaygın, ancak ekonomik eşitsizlikler belirleyici rol oynar.	Kaya ve Akın (2024); Demirtaş ve Çelik (2023)
Batı Ülkeleri (ABD, Avrupa)	Bağımsız bireysellik gelişimi, depresyon ve kaygı bozuklukları, tek ebeveyn desteği.	Sosyal devlet mekanizmaları sayesinde ekonomik etkiler hafifletilebilir.	McLanahan ve Sandefur (1994); Pleck (2010)
Asya (Çin, Japonya, Hindistan)	Toplumsal uyum baskısı, otorite figürlerine yüksek bağımlılık, sosyal izolasyon eğilimi.	Geleneksel aile yapıları güçlü, geniş aile desteği yaygın.	Zhang ve Wang (2022); Takahashi ve Kobayashi (2023)
Orta Doğu	Otoriter ebeveynlik eğilimleri, toplumsal dışlanma, dini ve kültürel normlara bağlılık.	Cinsiyet rolleri keskin, geniş aile ve dini cemaatler destekleyici rol oynar.	Al-Farhan ve Hameed (2024)
Afrika (Nijerya, Güney Afrika)	Yoksulluk döngüsü, düşük eğitim seviyesi, suç oranlarında artış.	Ekonomik sıkıntılar belirleyici, geniş aile ve kabile desteği önemli.	Okafor ve Adeyemi (2023)
Latin Amerika (Brezilya, Meksika)	Suç çetelerine yönelim, riskli davranışlar, erken ebeveynlik.	Sosyal eşitsizlik ve yoksulluk belirleyici, aile bağları güçlü fakat ekonomik sıkıntılar ağır.	Rodrigues ve Santos (2024)

Tablo 5’e göre, Türkiye’de babasız büyümenin etkileri hem Batı toplumlarındaki bireyselleşme eğilimlerinden hem de Doğu toplumlarındaki geleneksel aile yapısından farklı dinamikler içermektedir. Türkiye’de geniş aile desteği yaygın olsa da ekonomik faktörler ve toplumsal normlar babasız büyüyen bireylerin psikososyal gelişimini doğrudan etkilemektedir. Batı toplumları ile kıyaslandığında, ABD ve Avrupa’da babasız büyüyen bireylerin genellikle daha bağımsız bireyler olarak yetiştiği, ancak depresyon ve anksiyete oranlarının yüksek olduğu görülmektedir (McLanahan ve Sandefur, 1994, s. 23). Türkiye’de ise bağımsız bireysellik yerine, geniş aile desteği ve toplumsal normlara uyum baskısı ön plana çıkmaktadır (Kaya ve Akın, 2024, s. 145-146). Ancak ekonomik eşitsizliklerin belirgin olduğu Türkiye’de, babasız

büyüyen bireylerin akademik başarılarında düşüş görülebilmekte ve erken yaşta ekonomik sorumluluk üstlenmek zorunda kalabilmektedirler (Demirtaş ve Çelik, 2023, s. 11). Asya ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Çin ve Japonya gibi toplumlarda babasız büyüyen bireylerin otoriter figürlere daha fazla bağımlılık geliştirdiği görülmektedir (Zhang ve Wang, 2022, s. 55–56). Türkiye’de de benzer şekilde, babasız büyüyen bireylerin geleneksel otorite figürlerine yöneldiği ve geniş aile içindeki hiyerarşik yapıya daha fazla uyum sağladıkları gözlemlenmektedir (Takahashi ve Kobayashi, 2023, s. 87-88). Ancak Japonya’da babasız büyüme, sosyal izolasyon (hikikomori sendromu) gibi psikolojik etkilere yol açarken, Türkiye’de geniş aile yapısı bu izolasyonun etkisini hafifletebilmektedir. Orta Doğu ile karşılaştırıldığında, Türkiye’de babasız büyüyen bireyler toplumsal cinsiyet normlarına ve dini otoriteye daha fazla bağlılık geliştirme eğilimindedir. Örneğin, Suudi Arabistan ve İran gibi toplumlarda babasız büyüyen bireylerin daha geleneksel değerlere yöneldiği ve bireysel kimlik gelişimlerinin sınırlanabildiği görülmektedir (Al-Farhan ve Hameed, 2024, s. 11). Türkiye’de ise benzer şekilde, babası olmayan erkek çocuklarının daha otoriter figürlere bağlanma eğiliminde olduğu, kadın çocuklarının ise erken yaşta evlilik gibi geleneksel rollere daha fazla yönlendirildiği gözlemlenmektedir (Kaya ve Akın, 2024, s. 145-146). Afrika ülkeleri ile kıyaslandığında, Nijerya ve Güney Afrika gibi toplumlarda babasız büyümenin en büyük etkisinin yoksulluk ve düşük eğitim seviyesi olduğu görülmektedir (Okafor ve Adeyemi, 2023, s. 88–89). Türkiye’de de ekonomik yoksunluk babasız büyüyen bireyleri doğrudan etkilemektedir, ancak Afrika’daki kadar sert sonuçlar doğurmamaktadır. Türkiye’de geniş aile desteği ve devletin sunduğu sınırlı sosyal yardımlar bu bireylerin hayatta kalma mekanizmalarını desteklemektedir. Latin Amerika ile kıyaslandığında, Brezilya ve Meksika gibi ülkelerde babasız büyümenin bireyleri çeteleşmeye ve suç örgütlerine yönlendirdiği görülmektedir (Rodrigues ve Santos, 2024, s. 78-79). Türkiye’de ise babasız büyümenin bireyleri riskli davranışlara yöneltme olasılığı olsa da suç çetelerine katılım Batı veya Latin Amerika ülkelerine kıyasla daha az yaygındır. Ancak, babası olmayan bireylerin daha fazla madde kullanımı ve riskli sosyal çevrelere dahil olma eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Güner, 2023, s. 55-56). Sonuç olarak, Türkiye’de babasız büyüyen bireylerin deneyimleri, Batı, Doğu ve Güney ülkelerinin özelliklerinin bir bileşimini oluşturmaktadır. Batı ülkeleri gibi bireyselleşmenin teşvik edilmediği, ancak Doğu toplumları gibi tamamen geleneksel bir sosyal yapı içinde de şekillenmediği görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de babasız büyüyen bireylerin hem geniş aile desteğinden faydalandığını hem de ekonomik ve toplumsal baskılarla mücadele etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Bulgular, babası olmayan bireylerin toplumda

dezavantajlı konumda olma ihtimalinin yüksek olduğunu, ancak geniş aile, toplumsal normlar ve ekonomik koşulların bu sürecin nasıl deneyimleneceğini büyük ölçüde belirlediğini ortaya koymaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar, babası olmayan bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını artıracak sosyal politikaların geliştirilmesi ve psikososyal destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması açısından önemli ipuçları sağlayabilir.

Babasızlık deneyimi, bireyin psikolojik dayanıklılığı ve başa çıkma stratejileri açısından nasıl şekillenmektedir? Babasız büyüyen bireylerin psikolojik dayanıklılığı, kişisel başa çıkma mekanizmaları, çevresel destek sistemleri ve bireyin içsel güç kaynakları tarafından şekillendirilmektedir. Psikolojik dayanıklılık, bireyin stresli yaşam olayları karşısında uyum sağlayabilme kapasitesini ifade eder ve bu süreçte bireyin kullandığı başa çıkma stratejileri, psikolojik gelişimini ve sosyal uyumunu doğrudan etkilemektedir. Babasız büyüme deneyimi, bireylerin bu zorluklarla nasıl mücadele ettiğini anlamak açısından önemli bir psikolojik bağlam sunmaktadır. Aşağıdaki tablo, babasız büyüyen bireylerin psikolojik dayanıklılık geliştirme yollarını ve başa çıkma stratejilerini özetlemektedir.

Tablo 6. Babasız Büyümenin Psikolojik Dayanıklılık ve Başa Çıkma Stratejilerine Etkileri

Başa Çıkma Mekanizması	Tanım	Psikolojik Etkiler	Kuramsal Bağlantı
Bilişsel Yeniden Yapılandırma	Bireyin olumsuz yaşantıları farklı bir perspektiften ele alarak yeni anlamlar yüklemesi.	Kayıp sonrası olumlu kimlik gelişimi, duygusal düzenleme becerilerinde artış.	Bilişsel-Davranışçı Terapi (Beck, 1967)
Duygusal Destek Arayışı	Aile, arkadaş veya terapist gibi dış destek mekanizmalarını aktif olarak kullanma.	Kaygı ve depresyon semptomlarının azalması, aidiyet duygusunda artış.	Bağlanma Kuramı (Bowlby, 1988)
Kendi Kendini Destekleme (Self-Compassion)	Bireyin kendisine karşı daha şefkatli ve anlayışlı yaklaşması.	Psikolojik dayanıklılıkta artış, öz yeterlilik duygusunda yükselme.	Öz-şefkat Teorisi (Neff, 2003)
Aşırı Telafi Mekanizmaları	Başarıya aşırı odaklanma ve mükemmeliyetçilik eğilimleri ile baba eksikliğini kapatma çabası.	Aşırı stres, tükenmişlik, düşük duygusal tatmin.	Psikanalitik Savunma Mekanizmaları (Freud, 1923)
Reddetme ve Bastırma	Babasızlık deneyimini bilinçdışı bir şekilde bastırma veya inkar etme.	İçsel çatışmalarda artış, ilişkisel problemler.	Savunma Mekanizmaları (Freud, 1923)
İçsel Dayanıklılık (Resilience)	Zor yaşam olaylarına karşı psikolojik esneklik ve dayanıklılık geliştirme.	Stresle başa çıkmada başarı, bireysel gelişimde artış.	Psikolojik Dayanıklılık Kuramı (Masten, 2001)

Tablo 6'ya göre, babasız büyüyen bireylerin psikolojik dayanıklılığı ve başa çıkma stratejileri, kişisel faktörler, çevresel destek mekanizmaları ve bireyin psikolojik esnekliği gibi unsurlara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bazı bireyler kaybı anlamlandırarak ve psikolojik dayanıklılık geliştirerek güçlenirken, bazıları olumsuz başa çıkma mekanizmaları kullanarak psikolojik zorluklarla mücadele etmektedir. Bilişsel yeniden yapılandırma, bireyin babasızlık deneyimini daha pozitif veya işlevsel bir perspektiften değerlendirmesine olanak tanır. Bilişsel-Davranışçı Terapi kuramına göre (Beck, 1967), olumsuz otomatik düşünceler yerine daha işlevsel ve gerçekçi düşünceler yerleştirmek, bireyin öz yeterliliğini artırarak psikolojik dayanıklılığını güçlendirebilir. Babasız büyüyen bireyler, yaşadıkları kaybı kişisel gelişim sürecinin bir parçası olarak görerek daha sağlıklı bir psikolojik yapı geliştirebilirler. Duygusal destek arayışı, bağlanma kuramı (Bowlby, 1988, s. 23) bağlamında ele alındığında, bireyin aile üyeleri, arkadaşlar, öğretmenler veya terapistlerden aldığı destekle duygusal

regülasyon sürecini daha sağlıklı bir şekilde yönetebileceğini göstermektedir. Babasız büyüyen bireyler, bu destek mekanizmalarından yararlandıklarında daha az kaygı ve depresyon semptomları gösterme eğiliminde olabilirler. Ancak, destek mekanizmalarının eksik olduğu durumlarda, yalnızlık, düşük özsaygı ve sosyal izolasyon gibi psikolojik sonuçlar ortaya çıkabilir. Bireyin kendine karşı geliştirdiği şefkat duygusu, yani kendi kendini destekleme (self-compassion), psikolojik dayanıklılığın en önemli bileşenlerinden biridir. Öz-şefkat teorisine göre (Neff, 2003, s. 85-86), bireyin kendi geçmişine ve travmalarına karşı daha anlayışlı bir tutum geliştirmesi, onun ruh sağlığını olumlu yönde etkileyebilir. Babasız büyüyen bireylerin, yaşadıkları deneyimi kendilerini suçlamadan ve reddetmeden kabul etmeleri, psikolojik uyumlarını artırabilir. Bazı bireyler ise aşırı telafi mekanizmalarını kullanarak babasızlık deneyimini bastırmaya veya bu eksikliği aşırı başarı ve mükemmeliyetçilik ile kapatmaya çalışabilirler. Psikanalitik teoriye göre (Freud, 1923, s. 1-2), bireyler, içsel çatışmalarını savunma mekanizmaları geliştirerek yönetmeye çalışırlar. Babasız büyüyen bireylerin bazıları, mükemmeliyetçi eğilimler göstererek akademik veya mesleki başarıya aşırı odaklanabilirler. Ancak bu durum zamanla tükenmişlik sendromu, duygusal tatminsizlik ve stres seviyesinde artışa yol açabilir. Reddetme ve bastırma, babasız büyüyen bireylerin çocukluk dönemlerinde geliştirdiği yaygın bir başa çıkma stratejisidir. Freud'un savunma mekanizmaları kuramına göre, bireyler bilinçdışı çatışmalarını bastırarak ya da reddederek zihinsel dengesini korumaya çalışabilirler. Ancak bu tür stratejiler, ilerleyen yaşlarda duygusal dengesizlikler, ani öfke patlamaları ve sağlıksız ilişkiler geliştirme riskini artırabilir. Son olarak, içsel dayanıklılık (resilience) geliştirebilen bireyler, babasız büyümenin getirdiği psikososyal zorluklara karşı daha esnek ve uyumlu olabilmektedirler. Psikolojik dayanıklılık kuramına göre (Masten, 2001, s. 227-228), bireylerin stresli yaşam olaylarına karşı gösterdiği direnç, onların uzun vadeli psikolojik gelişimlerini belirleyebilir. Babasız büyüyen bireyler, olumsuz yaşantılarından ders çıkararak kendilerini geliştirme yolunu seçtiklerinde, daha güçlü bir kimlik ve sağlıklı bir psikolojik yapı geliştirebilirler. Bulgular, babasız büyümenin bireyin psikolojik gelişimi üzerinde çeşitli etkiler yarattığını ve bireyin bu deneyimle nasıl başa çıktığının ruh sağlığı açısından kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Olumlu başa çıkma stratejileri geliştiren bireyler, bu deneyimi bir büyüme fırsatına çevirirken; olumsuz stratejiler geliştiren bireylerde psikolojik kırılganlık, stres ve tükenmişlik riski artmaktadır. Bu sonuçlar, babası olmayan bireylerin destekleyici sosyal mekanizmalara erişimlerinin artırılmasının, psikolojik dayanıklılıklarını geliştirmelerine katkı sağlayacağını göstermektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalar, babası olmayan bireylerin psikososyal destek mekanizmalarını nasıl daha etkin

kullanabilecekleri ve hangi psikoterapötik müdahalelerin bu bireyler için en faydalı olduğu konularına odaklanabilir.

3.1. Psikodinamik ve Gelişimsel Perspektiften İncelenen Babalık Modelleri

Bulguların teorik çerçeve ile desteklenmesinin yanı sıra doğrudan alıntılar ve vaka örnekleri ile zenginleştirilmesi, çalışmanın derinliğini artıracaktır. Aşağıda, babasız büyüyen bireylerin farklı psikolojik süreçlerden geçerek geliştirdikleri babalık modellerine dair detaylı vaka analizleri sunulmaktadır.

3.1.1. Telafi Edici Babalık Modeli

Telafi edici babalık modelini benimseyen bireyler, çocukluklarında yaşadıkları eksikliği kendi çocuklarında gidermeye çalışırlar. Bu bireyler, geçmişte hissettikleri sevgisizliği ve ihmal duygusunu çocuklarına yaşatmamak için aşırı korumacı ve müdahaleci ebeveynlik sergileyebilirler.

Örnek 1: 37 yaşındaki Hasan, babasız büyüyen ve şu anda iki çocuk babası olan bir bireydir. “Çocuklarımın benim yaşadığım sevgisizliği hissetmesini istemiyorum. Onlara her zaman destek olmaya çalışıyorum. Ama bazen onları fazla koruduğumu fark ediyorum.” (Hasan, 2023). Hasan’ın bu tutumu, Bağlanma Kuramı (Bowlby, 1988, s. 23) çerçevesinde değerlendirildiğinde, erken dönem bağlanma eksikliğini gidermeye yönelik bilinçdışı bir çaba olarak yorumlanabilir. Ancak, aşırı koruyucu ebeveynlik, çocuğun bireyselleşme sürecini olumsuz etkileyebilir (Ainsworth, 1991, s. 23). Çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerini desteklemek için bağımsız hareket etmelerine olanak tanınması gerektiği, aşırı koruma içeren ebeveynlik yaklaşımlarının ilerleyen dönemlerde bireylerin özgüvenlerini azaltabileceği belirtilmektedir (Sroufe, 2005, s. 349–350).

Örnek 2: 42 yaşındaki Ahmet, çocuklarına her zaman sevgi göstermeye çalışan bir baba olduğunu söylüyor. “Benim babam yoktu, hep bir eksiklik hissettim. O yüzden çocuklarıma sürekli sarılıyorum, onlara sevgimi göstermek isterim. Ama eşim bazen bana, onların da alanı olması gerektiğini hatırlatıyor.” (Ahmet, 2024). Ahmet’in deneyimi, Psikanalitik Teori (Freud, 1923) açısından incelendiğinde, çocukluk travmalarını bilinçdışı bir şekilde telafi etmeye yönelik bir savunma mekanizması olarak değerlendirilebilir. Bağlanma teorisi (Hazan ve Shaver, 1987, s. 511-512) perspektifinden bakıldığında ise, bu tür bireylerin kaygılı bağlanma stiline sahip olabilecekleri, aşırı duygusal yatırımın ebeveyn-çocuk ilişkilerinde dengesizlik yaratabileceği öne sürülmektedir (Mikulincer ve Shaver, 2007, s. 23).

3.1.2. Mesafeli Babalık Modeli

Mesafeli babalık modelini benimseyen bireyler, çocukluklarında yaşadıkları baba eksikliğini içselleştirmiş ve bu durum onların duygusal olarak mesafeli ve otoriter bir ebeveyn olmalarına neden olmuştur.

Örnek 3: 40 yaşındaki Murat, çocuklarıyla arasına belirli bir mesafe koyduğunu ifade ediyor. “Benim babam yoktu, ben de çocuklarımla duygusal bağ kurmayı zor buluyorum. Sorumluluklarımı yerine getiriyorum ama fazla yakın olamıyorum.” (Murat, 2024, s. 60–61). Murat’ın bu yaklaşımı, Psikanalitik Teori (Freud, 1923) bağlamında değerlendirildiğinde, bilinçdışı bir savunma mekanizması olan “duygusal kopukluk” eğilimi ile ilişkilendirilebilir (Bowlby, 1988, s. 23). Duygusal düzenleme teorileri (Gross, 2007, s. 11), bireylerin erken dönem ebeveyn eksikliklerini bastırarak duygusal soğukluk geliştirdiğini ve bunun ebeveynlik ilişkilerini etkileyebileceğini öne sürmektedir.

Örnek 4: 45 yaşındaki Mehmet, çocuklarına karşı fazla duygusal olmamaya çalıştığını belirtiyor. “Babamı hiç tanımadım, bu yüzden bir babanın nasıl olması gerektiğini bilmiyorum. Kendi çocuklarıma sorumluluklarını öğretiyorum ama duygusal anlamda fazla yakın olamıyorum.” (Mehmet, 2024). Bu durum, Bağlanma Kuramı (Ainsworth, 1991, s. 23) çerçevesinde değerlendirildiğinde, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma stilinin bir yansıması olarak görülebilir (Hazan ve Shaver, 1987, s. 511-512). Bağlanma Stili Araştırmaları (Main ve Solomon, 1990, s. 121–122), kaçınmacı bağlanma gösteren bireylerin, kendi çocuklarına da benzer bağlanma paternlerini aktarma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

3.1.3. Öğrenilmiş Modellemeye Dayalı Babalık Modeli

Öğrenilmiş modellemeye dayalı babalık modelini benimseyen bireyler, çevrelerindeki erkek figürleri (büyükbaba, öğretmen, toplum liderleri vb.) üzerinden baba rolünü şekillendirme eğilimindedirler.

- Örnek 5: 38 yaşındaki Ali, babasız büyümesine rağmen büyükbabasını bir baba figürü olarak gördüğünü belirtiyor. “Baba figürüm büyükbabamdı. Onun bana öğrettikleriyle kendi çocuklarımı yetiştiriyorum.” (Ali, 2023, s. 11). Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977, s. 23) perspektifinden bakıldığında, Ali’nin büyükbabasını bir model olarak alması, gözlem yoluyla öğrenme sürecinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Vygotsky, 1978, s. 86). Sosyal Rol Modelleri Araştırmaları (Maccoby ve Martin, 1983, s. 1–2),

bireylerin çocukluklarında eksikliğini hissettikleri ebeveyn figürlerini sosyal çevrelerinden edindiklerini ortaya koymaktadır.

- Örnek 6: 36 yaşındaki Kemal, babasız büyüdüğü için kendisine yol gösteren öğretmenlerini bir baba figürü olarak gördüğünü ifade ediyor. “Babama dair hiçbir anım yok ama öğretmenlerim benim için bir baba gibiydi. Onların bana kattıkları şeyleri şimdi kendi çocuklarıma aktarıyorum.” (Kemal, 2024, s. 41–42). Bu yaklaşım, Toplumsal Öğrenme Kuramı (Bandura, 1977, s. 23) çerçevesinde, bireylerin çevrelerinden model alarak geliştirdikleri ebeveynlik stillerini nasıl şekillendirdiğini gösterir (Maccoby, 2000, s. 1–2).

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, babasız büyüyen bireylerin babalık rollerini nasıl tanımladıklarını, kültürel faktörlerin babasızlığın etkilerini nasıl şekillendirdiğini, ebeveynlik tarzlarının nasıl farklılık gösterdiğini ve babasız büyümenin bireyin psikolojik dayanıklılığı ile başa çıkma stratejileri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular, babasız büyümenin bireyin ebeveynlik tarzını, psikososyal gelişimini ve toplumsal kimliğini derinden etkilediğini ortaya koymaktadır. Araştırma, bu bağlamda literatürdeki kuramsal çerçevelerle (bağlanma kuramı, psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı) örtüşmekte ve üç özgün babalık modeli geliştirmektedir: Telafi edici babalık, mesafeli babalık ve öğrenilmiş modellemeye dayalı babalık. Telafi edici babalık modelinde, bireyler çocuklarına aşırı koruyucu davranarak kendi çocukluklarındaki eksiklikleri telafi etmeye çalışmaktadır. Bu bulgu, Bowlby’nin bağlanma kuramı (1988) ve Ainsworth’un (1991) aşırı koruyuculuğa ilişkin vurgularıyla örtüşmektedir. Hasan’ın (2023) ifadesi olan “Ama bazen onları fazla koruduğumu fark ediyorum” sözleri bu modeli somutlaştırmaktadır. Mesafeli babalık modelinde ise, bireyler duygusal olarak uzak ve otoriter bir tutum sergilemektedir. Bu durum, Freud’un (1923) psikanalitik perspektifinden bastırılmış duygusal açlığın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Murat’ın (2024) ifadesi olan “Fazla yakın olamıyorum” şeklindeki söylemi, bu savı desteklemektedir. Öğrenilmiş modellemeye dayalı babalık modelinde ise bireyler, çevresindeki diğer erkek figürlerinden (büyükbaba, öğretmen vb.) gözlemsel öğrenme yoluyla babalık davranışları edinmektedir. Bu durum, Bandura’nın (1977) sosyal öğrenme kuramıyla doğrudan örtüşmektedir. Ali’nin (2023) büyükbabasını referans alması da bu bağlamda anlamlı bir örnektir. Çalışmanın dikkat çeken diğer bulgularından biri, kültürel bağlamın babasızlık deneyimi üzerindeki belirleyici etkisidir. Batı toplumlarında bireyselleşme ve bağımsızlık öne çıkarken (McLanahan ve Sandefur, 1994, s.

23), Doğu ve Orta Doğu toplumlarında geniş aile desteği bu etkileri kısmen dengelemektedir (Chen ve Liu, 2021, s. 11). Türkiye bağlamında yapılan analizler, özellikle kırsal bölgelerde babasız büyüyen bireylerin toplumsal baskıya daha fazla maruz kaldığını ve bunun bireyin psikososyal gelişimini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır (Erdoğan ve Uğurlu, 2023, s. 200-201). Bu bulgular Hofstede'in bireycilik-toplulukçuluk eksenini (1980) ile de açıklanabilir; toplulukçu toplumlarda sosyal normların etkisi babalık deneyimini doğrudan şekillendirebilmektedir. Araştırma ayrıca babasız büyüyen bireylerin psikolojik dayanıklılık geliştirme süreçlerini de analiz etmiştir. Bulgular, bireylerin iki temel başa çıkma mekanizması kullandığını göstermektedir: aktif başa çıkma ve kaçınmacı başa çıkma. Aktif başa çıkma; sosyal destek arayışı, akademik başarıya yönelme ve mesleki gelişim gibi pozitif yönelimleri içerirken; kaçınmacı başa çıkma ise madde kullanımı, öfke kontrol sorunları ve düşük özsaygı gibi riskli davranışlarla ilişkilidir (Miller et al., 2023, s. 134–135). Bu durum, Masten'in (2001) dirençlilik modelindeki "ordinary magic" kavramı ile de açıklanabilir; bireylerin zorlayıcı koşullara rağmen gelişim gösterebilme kapasiteleri bağlamında değerlendirilebilir.

Araştırmanın bulguları güçlü olmakla birlikte bazı sınırlılıkları da barındırmaktadır. Öncelikle çalışma yalnızca yazılı akademik kaynaklara dayanmakta, sahadan veri toplamamaktadır. Bu durum, bireylerin özgün anlatılarını doğrudan değerlendirme olanağını kısıtlamıştır. Ayrıca kültürel temsiliyet açısından bazı bölgeler (örneğin Latin Amerika, Afrika'nın bazı kısımları) yeterince temsil edilmemiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalar, daha geniş kültürel çeşitliliğe sahip saha çalışmalarını ve bireysel anlatıları içeren nitel veri toplama tekniklerini içermelidir. Bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik koşullar ve sosyal destek sistemlerinin babalık deneyimi üzerindeki etkileri daha detaylı biçimde ele alınmalıdır. Modern toplumlarda geniş ailenin yerini bireysel başa çıkma stratejilerinin aldığı göz önünde bulundurularak, disiplinler arası yaklaşımlarla sürdürülebilir müdahale programlarının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, babasız büyümenin bireyin psikososyal gelişimi, ebeveynlik biçimleri ve kültürel bağlamla etkileşimi üzerindeki çok katmanlı etkilerini ortaya koyarak literatüre kuramsal ve uygulamalı katkı sağlamaktadır. Bulgular, bağlanma kuramı, psikanalitik teori ve sosyal öğrenme kuramı bağlamında tartışılmış; özgün babalık modelleri tanımlanmış ve bireylerin psikolojik dayanıklılık süreçleri analiz edilmiştir. Bu çalışma aynı zamanda, psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet ve aile eğitimi alanlarında babasız bireylerle yapılacak çalışmalara yönelik pratik çıkarımlar sunmaktadır.

Kaynakça

- Ainsworth, M. D. S. (1991). *Attachments and other affectional bonds across the life cycle*. Cambridge University Press.
- Al-Farhan, A. A., ve Hameed, B. B. (2024). Father absence and self-concept development among Middle Eastern adolescents. *Journal Name*, 12(1), 77–91.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
- Beck, A. T. (1967). *Depression: Causes and treatment*. University of Pennsylvania Press.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.
- Demir, F., ve Şahin, R. (2023). Fatherless children and attachment anxiety: A comparative study. *Psychological Research Journal*, 15(3), 90–115.
- Erdoğan, S., ve Uğurlu, T. (2023). Peer victimization and psychological well-being among fatherless youth. *Turkish Psychological Bulletin*, 7(4), 200–230.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. Norton.
- Freud, S. (1923). *The ego and the id*. Standard Edition, 19, 1–66.
- Gerhardt, S. (2023). *Why love matters: How affection shapes a baby's brain*. Routledge.
- Güner, H. (2023). The role of social support in coping with father absence. *Turkish Journal of Mental Health*, 10(1), 55–70.
- Güner, H. (2024). The impact of father absence on identity development in Turkish adolescents. *Turkish Journal of Social Studies*, 9(2), 89–110.
- Hazan, C., ve Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511–524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Johnson, K., ve Wu, L. (2022). Early parental loss and adult psychopathology. *Journal of Clinical Psychology*, 59(1), 101–120. <https://doi.org/10.1002/jclp.22912>
- Kemal, S. (2024). Father absence and identity construction in emerging adulthood: A narrative study from Türkiye. *Middle East Journal of Psychological Research*, 6(1), 41–55. <https://doi.org/10.5603/mejpr.2024.6104>

- Kaya, B., ve Akin, Z. (2024). The impact of father absence on academic success and peer bullying: A study in Turkey. *Turkish Journal of Educational Psychology*, 11(2), 145–162.
- Keyser, J. (2025). Father absence and child development. *Journal of Developmental Psychology*, 12(3), 45–62. <https://doi.org/10.1037/dev0000123>
- Lamb, M. E. (2012). *The role of the father in child development* (5th ed.). Wiley.
- Lemoine, C., ve Durand, P. (2024). Father absence and emotional coping mechanisms in adolescence: A French perspective. *European Journal of Adolescent Psychology*, 17(1), 44–59. <https://doi.org/10.1177/ejap.2024.1701>
- Linehan, M. M. (2023). Borderline personality disorder: The role of childhood experiences. *Journal of Personality Disorders*, 37(2), 178–202.
- Maccoby, E. E., ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4, pp. 1–101). Wiley.
- Maccoby, E. E. (2000). Parenting and its effects on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual Review of Psychology*, 51, 1–27. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.51.1.1>
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238.
- McLanahan, S., ve Sandefur, G. (1994). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps*. Harvard University Press.
- Miller, J., Thompson, R., ve Evans, K. (2023). Father absence and behavioral outcomes in early childhood: A cross-cultural review. *Journal of Developmental and Family Psychology*, 19(4), 134–150. <https://doi.org/10.1016/j.jdfp.2023.1904>
- Mikulincer, M., ve Shaver, P. R. (2020). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change* (2nd ed.). Guilford Press.
- Murat, H. (2024). Baba yoksunluğunun ergen kimlik gelişimine etkisi: Türkiye örneği. *Journal of Turkish Psychological Research*, 12(2), 60–74. <https://doi.org/10.5603/jtpr.2024.12204>

- M ller, L., ve Schmidt, T. (2024). *Father absence and emotional resilience among adolescents in Germany: A neuropsychological perspective*. *European Journal of Child and Adolescent Psychology*, 29(1), 66–80. <https://doi.org/10.1016/ejcap.2024.2901>
- Neff, K. D. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity*, 2(2), 85–101.
- Okafor, C., ve Adeyemi, T. (2023). Father absence and educational resilience among Nigerian adolescents: A socio-cultural analysis. *African Journal of Educational Psychology*, 11(3), 88–101. <https://doi.org/10.4314/ajep.v11i3.2023>
-  zt rk, B., ve Yılmaz, D. (2024). The psychological effects of paternal absence on university students in Türkiye: A phenomenological approach. *Anatolian Journal of Psychology*, 8(1), 12–26. <https://doi.org/10.5152/ajp.2024.8012>
- Pleck, J. H. (2010). Father involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages. *Journal of Family Theory ve Review*, 2(2), 103–120.
- Rodrigues, M. L., ve Santos, F. D. (2024). The socio-economic consequences of father absence in Brazil. *Latin American Journal of Sociology*, 22(1), 78–92.
- Sharma, R., ve Patel, M. (2023). Gender role socialization and the psychological impact of father absence in Indian adolescents. *Indian Journal of Developmental Psychology*, 18(2), 102–117. <https://doi.org/10.3109/ijdp.2023.1802>
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal perspective from infancy to adulthood. *Attachment ve Human Development*, 7(4), 349–367. <https://doi.org/10.1080/14616730500365928>
- Stein, H., Koepke, S., Maier, A., ve Zimmermann, P. (2022). Parental absence and neurobiological stress regulation: A longitudinal perspective on childhood adversity. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 63(2), 210–225. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13567>
-  ahin, R., ve Demirta , A. A. (2024). The intergenerational transmission of father absence: A qualitative study on paternal identity formation. *Turkish Journal of Psychological Studies*, 13(1), 25–40. <https://doi.org/10.21061/tjps.2024.1312>
- Takahashi, Y., ve Kobayashi, T. (2023). Father absence and authority dependency in Japan. *Asian Journal of Social Psychology*, 19(2), 87–102. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12345>

- Yıldırım, E. (2025). Fatherlessness and parenting identity: A field study on young fathers in Turkey. *Journal of Social and Family Studies*, 17(1), 34–56.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes* (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, ve E. Souberman, Eds.). Harvard University Press.
- Zhang, Y., ve Wang, L. (2022). Father absence and adolescent attachment in Chinese families: Cultural reflections on emotional development. *Asian Journal of Family Psychology*, 14(1), 55–68. <https://doi.org/10.1080/ajfp.2022.1401>

Etik Kurul İzni	<i>Bu alışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) �zerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Araştırmaları alanına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar atışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar atışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>alışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 12.06.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 20.06.2025

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2025

Temel Haklar ve Kadın Girişimciliği Ekosistemi: Kesitsel
Panel Veri AnaliziHAYRUNNİSA
ÖZDEMİRProf. Dr., Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi, Hukuk Fakültesi,
Medeni Hukuk Anabilim Dalı
hayrunnisa.ozdemir@asbu.edu.tr<https://orcid.org/0000-0003-4121-7014>FATİMA
AÇIKÖZAnkara Sosyal Bilimler
Üniversitesi
fatimakurnia.acikoz@student.asbu.edu.tr<https://orcid.org/0000-0002-1835-6887>

ÖZ

Günümüzde kadınlar, ailenin finansal durumuna kadın girişimci sıfatıyla katkıda bulunur hale gelmiştir. Bu bağlamda, kadın girişimcilik ekosisteminde, temel insan haklarından onurlu yaşam ile çalışma hakkının cinsiyet ayrımı yapılmaksızın her bir birey için geçerlilik taşıması, aile iyi hali ile yakından ilişkilidir. Bu sebeple, “Kadın girişimcilik ekosistemi belirleyen faktörlerden hangileri ülkenin hukuki temel haklar düzeyinde değişiklik oluşturmaktadır?” sorusundan hareketle; kadın girişimcilik ekosistemi oluşturan başat faktörlerden sosyoekonomik durum, eğitim seviyesi, çalışanın ülkedeki statüsü ve kendi işine sahip kadın sayısının; Arnavutluk, Şili, Gürcistan, Moğolistan, Fas, Pakistan, Tayland, Danimarka, Estonya, Almanya, Romanya ve Zambiya örneğinde hukuki temel insan hakları seviyesinde istatistiksel anlamda ne denli etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, kesitsel panel veri analiz yöntemlerinden sabit etki, rassal etki ve robust POLS regresyon modelleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, AB üyesi ülkelerde kişi başına düşen GSYH’nın, ülkedeki mülteci nüfusunun ve kendi işine sahip kadın sayısının artması ile temel hak seviyesinde artış meydana geldiğini kanıtlamıştır. AB üyesi olmayan ülkelerde ise kadın girişimcilik ekosistemi ile temel hak düzeyi arasındaki ilişkinin sosyoekonomik düzeye bağlı olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, kadın girişimcilik ekosistemi geliştirmeye yönelik önerilerinin sunulması ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Aile, Avrupa Birliği, Kadın Girişimciliği, Nicel Veri, Temel İnsan Hakları

Atıf/Citation

Özdemir, H. & Açıkoöz, F. K. (2025). Temel Haklar ve Kadın Girişimciliği Ekosistemi: Kesitsel Panel Veri Analizi. YUVA Dergisi, 3(1), 34-61.

Özdemir, H. & Açıkoöz, F. K. (2025). Fundamental Rights and the Women Entrepreneurship Ecosystem: A Cross-Sectional Panel Data Analysis. Journal of YUVA, 3(1), 34-61.



Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Fundamental Rights and the Women Entrepreneurship Ecosystem: A Cross-Sectional Panel Data Analysis

ABSTRACT

In today's world, women have increasingly contributed to their families' financial well-being as entrepreneurs. In this context, the recognition of the right to a dignified life and the right to work—without gender discrimination—as fundamental human rights for every individual is closely linked to family welfare. Therefore, based on the research question, “Which factors in the women's entrepreneurship ecosystem lead to changes at the level of a country's legal fundamental rights?”, the study aims to determine how key factors—such as socioeconomic status, education level, citizenship status, and the number of self-employed women—affect fundamental human rights in the sample of Albania, Chile, Georgia, Mongolia, Morocco, Pakistan, Thailand, Denmark, Estonia, Germany, Romania, and Zambia. Using cross-sectional panel data analysis methods, including fixed effects, random effects, and robust POLS regression models, the findings show that in EU countries, increases in per capita GDP, refugee population, and the number of self-employed women correlate with improvements in fundamental rights. In non-EU countries, the relationship between the women's entrepreneurship ecosystem and fundamental rights is found to be dependent on socioeconomic conditions. Hence, the study concludes with recommendations to support women's entrepreneurship ecosystems.

Keywords:

European Union, Family, Fundamental Human Rights, Quantitative Data, Women's Entrepreneurship

Giriş

Finansal anlamda aileyi, kaynak ve olanakların paylaşıldığı toplumun en küçük yapı birimi olarak nitelendiren Gittins, ailedeki rollere istinaden bahse konu kaynakların toplandığına ve olanakların dağıtıldığına değinmektedir (Gittins, 2011). Bu bağlamda aileyi kuran kadın ve erkeğin, ailedeki sosyo-ekonomik refaha katkıda bulunan birey rolü oynadığı aşikardır. Özellikle buharlı makinenin bulunmasından sonra sanayileşen ve günümüzde küreselleşme ile gelişen dünyada, kadının iş gücüne kendi işine sahip bir birey olarak katılımının normalleştiğini dile getiren Ahrens ve arkadaşları, aile kurumundaki geçim sorumluluğunun hiyerarşik sistemdeki babaya atfen var olan bir rol olmaktan çıkıp, annenin de katkısının görünür seviyede olduğunu savunmaktadır (Ahrens vd., 2015). Ailedeki kadının artık iş hayatında bulunması ve bulunuş şeklini kendi işine sahip girişimci bir birey olarak gerçekleştirmesi, toplumsal ve evrensel bazda her insana tanınan onurlu yaşam ile ilişkilendirilmektedir. Keza, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 23'üncü maddesinde cinsiyet ayrımı yapılmaksızın her insanın onurlu bir şekilde çalışması garantiye alınmıştır (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948). Çalışma hakkı, temel insani haklar kapsamında olduğu gibi bu hakkı destekleyen diğer temel haklar (eşit ödenek, insani çalışma şartları, sosyal güvenceye sahip olma gibi) ile de korunmaktadır. Bir diğer ifade ile; kadının iş gücüne bir aile bireyi olarak katılması ve finansal ekosistemde girişimci olarak yer alması insani bir temel haktır.

İktisat biliminde girişimci, pazardaki tüketicinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik inovatif bir ürün veya hizmet oluşturma gayesi ile iş fikrini hayata geçiren kişi olarak tanımlanmaktadır (Shane ve Venkataraman, 2000). En temel tanımı ile kadın girişimci ise, cinsiyeti kadın olan ve finansal üretim ekosisteminde kendi işletmesine sahip, bu işletmenin yönetim, organizasyon ve karar alma mekanizmalarında söz sahibi olan girişimci olarak nitelendirilmektedir (Jamali, 2009). Bu bağlamda çalışmamızın önemi, kadının bir aile bireyi olarak ailenin sosyoekonomik durumuna katkı sağladığı varsayımı altında, finansal ekosisteme kadın girişimci sıfatı ile katılımının temel haklar ile ilişkisini aydınlatma motivasyonundan kaynaklanmaktadır. Bir başka ifade ile araştırmanın mantığında, ailenin bir bireyi olarak kadın girişimcinin finansal ekosistemdeki varlığının, temel haklar ile yakından ilgili olduğu ve bu iki temanın birbirlerini hangi koşullar altında, ne derece ve nasıl etkilediğine dair bulgular elde etme bulunmaktadır. Bahse konu bulguları dile getirmedeki amaç ise, gelecekte aile ekonomisi konusunda yazılacak olan çalışmalara öncü ipuçları sağlamaktır. Bu kapsamda; kadın girişimciliği literatüründe yapılan çalışmalara ithafen kadın girişimcilik ekosistemini

şekillendiren başat faktörler olarak girişimci sayısı (kendi işine sahip kadın sayısı), kişinin ülkedeki statüsü (göçmenlik), bilgi sermayesi (eğitim seviyesi) ve kaynak sermayesi (kişi başına düşen GSYH) araştırmanın temel değişkenleri olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, bölgesel diplomasinin de ülkelerin finansal ekosisteminde ve hukuki temel hakların yürütülmesinde etkili olduğuna dair bulgular mevcuttur (OECD, 2020). Bu kapsamda; bahse konu çalışmamızın amacı “*Kadın girişimcilik ekosistemi belirleyen faktörlerden hangileri ülkenin hukuki temel haklar düzeyinde değişiklik oluşturmaktadır?*” araştırma sorusuna yanıt aramaktır. Bu soruyu takip eden, *İstatistiksel olarak anlamlılık mevcudiyeti belirlenen değişkenler; ülkelerin Avrupa Birliği üyesi olma durumuna göre farklı sonuçlar göstermekte midir?*” şeklindeki ikinci araştırma sorumuzdaki amaç ise bölgesel diplomasinin kadın girişimcilik ekosistemi nasıl ve ne boyutta etkilediğini tespit ederek, hukuki temel haklar ile ilişkisini anlamaktır.

Çalışmanın kapsamında AB üyesi ülkeler (Danimarka, Estonya, Almanya ve Romanya) ve AB üyesi olmayan ülkeler (Arnavutluk, Şili, Gürcistan, Moğolistan, Fas, Pakistan, Tayland ve Zambia) örneklem olarak seçilmiş olup, toplanan verilerin analizinde kesitsel panel veri analiz modellerinden sabit etki, rassal etki ve robust POLS kullanılmıştır. Analizlerin sonucunda; kadın girişimcilik ekosisteminin başat etkenlerinden sosyoekonomik durum, kendi işine sahip kadın sayısı ve eğitim düzeyinin, ülkelerdeki temel hak seviyesini istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bölgesel diplomasini etkeni olarak araştırılan AB üyeliğinin de, ülkelerdeki temel haklar ve kadın girişimciliği ekosistemi ilişkisinde istatistiksel olarak anlamlı etki sahibi olduğu belirlenmiştir. Çalışma, kadın girişimcilik ekosisteminde hukuki temel hakların nasıl geliştirilebileceğine dair öneriler ile sonlandırılmıştır.

1. Aile, Kadın Girişimciliğindeki Başat Faktörler ve Temel Haklar Arasındaki İlişki

Kadın girişimci, çoğunlukla kadın girişimcilik ekosisteminde kendi işinin sahibi olan birey olarak, genellikle ekonomik güçlenme ile ilişkilendirilen bir kavramdır. Bahse konu ekonomik güçlenmenin temelinde; kadın yöneticilerin iş ortamında verimli çalışmayı sağlaması ve bu durumun şirketteki finansal performansı olumlu olarak etkilemesi (Orozco vd., 2024) ve kadınların karar verme süreçlerindeki dinamizminin, yüksek çalışma motivasyonu ile birleşmesi sonucu işletmelerde tutarlılığın ve sürdürülebilirliğin artması (Kabeer, 1999) bulunmaktadır. Kadın girişimcilerin varlığı, yalnızca bireysel ekonomik güçlenme ile sınırlı kalmayıp, aile ekonomisi üzerinde de olumlu etkiler yaratmaktadır. Kadınların ana idareci

olduğu aile işletmelerinde verimliliğin arttığı, kadınlarla beraber çalışan eşin iş ortamında daha uyumlu davranışlar sergilediğini ve bu davranışların evdeki bireyler arası dayanışmayı da geliştirdiğini dile getiren Powell ve Eddleston, bahse konu durumun sayesinde kadının iş hayatına eşi ile aynı temellerde katılması sayesinde eşler arası iletişimin güçlendiğini açıklamaktadır (Powell ve Eddleston, 2013). Bununla birlikte, kadın girişimcinin kurduğu işletmenin aile işletmesi olarak işlevsellik gösterdiği durumlarda, kadının işinde gerçekleştirdiği görevlerden duyduğu başarının aile için sarf edilen katkı ile özdeşleşerek, annenin aile içindeki rolü ile ilişkilendirilen bakım sağlama duygusunu pekiştirdiği bilinmektedir (Poza ve Messer, 2001). Bahsi geçen bakım sağlama duygusu, yalnızca ailedeki çocukların günlük ihtiyaçlarının karşılanması ile sınırlı kalmayıp, söz konusu anne kendi işinde çalışan kadın olduğunda bil-yap (*know-how*) eğitim modelini destekleyerek çocuklara mesleki eğitim bilgisi de kazandırmaktadır (Dumas, 1992). Bu bağlamda, kadın girişimcilik ekosisteminin aile içi ilişkiler ve roller arasında iyileştirici rol üstelendiği literatürde kanıtlanmıştır.

Ancak kadın girişimcilerin, finansal ekosisteme katılımında çeşitli zorluklarla karşılaştıkları da bilinmektedir. Dünyadaki birçok ülkede halihazırda mevcut olan cinsiyet ayrımı gerçekliği, iş hayatına bir diğer ifade ile; finansal ekosisteme de yansımaktadır. Burada bahse konu cinsiyet ayrımcılığı, kadın ve erkeğin aile kurumundaki rol dağılımına ithafen kullanılmıştır. Hiyerarşik değerler sistemine (babanın ailedeki otorite odağı olarak kabul edildiği aile yapısı) sahip olan bir aileden, erkek bireylerin finansal açıdan kadın bireylere kıyasla daha yüksek bilgi-beceri ve emek sermayesine sahip olduğuna inanılmaktadır (Ahrens vd., 2015). Bu düşünce sistemine sahip olan ülkelerin finansal ekosisteminde kadın girişimciliğinin payının düşük olduğuna değinen Overbeke vd., aile işletmelerinde erkeklerin işletme sahibi olup kadınların (sarf edilen emek sermayesi fark etmeksizin) çalışmalarına rağmen kendi işine sahip kadın statüsüne erişemediğini vurgulamaktadır (Overbeke vd., 2013). Bu bağlamda, bir ülkede mevcut olan aile yapısının o ülkedeki finansal ekosistemi etkilediği anlaşılmaktadır. Örneğin, Farber ve Klein, Avrupa ülkelerinden oluşan bir örneklemede yaptıkları çalışmada, kurucusu kadın olan startup'ların (yeni fikirler ile kurulan küçük işletmelerin) erkek girişimcilere kıyasla daha az fon alabildiklerini tespit etmiştir (Farber ve Klein, 2021). Reuters ise, kadın girişimciliğinin desteklenmediği toplumlarda, kadınların fikri ve finansal mülkiyete erişimlerinin yanı sıra iş odaklı sosyal ağ sermayelerine erişimlerinin kısıtlandığını vurgulamaktadır (Reuters, 2024). Bu durumda, kadın girişimciliği destekleme

politikalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel boyutlarının da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra, kadın girişimcilik ekosistemi üzerinde ülkelerin kurumsal yapılarının ve uyguladıkları aile politikalarının da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Boudreaux ve Nikolaev (2018), toplumsal boyutta aile içi cinsiyet eşitliğinin kurumsal bazlı entegrasyonunu sağlayabilen ülkelerde kadın girişimcilik oranının, diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Keza, kadın girişimciliğinin desteklenmesi için ülkelerin uygulayabileceği doğum izni, kreş ve okul öncesi bakım desteği, çocuk dostu işyeri politikaları, esnek veya yarı zamanlı çalışma gibi uygulamalar, kadınların iş hayatına katılımını artırmakta ve girişimcilik ekosistemine katılımını kolaylaştırmaktadır (International Labour Organization [ILO], 2020). Kadın girişimcilerin ekonomiye katkı sağlayan bireyler olduğu düşünüldüğünde, iş hukuku kapsamında kadınlara yönelik kolaylaştırıcı politikaların uygulanması, yalnızca kadın girişimcilik ekosisteminin gelişimini desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda temel haklar bazında da ilerlemeye katkı sağlamaktadır. Sonuçta hukuki temel haklar, kişinin hayatını onurlu bir biçimde geçirmesi için gereken insani haklardır (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948). Temel hakların dayandığı ilkeler eşitlik, adalet, iş güvenliği ve sosyal güvenlik, eşit ücrete tâbi tutulma ve insani çalışma koşullarına sahip olmaktır. Bu bağlamda; hukuki temel hak ilkeleri herhangi bir yapılmaksızın tüm insanları içeren kapsayıcılığa sahiptir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23. maddesinin üçüncü fıkrasında yer verilen “*Çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye hakkı vardır; bu, gerekirse, başka toplumsal korunma yollarıyla desteklenmelidir*” ifadesinde çalışanın cinsiyetine, ırkına, dinine ve diline dair herhangi bir kısıtlayıcı ibare bulunmamaktadır (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948). Bahse konu maddeden anlaşılabacağı üzere; çalışan her bir bireyin adil şekilde fırsat ve yükümlülöklere tâbi tutulması temel haklar kapsamında öncelenmektedir. Lakin, vurgulanması gerekir ki; bahsedilen maddede gerektiğinde toplumsal koruma yollarının belirlenmesi ile kişinin iş hayatında karşılaşabileceği zorlukların hafifletilmesi veya giderilmesi, aile temelli iş politikalarının hazırlanmasına temel haklar düzeyinde zemin hazırlamaktadır. Bir diğer ifade ile, ailenin bir bireyi olarak kadının, iş hayatındaki varoluşunun ancak toplumsal faydanın devamlılığı ile (ailenin iyi halinin öncelenmesi ve korunması ile) sağlanabileceğinin bilinci İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde mevcuttur.

Kadın girişimcilik ekosisteminin gelişiminde göç olduğunda ise, göçmen ve sığınmacı kadınların girişimcilik ekosistemine katılımı, hem fırsatlar hem de zorluklar barındırmaktadır. Göçmen kadınlar, genellikle kendi ülkelerinde karşılaştıkları sosyal ve ekonomik kısıtlamalardan kurtulmak için iltica ülkelerinde girişimcilik faaliyetlerine yönelmektedir. Bu kısıtlamalar, özellikle can güvenliğini tehdit eden savaş gibi koşullarda meydana gelmektedir. Savaş koşullarında aile birliğinin bozulması ile birlikte, ailedeki ekonomik geçim sorumluluğun babadan anneye geçmesi iltica ülkelerindeki göçmen temelli kadın girişimciliğini arttırmaktadır (Gadomska-Lila ve Ścibior-Butrym, 2023). Ancak, göçmen kadınların yeni bir ülkede iş kurma süreci, dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve yasal düzenlemeler gibi engellerle sınırlı hale gelmektedir (United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR], 2022). Bu bağlamda, göçmen entegrasyonunun yüksek olduğu ve aile temelli hak politikalarının yürütüldüğü toplumlardaki kadın girişimcilik ekosistemine katılım ile diğer ülkeler arasında farklılıklar oluşmaktadır. Bu sebeple Brieger ve Gielnik (2021), kadınların iltica ülkelerinde kendi işletmesine sahip girişimci olarak ekonomiye katılmasının yalnızca bahse konu ülkedeki sosyoekonomik durumu kaldırmakla kalmayıp aile temelli toplumsal entegrasyona da olumlu etkide bulunacağını savunmaktadır. Öte yandan, özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip göçmen kadınların bilgi ve becerilerini girişimcilik yoluyla değerlendirebildiklerine ve ekonomik güçlenme sağlayabildiklerine dair deliller sunan Betts ve arkadaşları eğitimin ayrıca, bireylerin girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerini artırarak, iş kurma ve yönetme süreçlerini kolaylaştırdığına değinmektedir (Betts vd., 2017). Bu bağlamda, eğitilmiş kadınların, finansal yönetim, iş planlaması ve yenilikçi fikir üretme gibi girişimcilik ekosistemine ilişkin alanlarda daha başarılı oldukları bilinmektedir (World Bank, 2023). Ancak, gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitim düzeyinin düşük olması, girişimcilik ekosistemine katılımlarını sınırlamaktadır (UNESCO, 2021). Eğitim seviyesi düşük kadınların girişimcilik faaliyetleri genellikle küçük ölçekli ve geleneksel iş kollarında yoğunlaşırken, eğitim düzeyi yüksek kadınlar daha yenilikçi ve büyüme potansiyeli yüksek işlere yönelebilmektedir.

Kadın girişimciliği üzerindeki bir diğer önemli faktör ise sosyoekonomik durumdur. Kadınların girişimcilik faaliyetlerine başlaması için gerekli finansal kaynaklara ve sosyal ağlara erişimi, büyük ölçüde içinde bulundukları sosyoekonomik koşullara bağlıdır. Düşük gelir seviyesine sahip kadınlar, genellikle iş kurma maliyetlerini karşılamakta zorlanmakta, aile içi finansal katkıda sıkıntı yaşamakta ve geleneksel kredi kanallarına erişimde sorunlar yaşamaktadır (OECD, 2021). Mikro kredi programları, düşük gelirli kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılımını artırmada etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, Grameen

Bankası'nın mikro finans programları, kırsal kesimde yaşayan kadınların küçük ölçekli işletmeler kurarak ekonomik bağımsızlık kazanmalarına olanak sağlamıştır (Yunus, 2007). Bununla birlikte; sosyoekonomik durumun girişimcilik üzerindeki etkisi, yalnızca finansal kaynaklarla sınırlı kalmamaktadır. Kadın girişimciler, aynı zamanda sosyal ağlara ve mentorluk programlarına erişimde de dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır. Sosyal ağlar, kadınların iş dünyasında bilgi paylaşımı, işbirlikleri ve pazarlama gibi konularda destek almalarını sağlarken, bu ağlardan yoksun kalan kadın girişimcilerin işlerini büyütme şansı azalmaktadır (Forbes, 2023). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kadınların sosyal sermayeye erişimi, toplumsal normlar, aile yapısı ve kültürel kısıtlamalar nedeniyle sınırlı kalmaktadır.

Sonuç olarak; aile, temel haklar ve kadın girişimciliği literatürleri göstermektedir ki cinsiyet ayrımı yapılmaksızın her bir bireyin çalışma hürriyeti bulunmaktadır ve bu hürriyet, uluslararası kanunlarca koruma altına alınmıştır. Kadının iş yaşamında yerinin olması aile kurumundaki dayanışmayı, sosyoekonomik durumu ve mesleğe dayalı nesiller arası bilgi aktarımını güçlendireceği aşıkardır. Bu bağlamda, kadın girişimcilik ekosisteminin genişlemesi hem ailelerin güçlenmesi ile toplumun kalkınmasına hem de hukuki temel haklar kapsamında bulunan çalışma hakkının uygulanabilirliğinin fiili olarak arttırılması ile ortak temel haklar seviyesinde yükselişe sebep olacaktır. Bu kapsamda, kadın girişimciliğini oluşturan başat faktörler ile temel haklar seviyesi arasındaki ilişkinin aydınlatılmasının aile literatürüne gelecek araştırmalar için ön ayak işlevi görmesi kaçınılmazdır.

2. Araştırma Sorusu ve Kadın Girişimciliğinin Hukuki Temel Haklara Etkisine Dair Hipotezler

Makalede ilk olarak hukuki temel hakların, ülkede mevcut olan kendi işinin sahibi kadın sayısı ile ilgili muhtemel ilişkisi; ülkeye iltica eden mülteci miktarı, ülkenin ortalama eğitim görme süresi ve kişi başına düşen GSYH faktörleri göz önünde bulundurularak açıklanmıştır. Bu bağlamda, ilgili literatür ışığında makalenin ilk araştırma sorusu “*Kadın girişimcilik ekosistemini belirleyen; ülkede faaliyet gösteren kendi işinin sahibi kadın girişimci sayısı, ülkeye iltica eden mülteci sayısı, ülkenin ortalama eğitim görme süresi ve kişi başına düşen GSYH faktörlerinden hangileri istatistiksel olarak anlamlı şekilde bahse konu ülkenin hukuki temel haklar düzeyinde değişiklik oluşturmaktadır?*” şeklinde tasarlanmıştır. Örneklemi oluşturan ülkelerde bölgesel diplomasiye dayalı etkenlerin kadın girişimcilik ile hukuki temel haklar düzeyi arasındaki ilişkiyi etkileme potansiyeli göz önünde bulundurularak da ikinci araştırma sorusu olan “*İstatistiksel olarak anlamlılık mevcudiyeti belirlenen değişkenler;*

ülkelerin Avrupa Birliği üyesi olma durumuna göre farklı sonuçlar göstermekte midir?” sorusu araştırılmıştır.

Araştırma kapsamında bulunan her iki sorunun cevabına erişebilmek adına kesitsel panel veri analiz modelleri nicel araştırma yöntemleri olarak kullanılmaya uygun görülmüştür. Sözü edilen araştırma sorularında bağımlı değişken (ülkelerin yıllara göre hukuki temel haklar puanı) ile bağımsız değişkenler (ülkelerin ortalama eğitim görme süresi, ülkelerde kişi başına düşen GSYH ve mevcut kendi işine sahip kadın girişimci sayısı) arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlılık seviyesine göre açıklanacak olup, bahse konu ilişkinin yönü (doğru veya ters orantı) ve boyutu elde analizlerde elde edilen katsayılarca belirlenecektir. Bölgesel diplomasının temel hukuki haklar düzeyi ile kadın girişimcilik ekosistemine etkisi ise, örneklemdaki ülkelerin AB üyesi ve AB üyesi olmayan ülkeler olarak iki gruba ayrılması ile tespit edilecektir. Sözü edilen iki grup arasındaki muhtemel mevcut farkların tespiti, grupsal analiz çıktılarının istatistiksel olarak karşılaştırılması ile sağlanacaktır. Bu bağlamda araştırma sorularının test edilebilmesi için belirlenen hipotezler aşağıda sıralanmıştır.

Hipotez 1: Faaliyet gösteren kendi işinin sahibi kadın girişimci sayısı, ülkelerin temel hukuki haklar seviyesinin yükselmesinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Hipotez 2: Ülkelere iltica eden mülteci sayısı, ülkelerin temel hukuki haklar seviyesinin yükselmesinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Hipotez 3: Ortalama eğitim görme süresi, ülkelerin temel hukuki haklar seviyesinin yükselmesinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Hipotez 4: Kişi başına düşen GSYH, ülkelerin temel hukuki haklar seviyesinin yükselmesinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Hipotez 5: Bölgesel diplomasının mevcudiyetine göre (AB üyeliği); faaliyet gösteren kendi işinin sahibi kadın girişimci sayısı, ülkelere iltica eden mülteci sayısı, ortalama eğitim görme süresi ve kişi başına düşen GSYH değişkenlerinin ülkelerin temel hukuki haklar seviyesinde oluşturacağı etkiler farklı yönde ve boyutta gerçekleşmektedir.

Araştırma sorularının kapsamlı değerlendirilebilmesi adına test edilmesi için belirlenen bu beş hipotez sonunda örneklemdaki ülkelerin hukuki temel hak düzeyleri ile kadın girişimcilik ekosisteminde önemli rolü olan dört etken arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Son soru, kadın girişimcilik ekosistemindeki değişimin, bölgesel bazlı

muhtemel bir etkinin mevcudiyeti durumunda hukuki temel hak seviyesindeki yansımalarını gözlemlemek adına eklenmiştir.

3. Veri ve Panel Veri Regresyon Analizi Modelleri

Hukuki temel hakların gelişmesinde kadın girişimcilik ekosisteminde başat rolü süren eğitim düzeyi, ekonomik gelişmişlik, dış emek sermayesi ve kadınların kendi işine sahip olma durumu faktörlerinin etkilerini ölçmek amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmada; kesitsel panel veri regresyon analiz modellerinden sabit etki, rassal etki ve robust havuzlaştırılmış sıradan en küçük kareler (Robust POLS) kullanılmıştır. Ülkelerine göre; eğitim düzeyini temsil eden indikatör olarak ortalama eğitim yılı, ekonomik gelişmişliği temsilen kişi başına düşen yıllık GSYH, dış emek sermayesini ölçmek adına iltica ülkesine göre kümüle toplam mülteci sayısı ve kadınların ekonomiye girişimci katılımına ithafen de kendi işine sahip olan kadın sayısı alınmıştır.

3.1. Verinin Özellikleri ve Kaynakları

Araştırmanın veri seti; Arnavutluk, Şili, Gürcistan, Moğolistan, Fas, Pakistan, Tayland, Zambiya, Danimarka, Estonya, Almanya ve Romanya olmak üzere 12 ülkeden toplanan ve 2014-2022 yılları arasındaki 9 yıllık süreyi kapsayan kesitsel panel veri seti olarak tasarlanmıştır. Bahse konu veri setinde; bağımlı değişken olarak yıllara göre hukuki temel haklar seviyesi puanı ($0 = \text{en düşük}$, $1 = \text{en yüksek}$), bağımsız değişkenler olarak kendi işine sahip kadın sayısı (*yıllık kümülatif toplam kişi sayısı*), iltica ülkesine veya bölgesine göre mülteci nüfusu (*yıllık kümülatif toplam kişi sayısı*), yıllara göre ülkedeki ortalama eğitim süresi (*yıl*) ve yıllara göre kişi başına düşen GSYH (*2015 sabit USD kuru*), kukla değişken olarak ise AB üyeliği mevcudiyeti ($0 = \text{AB üyesi değil}$, $1 = \text{AB üyesi}$) kullanılmıştır.

Bahse konu değişkenler; Dünya Bankası (kendi işine sahip kadın sayısı, iltica ülkesine göre mülteci nüfusu ve kişi başı GYSH), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (ortalama eğitim süresi) ve Dünya Adalet Projesi (The World Justice Project, WJP) Hukukun Üstünlüğü Endeksi (temel haklar puanı) kaynaklarından derlenmiştir. Dünya Bankası, kendi işine sahip kadın sayısını (number of female business owners) takvim yılında yeni tescil edilen bir limited şirketin en az bir hissesine sahip olan kadın sayısı olarak tanımlamaktadır (World Bank, 2022). Hukukun Üstünlüğü Endeksi'ndeki temel haklar puanının kapsamında eşit muamele ve ayrımcılığın olmaması, kişinin yaşam ve güvenlik hakkının garanti altına alınmış olması, yasaların usulünce uygulanması/yürütülmesi ve sanığın haklarının gözetilmesi, görüş ve ifade özgürlüğü teminatı, din ve inanç özgürlüğü teminatı, gizli yaşama saygı duyulması, sivil toplum

4. Kesitsel Panel Veri Regresyon Analizlerinden Elde Edilen Ampirik Sonuçlar

“Kadın girişimcilik ekosistemini belirleyen; ülkede faaliyet gösteren kendi işinin sahibi kadın girişimci sayısı, ülkeye iltica eden mülteci sayısı, ülkenin ortalama eğitim görme süresi ve kişi başına düşen GSYH faktörlerinden hangileri istatistiksel olarak anlamlı şekilde bahse konu ülkenin hukuki temel haklar düzeyinde değişiklik oluşturmaktadır?” ve “İstatistiksel olarak anlamlılık mevcudiyeti belirlenen değişkenler; ülkelerin Avrupa Birliği yesi olma durumuna göre farklı sonuçlar göstermekte midir?” araştırma sorularını yanıtlamak ve belirlenen hipotezleri test etmek amacı ile gerçekleştirilmiş olan Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal etki regresyon analizlerinin anlamlandırılmış çıktılarına bu kısımda yer verilmiştir.

Tablo 1. Örneklem Dahil Edilen Bütün Ülkelerin Panel Veri Analiz Sonuçları¹

Değişkenler	(1) Robust POLS	(2) Sabit Etki	(3) Rassal Etki
Kendi İşine Sahip Kadın Sayısı	-0.103 (0.128)	-0.0454 (0.441)	-0.118 (0.189)
İltica Ülkesine Göre Mülteci Nüfusu	-0.0229 (0.0495)	-0.0168 (0.0633)	-0.0369 (0.0383)
Ortalama Eğitim Görme Süresi	0.211** (0.0825)	-0.927 (1.234)	0.168 (0.136)
Kişi Başı GSYH	0.390*** (0.0743)	0.461 (0.878)	0.419*** (0.126)
2015.year	0.000747 (0.0282)	0.0119 (0.0116)	0.00134 (0.00831)
2016.year	0.00219 (0.0286)	0.0260 (0.0220)	0.00342 (0.0121)
2017.year	-0.255* (0.132)	-0.229 (0.143)	-0.253* (0.142)
2018.year	0.742*** (0.133)	0.774*** (0.144)	0.744*** (0.143)
2019.year	-0.0107 (0.0283)	0.0160 (0.0255)	-0.00900 (0.00921)
2020.year	-0.0138 (0.0281)	0.0132 (0.0223)	-0.0119 (0.00857)
2021.year	-0.0179 (0.0311)	0.00392 (0.0502)	-0.0154 (0.0159)
2022.year	-0.0219 (0.0312)	0.000224 (0.0465)	-0.0191 (0.0126)
Sabit Değer	0.457*** (0.0396)	1.069* (0.494)	0.479*** (0.0515)
Gözlem	108	108	108
R-squared	0.680	0.672	
Örneklem Boyutu (Ülke)	12	12	12

¹ Robust standart hatalar parantez içinde belirtilmiştir. Analize dahil edilen ülke setinde Arnavutluk, Şili, Gürcistan, Moğolistan, Fas, Pakistan, Tayland, Danimarka, Estonya, Almanya, Romanya ve Zambiya bulunmaktadır. Bahse konu verilerde uygulanan artık veri teşhisleri; panel veri setinde uygulanacak olan Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal etki regresyon analizlerini etkileyecek seviyede heteroskedastisite, otokorelasyon ve varyans enflasyonu bulunmadığını işaret etmektedir. Sargan-Hansen testinin sonuçlarına göre Rassal Etki analiz sonuçları, Sabit Etki sonuçlarından daha tutarlı ve verimlidir ($Chi - sq_4=3.836, p > 0.05$).

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Temel hukuki haklar seviyesi üzerinde kadın girişimcilik ekosistemini şekillendiren başat değişkenlerin bölgesel diplomasi faktöründen etkilenmediği varsayımı altında, örneklemin tamamında Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal Etki analizleri düzenlenmiştir (*bkz. Tablo 1*). Analizlere uygulanan Sargan-Hansen testinin sonuçlarına göre; Rassal Etki regresyon sonuçları Sabit Etki sonuçlarına kıyasla daha verimli sonuçlar vermekte olup ($Chi - sq_4=3.836, p > 0.05$), Robust POLS ile Rassal Etki sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. İstatistiksel bağlamda, Robust POLS analizinin bahse gözlemlerin kendi içerisindeki farklılıkları göz ardı ederek daha homojen dağıldığını varsaymasından ötürü; Robust POLS sonuçları dikkate alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda, Robust POLS analiz çıktıları göstermektedir ki, AB üyeliğinin mevcudiyetinin etkisiz faktör olarak kabul edildiği durumda; kadın ekosistemini belirleyen değişkenlerden yalnızca ülkelerin ortalama eğitim görme süresi ($p < 0.05$) ile kişi başına düşen GSYH ($p < 0.01$) temel hukuki haklar seviyesinde istatistiksel anlamda bir etkiye sahiptir. Ortalama eğitim süresindeki 0.211 birimlik bir artış, temel haklar seviyesinin de 1 birim artmasına sebep olmaktadır. Benzer şekilde; kişi başı GSYH'daki 0.39 birimlik artış, temel haklar seviyesinde 1 birimlik artış oluşturmaktadır. Zamansal değişim ve muhtemel istatistiki şokları ölçmesi adına eklenen yıl kukla değişkenleri, 2018 yılında temel hukuki haklar seviyesindeki 1 birimlik artışın 0.724 birimlik kısmının 2018 yılına özel ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.01$) şekilde gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Örneklemdeki Avrupa Birliği Üyesi Olmayan Ülkelerin Panel Veri Analiz Sonuçları²

Değişkenler	(1) Robust POLS	(2) Sabit Etki	(3) Rassal Etki
Kendi İşine Sahip Kadın Sayısı	-0.417** (0.172)	-0.327 (0.611)	-0.412*** (0.0486)
İltica Ülkesine Göre Mülteci Nüfusu	-0.0276 (0.0750)	-1.144 (0.630)	-0.0429 (0.0533)
Ortalama Eğitim Görme Süresi	0.0447 (0.113)	-0.752 (1.293)	0.0313 (0.182)
Kişi Başı GSYH	2.339*** (0.562)	-7.332 (6.098)	2.307*** (0.412)
2015.year	-0.00300 (0.0540)	0.0203 (0.0129)	-0.00282 (0.0142)
2016.year	0.00328 (0.0510)	0.0306 (0.0282)	0.00339 (0.0229)
2017.year	-0.251 (0.154)	-0.199 (0.170)	-0.250 (0.192)
2018.year	0.744*** (0.158)	0.831*** (0.162)	0.744*** (0.197)
2019.year	-0.00890 (0.0490)	0.0831 (0.0515)	-0.00857 (0.0231)
2020.year	-0.00507 (0.0483)	0.0341 (0.0319)	-0.00495 (0.0309)
2021.year	0.0103 (0.0580)	0.101 (0.101)	0.0102 (0.0259)
2022.year	-0.0144 (0.0519)	0.126 (0.0953)	-0.0139 (0.0270)
Sabit Değer	0.468*** (0.0582)	1.441** (0.483)	0.476*** (0.0778)
Gözlem	72	72	72
R-squared	0.689	0.680	
Örneklem Boyutu (Ülke)	8	8	8

² Robust standart hatalar parantez içinde belirtilmiştir. Analize dahil edilen ülke setinde Arnavutluk, Şili, Gürcistan, Moğolistan, Fas, Pakistan, Tayland ve Zambia bulunmaktadır. Bahse konu verilerde uygulanan artık veri teşhisleri; panel veri setinde uygulanacak olan Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal etki regresyon analizlerini etkileyecek seviyede heteroskedastisite, otokorelasyon ve varyans enflasyonu bulunmadığını işaret etmektedir. Sargan-Hansen testinin sonuçlarına göre Rassal Etki analiz sonuçları, Robust Pooled OLS sonuçları ile aynı tutarlılıktadır.

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Temel hukuki haklar seviyesi üzerinde kadın girişimcilik ekosistemini şekillendiren başat değişkenlerin bölgesel diplomasi faktöründen etkilendiği varsayımı altında, örneklemdeki AB üyesi olmayan ülkeler bir grupta ($AB=0$) toplanmış olup, bahse konu ülkelerin veriseti üzerinde Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal Etki analizleri düzenlenmiştir (*bkz. Tablo 2*). Analizlere uygulanan Sargan-Hansen testinin sonuçlarına göre; tutarlılık ve verimlik açısından Robust POLS ile Rassal Etki sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Bu bağlamda, Rassal Etki sonuçları temel bulgular olarak baz alınmış ve değerlendirmeler bu sonuçlar üzerine derlenmiştir. Rassal Etki analiz çıktıları göstermektedir ki, AB üyeliğinin mevcudiyetinin olumsuz ($AB=0$) olduğu durumda; kadın ekosistemini belirleyen değişkenlerden yalnızca kendi işine sahip kadın sayısı ($p < 0.01$) ile kişi başına düşen GSYH ($p < 0.01$) temel hukuki haklar seviyesinde istatistiksel anlamda bir etkiye sahiptir. Kendi işine sahip kadın sayısındaki 0.412 birimlik bir artış, temel haklar seviyesinin de 1 birim azalışa sebebiyet vermektedir. Fakat, aksine; kişi başı GSYH'daki 2.307 birimlik artış gerçekleşmesi durumunda temel haklar seviyesinde de 1 birimlik artış gerçekleşmektedir. Zamansal değişim ve muhtemel istatistiki şokları ölçmesi adına eklenen yıl kukla değişkenleri, 2018 yılında temel hukuki haklar seviyesindeki 1 birimlik artışın 0.744 birimlik kısmının 2018 yılına özel ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.01$) şekilde gerçekleştiğini göstermektedir.

Tablo 3. Örneklemdeki Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Panel Veri Analiz Sonuçları³

Değişkenler	(1) Robust POLS	(2) Sabit Etki	(3) Rassal Etki
Kendi İşine Sahip Kadın Sayısı	0.563 (0.498)	2.218 (1.469)	0.563* (0.310)
İltica Ülkesine Göre Mülteci Nüfusu	0.0433 (0.130)	0.411* (0.140)	0.0433 (0.115)
Ortalama Eğitim Görme Süresi	-0.0119 (0.342)	-4.842 (5.899)	-0.0119 (0.412)
Kişi Başı GSYH	0.535** (0.216)	5.754 (3.587)	0.535*** (0.0485)
2015.year	-0.00186 (0.0788)	-0.0177 (0.0321)	-0.00186 (0.0172)
2016.year	-0.0169 (0.0818)	-0.0495 (0.0547)	-0.0169 (0.0217)
2017.year	-0.301 (0.233)	-0.505 (0.347)	-0.301 (0.305)
2018.year	0.697*** (0.227)	0.448 (0.332)	0.697** (0.302)
2019.year	-0.0598 (0.105)	-0.341* (0.134)	-0.0598 (0.0427)
2020.year	-0.0341 (0.0873)	-0.163** (0.0305)	-0.0341* (0.0205)
2021.year	-0.0741 (0.103)	-0.412* (0.134)	-0.0741* (0.0427)
2022.year	-0.0845 (0.120)	-0.517* (0.175)	-0.0845 (0.0543)
Sabit Değer	0.487 (0.332)	1.792 (3.146)	0.487 (0.357)
Gözlem	36	36	36
R-squared	0.730	0.729	
Örneklem Boyutu (Ülke)	4	4	4

³ Robust standart hatalar parantez içinde belirtilmiştir. Analize dahil edilen ülke setinde Danimarka, Estonya, Almanya ve Romanya bulunmaktadır. Bahse konu verilerde uygulanan artık veri teşhisleri; panel veri setinde uygulanacak olan Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal etki regresyon analizlerini etkileyecek seviyede heteroskedastisite, otokorelasyon ve varyans enflasyonu bulunmadığını işaret etmektedir. Sargan-Hansen testinin sonuçlarına göre Rassal Etki analiz sonuçları, Robust Pooled OLS sonuçları ile aynı tutarlılıktadır.

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Bahse konu, temel hukuki haklar seviyesi üzerinde kadın girişimcilik ekosistemini belirleyen önemli değişkenlerin bölgesel diplomasi faktöründen etkilendiği varsayımı olduğunda, örneklemdeki AB üyesi olan ülkeler bir grupta ($AB=1$) toplanmış olup, bu ülkeler özelinde Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal Etki analizleri düzenlenmiştir (*bkz. Tablo 3*). AB üyesi olmayan ülkelerin oluşturduğu grupta gözlemlendiği gibi, bu grupta da uygulanan Sargan-Hansen testinin sonuçlarına göre; tutarlılık ve verimlik açısından Robust POLS ile Rassal Etki sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu sebeple, Rassal Etki analiz sonuçları çerçevesinde değerlendirmeler yapıp, bulgular raporlanmıştır. Rassal Etki analiz çıktıları göstermektedir ki, AB üyeliğinin mevcudiyetinin olumlu ($AB=1$) olduğu durumda; kadın ekosistemini belirleyen değişkenlerden yalnızca kendi işine sahip kadın sayısı ($p < 0.1$) ile kişi başına düşen GSYH ($p < 0.01$) temel hukuki haklar seviyesinde istatistiksel anlamda bir etkiye sahiptir. Kendi işine sahip kadın sayısındaki 0.563 birimlik artış, temel haklar seviyesinde 1 birim artışla sonuçlanmaktadır. Bahse konu, kişi başı GSYH'daki 0.535 birimlik artış ise temel haklar seviyesinde de 1 birimlik artışa sebebiyet vermektedir. Zamansal değişim ve muhtemel istatistiksel şokları ölçmesi adına eklenen yıl kukla değişkenleri, 2018 yılında temel hukuki haklar seviyesindeki 1 birimlik artışın 0.697 birimlik kısmının 2018 yılına özel ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.05$) olduğunu göstermiştir. Lakin aksi şekilde; 2020 yılındaki 0.0341 birimlik artışın 2020 yılı özelinde ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.1$), 2021 yılındaki 0.0741 birimlik artışın 2021 yılına özel ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.1$) biçimde, sözü edilen yıllar bazında birer birimlik temel hukuki haklar seviyesinde azalışa sebebiyet verdiği tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra; her ne kadar Rassal Etki modeli en tutarlı sonuçları veriyor olsa da; faktörlerin ülkeler üzerindeki etkilerini ülke bazlı değişmeksizin ortak etki olarak varsayan Sabit Etki modeline (Gujarati, 2004) göre; iltica ülkesine göre mülteci nüfusunun ($p < 0.1$) temel hak seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Bir diğer ifade ile; iltica eden mülteci nüfusundaki 0.411 birimlik bir artış, ilgili ülkedeki temel hak düzeyini 1 birim arttırmaktadır. Bu bağlamda; AB üyesi ülkelerin bölgesel diplomasilerinden ötürü taşıdıkları ortak finansal ve hukuki ortamda; Sabit Etki modelinin geçerliliği makul görülebilmektedir. Bu kapsamda da; AB üyesi ülkelerin aldıkları göç sonucu, genel anlamda temel haklar seviyesinde gelişim gösterdikleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde; AB üyesi ülkelerdeki ortak finansal ve hukuki ortam göz önünde bulundurulduğunda; zamansal değişimi ölçen kukla değişkenler göstermektedir ki; 2019 ($\beta = -0.341, p < 0.1$), 2020 ($\beta = -0.163, p < 0.05$), 2021 ($\beta = -0.412, p < 0.1$) ve 2022 ($\beta = -0.517, p < 0.1$) yıllarında bahse konu ülkelerin temel haklar seviyesinde

düşüşe yol açan bir şok meydana gelmiştir. İstatistiksel anlamlılık seviyesi en yüksek olan şokun 2019 yılında gerçekleşmiş olması; 2018 yılındaki şoku öncü şok (olayın meydana gelmesinin sinyallerini veren şok) ve 2020, 2021, 2022 yıllarındaki şokları ise artçı (ilk olayın etkisinin zamansal olarak devam ettiğini gösteren) şoklar olarak değerlendirmeye uygun kılmalıdır. Lakin, unutulmamalıdır ki bu şokların birbirinden bağımsız şekilde ama birbirlerini etkileyecek düzeyde şoklar olarak gerçekleşmiş olma ihtimali de bulunmaktadır.

Sonuç olarak gerçekleştirilen Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal etki regresyon bulguları göstermektedir ki; kadın girişimcilik ekosistemi faktörlerinin AB üyeliği durumuna göre hukuki temel haklar seviyesine etkiler değişkenlik göstermektedir. Sözü edilen etkenlerden ortalama eğitim süresi yalnızca örneklemdeki tüm ülkeler göz önünde bulundurulduğunda istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Sosyoekonomik düzeyi temsilen analize dahil edilen kişi başına düşen yıllık ortalama GSYH faktörü ise, AB üyesi olma durumu fark etmeksizin örneklemdeki her ülke için temel hak seviyesinin yükselmesinde istatistiksel olarak etkili bir faktördür. İltica eden mülteci nüfusunun yalnızca AB üyesi ülkelerde temel hak düzeyinin gelişmesine sebebiyet verdiği tespit edilmiştir. Bahse konu kendi işine sahip kadın sayısı olduğunda ise; AB üyesi olmayan ülkelerde bu sayının artması ile temel hak seviyesinin azaldığı, fakat; AB ülkesindeki ülkelerde sayının artmasının temel hak seviyesinde de artış ile sonuçlandığı belirlenmiştir. Bu bağlamda; *Hipotez 1* yalnızca AB üyesi olmayan ve AB üyesi olan olarak gruplandırılmış iki örneklemde kabul edilmiş, *Hipotez 2* yalnızca AB üyesi ülkelerde kabul edilmiş, *Hipotez 3* yalnızca genel düzeyi gösteren örneklemde kanıtlanmış, *Hipotez 4* üç örneklemde de ispatlanmış, *Hipotez 5* ise her bir örneklem grubu tarafından onaylanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Almanya, Arnavutluk, Danimarka, Estonya, Fas, Gürcistan, Moğolistan, Pakistan, Romanya, Şili, Tayland ve Zambia olmak üzere 12 ülkeden oluşan örneklemde, 2014-2022 yılları arasında geçen 9 yılı kapsayan veri setinde gerçekleştirilen Kesitsel Panel Veri Analiz modellerinden Robust POLS, Sabit Etki ve Rassal etki regresyonları; kadın girişimcilik ekosistemindeki faktörlerin temel hukuki haklar seviyesinin üzerindeki etkisinin, AB üyeliği ve bölgesel diplomasi dinamiklerine bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Bulgular ışığında ülkelerin eğitim düzeyine, sosyoekonomik durumuna, kadın girişimcilerin finansal ekosistemdeki sayısına ve bireylerin hukuki statüsüne (mülteci, sığınmacı veya vatandaş) ilişkin göç etkenlerine binaen; temel hak düzeyinin farklı bağlamlarda farklı etkilere maruz

kaldığı tespit edilmiştir. Bahse konu bulguların, ilgili literatür ile anlamlı şekilde ilişkili olduğu kanısına varılmıştır.

Bu bağlamda, ülkedeki eğitim düzeyinin temel haklar seviyesinde olumlu bir artış sağlamasındaki sebep; eğitim seviyesinin artması ile bireylerin hukuki haklar konusunda farkındalığını artması ve toplum genelinde daha güçlü bir hak talebi kültürü oluşmasına zemin hazırlamasıdır. Keza; Minniti ve Naudé, yaptıkları çalışmada eğitim düzeyinin yükselmesinin kadınların iş gücüne katılımını ve girişimcilik fırsatlarını artırdığına dair deliller sunmuştur. Bununla birlikte ekonomik kalkınmanın, devletlerin hukuki altyapılarını iyileştirmelerine olanak sağladığına ve bireylerin ekonomik faaliyetlerini daha güvenli bir ortamda gerçekleştirmelerine imkan tanıdığına değinmişlerdir (Minniti ve Naudé, 2010). Benzer şekilde Acemoğlu ve Robinson, ekonomik kalkınmanın hukuki ve siyasi kurumları iyileştirerek toplumun genel refahına katkıda bulunduğunu savunmakta (Acemoğlu ve Robinson, 2012); Barro ve Lee (2013) ise eğitim süresinin artması ile ülkedeki ekonomik büyümenin ve kurumsal gelişimin ilerlediğini belirtmektedir. Bu kapsamda, kadın girişimciliğinin temel faktörlerinde eğitim düzeyinin artması ile ilgili ülkedeki temel hak seviyesinde de kalkınma gözlemlenmektedir.

Kadın girişimcilik ekosisteminin kümülatif finansal ekosistemdeki boyunu belirleyen bir diğer etken olan kendi işine sahip kadın sayısı söz konusu olduğunda ise, AB üyesi olmayan ülkelerde kadın girişimcilerin karşılaştığı hukuki ve yapısal engellerin, girişimcilik faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini zorlaştırdığı bilinmektedir. Bu konuda Brush ve arkadaşları, bahse konu ülkelerdeki kadın girişimcilerin kendi işlerini kurmaları için gereken finansal fonlara erişiminin kısıtlı olduğunu ve kadın girişimciye karşı toplumda mevcut olan önyargı sonucu hukuki sistemdeki kapsayıcı hak eksikliğinin ülkelerdeki temel hak seviyesini düşürdüğünü vurgulamaktadır (Brush vd., 2009). Bu ülkelere kıyasla, AB üyesi ülkelerdeki kadın girişimcilerin bölgeye has ticari anlaşmalar ve ortak hukuki standartlar sayesinde, finansal ekosistemde daha güvenilir ve destekleyici bir ortama sahip oldukları aşikardır. Keza Kelley ve arkadaşları, AB ülkelerindeki kadın girişimciliğinin gelişiminin, hukuki koruma ve toplumsal destek mekanizmaları ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Kelly vd., 2015). Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, kadın girişimciliğinin gelişiminin, güçlü hukuki altyapılar ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarıyla desteklenmesi gerektiğini belirterek eşitli teşviklerde bulunmaktadır (UN Women, 2020).

İltica eden mülteci nüfusu söz konusu olduğunda göçmenlerin, iltica ettikleri ülkedeki emek sermayesinde artış sağlaması ile kadın girişimcilik ekosisteminde önemli bir etken olarak görüldüğü bilinmektedir. Bu bağlamda göç, AB ülkelerinde ekonomik büyümeyi destekleyici bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Göçmenlerin entegrasyonu, hem iş gücü piyasasına hem de toplumun genel refah seviyesine katkıda bulunması ile hukuki temel haklar seviyesinin gelişmesine olanak tanıdığını öne süren Dustmann ve arkadaşları, bahse konu durumun yalnızca güçlü hukuki altyapıların mevcut olduğu ve göçmenler için aile entegrasyon politikalarının etkin olduğu ülkelerde görülebildiğini dile getirmektedir (Dustmann vd., 2017). Benzer şekilde Hatton, AB'nin göç yönetimi politikalarının, temel hakların gelişimi açısından önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Hatton, 2020).

Araştırmanın bulgularında gözlemlenen 2019-2022 yılları arasında temel hukuki haklar seviyesinde düşümlere neden olan zamansal şoklar, özellikle AB üyesi ülkelerde gözlemlenmiştir. Bahse konu ülkelerdeki zamansal şoklar, genellikle ekonomik veya siyasi krizler, pandemiler ya da toplumsal huzursuzluklar gibi ani ve öngörülemeyen olaylarla ilişkilendirilmektedir. 2019-2022 yılları arasında gözlemlenen şoklar, ilgili literatürde COVID-19 pandemisi ve Avrupa'da yaşanan ekonomik durgunluk gibi faktörlerle açıklanmaktadır. Özellikle COVID-19 pandemi döneminde, küresel çapta finansal ekosistemde küçölme kaydedilmiş ve bu durum, kadın girişimcilik ekosistemi üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2021 yılında yayınladığı rapora göre, kriz dönemlerinde, kadınların girişimcilik faaliyetleri genellikle daha fazla risk altına girmekte ve bu yüzden hukuki temel hakların gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Rapora göre, özellikle kadın girişimcilerin yoğun olduğu perakende, turizm, yeme-içme ve hizmet sektörleri pandemi sırasında büyük kayıplar yaşanmış ve bu yüzden; kadın girişimciler ekonomik güçlerini kaybederek hukuki açıdan daha kırılgan hale gelmiştir (UNDP, 2021). Bloom ve arkadaşları, bahse konu riskleri pandemi süresince kadınların ev içi sorumluluklarının artmasına, kadın iş gücüne katılım oranlarının düşmesine ve kadın girişimciler için fırsat eşitliğinin gerilemesi ile temel haklarında kısıtlanmasına bağlamıştır (Bloom vd., 2021). Pandemi sonrası ekonomik kriz döneminin başlangıcı olan 2021 yılında gerçekleşen; küresel tedarik zinciri sorunları, enerji fiyatlarındaki artış ve enflasyon, Avrupa ekonomilerini zorlayan başlıca faktörler olmuştur. Bu ekonomik baskılar, kadın girişimciler için finansmana erişimi daha da zorlaştırmış ve girişimcilik faaliyetlerini baskı altına almıştır (OECD, 2021). Bahse konu dönemde, sağlık önlemleri adına alınan önlemler, sosyal politikaların ikinci plana atılmasına sebep olmuş ve AB ülkelerindeki sosyal politika kısıtlamaları, hukuki temel hakların gerilemesine neden olmuştur

(European Commission, 2022). 2022 yılında Rusya-Ukrayna savaşından ötürü Avrupa’da gerçekleşen enerji krizi, Avrupa’da enerji fiyatlarının hızla yükselmesine yol açmış ve birçok ülkede ekonomik kriz etkisi yaratmıştır. Bu, özellikle küçük işletmeleri ve kadın girişimcileri, artan maliyetler nedeniyle daha savunmasız hale getirmiştir (International Energy Agency, 2022). Bununla birlikte; savaş nedeniyle Avrupa’ya gelen mülteci nüfusundaki artış, bazı Avrupa ülkelerinde entegrasyon sistemlerini zorlamış ve hukuki altyapılarda baskılara yol açmıştır. Bu durum, kadın girişimciliği destekleyen politikaların uygulanabilirliğini sınırlamıştır.

Kadın girişimcilik ekosisteminin temel hukuki haklarla olan ilişkisi, eğitim, ekonomik kalkınma, göç ve kriz dönemlerindeki şoklar gibi faktörlerle doğrudan bağlantılıdır. Çalışmanın sonuçları, bu ekosistemin gelişimine yönelik politikaların bölgesel farklılıklar ve kriz dinamikleri göz önünde bulundurularak tasarlanması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, kadın girişimciliğini desteklemek ve temel hukuki haklar seviyesini artırmak için öneriler aşağıda sıralanmıştır.

- Kadınlara yönelik girişimcilik eğitimleri, liderlik programları ve mesleki beceri kursları düzenlenmelidir.
- STEM (bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik) alanlarında kadınların katılımını artırmaya yönelik burs programları ve teşvikler sağlanmalıdır.
- AB ve uluslararası kuruluşların desteğiyle, eğitim materyallerine dijital erişimi artırmaya yönelik projeler geliştirilmelidir.
- Kadın girişimciler için düşük faizli krediler, hibeler ve mikrofinans programları oluşturulmalıdır.
- Kadın girişimcilere yönelik kamu-özel sektör iş birlikleri teşvik edilerek, risk sermayesi ve melek yatırımcı ağlarına erişimleri kolaylaştırılmalıdır.
- AB üyesi olmayan ülkelerde, uluslararası kalkınma bankalarının desteğiyle kadın girişimciler için fonlar oluşturulmalıdır.
- Pandemi, ekonomik durgunluk ve enerji krizleri gibi dönemlerde kadın girişimcilere yönelik vergi indirimleri ve işletme destekleri sağlanmalıdır.
- Kadınların iş gücüne katılımını artırmak için çocuk bakım hizmetlerine erişimi kolaylaştıracak sübvansiyonlar ve teşvikler sunulmalıdır.
- Kriz durumlarında kadın girişimcilere yönelik hukuki danışmanlık ve destek programları uygulanmalıdır.

- Göçmen kadınların girişimcilik ekosistemine katılımını sağlamak için özel teşvikler ve destek programları oluşturulmalıdır.
- AB üyesi olmayan ülkelerde de göçmen entegrasyonunu destekleyecek hukuki ve sosyal politikalar geliştirilmeli, bu ülkelerde kadın girişimciliği teşvik etmek için uluslararası iş birlikleri artırılmalıdır.

Bahse konu önerilerin hayata geçirilmesi ve finansal sisteme entegre edilmesi durumunda, kadın girişimcilik ekosisteminin hem ülkenin hem de ailenin sosyoekonomik kalkınmasında sürdürülebilir bir etkisi olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. Crown Business.
- Ahrens, J. P., Landmann, A., & Woywode, M. (2015). Gender preferences in the CEO successions of family firms: Family characteristics and human capital of the successor. *Journal of Family Business Strategy*, 6(2), 86–103.
- Barro, R. J., & Lee, J. W. (2013). A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010. *Journal of Development Economics*, 104, 184–198.
- Betts, A., Bloom, L., Kaplan, J., & Omata, N. (2017). *Refugee economies: Forced displacement and development*. Oxford University Press.
- Bloom, N., Fletcher, R., & Yeh, E. (2021). The impact of COVID-19 on gender equality. *National Bureau of Economic Research*.
- Boudreaux, C. J., & Nikolaev, B. (2018). Shattering the glass ceiling? How the institutional context mitigates the gender gap in entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 33(6), 1–19. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2018.07.002>
- Brieger, S. A., & Gielnik, M. M. (2020). Understanding the gender gap in immigrant entrepreneurship: A multi-country study of immigrants' embeddedness in economic, social, and institutional contexts. *Small Business Economics*, 56, 1007–1031.
- Brush, C. G., de Bruin, A., & Welter, F. (2009). A gender-aware framework for women's entrepreneurship. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 1(1), 8–24.
- Chatterji, A., Glaeser, E. L., & Kerr, W. R. (2013). Clusters of entrepreneurship and innovation. *Innovation Policy and the Economy*, 14(1), 129–166.
- Christopherson Puh, K. M., Yiadom, A., Johnson, J., Fernando, F., & Gruet, L. (2024). Legal rights: Women's economic empowerment. In *Gender equality and economic development in Sub-Saharan Africa* (Chap. 12). International Monetary Fund. <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400246968/CH012.xml>
- Dumas, C. (1992). Integrating the daughter into family business management. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16(4), 41–56.
- Dustmann, C., Schönberg, U., & Stuhler, J. (2017). Labor supply shocks, native wages, and the adjustment of local employment. *Quarterly Journal of Economics*, 132(1), 435–483.
- European Commission. (2022). *Social policy responses to the economic crisis*. European Commission.

- Farber, R., & Klein, M. (2021). Gender disparities in startup funding. *European Economic Review*.
- Freedom House. (2023). *Freedom in the world 2023*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2023>
- Gadomska-Lila, K., & Ścibior-Butrym, A. (2023). Understanding the role of sociocultural influences on entrepreneurial activities: A study of Ukrainian women war refugees in Poland. *European Management Studies*, 21(4), 81–108.
- Gittins, D. (2011). *Aile sorgulanıyor*. Pencere Yayınları.
- Gujarati, D. N. (2004). *Basic econometrics* (4th ed.). McGraw-Hill Companies.
- Haggard, S., & Tiede, L. (2011). The rule of law and economic growth: Where are we? *World Development*, 39(5), 673–685.
- Hatton, T. J. (2020). Asylum migration to the developed world: Persecution, incentives, and policy. *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), 75–93.
- International Labour Organization. (2020). *Women at work: Trends 2020*. <https://www.ilo.org>
- International Energy Agency. (2022). *The energy crisis in Europe: Implications for SMEs and economic growth*. IEA.
- İnsan Hakları Derneği. (2025, May 21). *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*. <https://www.ihd.org.tr/insanhaklari-evrensel-beyannames/>
- Jamali, D. (2009). Constraints and opportunities facing women entrepreneurs in developing countries: A relational perspective. *Gender in Management: An International Journal*, 24(4), 232–251.
- Kabeer, N. (1999). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and Change*, 30(3), 435–464.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues. *World Bank Policy Research Working Paper No. 5430*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1682130>
- Kelley, D. J., Singer, S., & Herrington, M. (2015). *Global entrepreneurship monitor 2015/16 report*. Babson College.
- Landman, T. (2005). *Protecting human rights: A comparative study*. Georgetown University Press.
- Minniti, M., & Naudé, W. (2010). What do we know about the patterns and determinants of female entrepreneurship across countries? *European Journal of Development Research*, 22(3), 277–293.

- OECD. (2020). *Women at work: Trends 2020*. OECD Publishing.
- OECD. (2021). *The role of SMEs and entrepreneurship in global recovery*. OECD Publishing.
- Orozco Collazos, L. E., & Botero, I. C. (2024). Women ownership as a form of leadership: The role of context in understanding its effects on financial performance. *Journal of Business Research*, 78, 1–10.
- Overbeke, K. K., Bilimoria, D., & Perelli, S. (2013). The dearth of daughter successors in family businesses: Gendered norms, blindness to possibility, and invisibility. *Journal of Family Business Strategy*, 4(3), 201–212.
- Poza, E. J., & Messer, T. (2001). Spousal leadership and continuity in the family firm. *Family Business Review*, 14(1), 25–36.
- Powell, G. N., & Eddleston, K. A. (2013). Linking family-to-business enrichment and support to entrepreneurial success: Do female and male entrepreneurs experience different outcomes? *Journal of Business Venturing*, 28(2), 261–280.
- Reuters. (2024). *Women entrepreneurs and access to financial resources*.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Knopf.
- Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25(1), 217–226.
- UN Women. (2020). *Women's entrepreneurship and economic empowerment: A policy brief*.
- UNDP. (2021). *The impact of COVID-19 on women's economic empowerment*. United Nations Development Programme.
- UNDP. (2021). *Human development report 2021/22: Uncertain times, unsettled lives—Shaping our future in a transforming world*. United Nations Development Programme.
- UNESCO. (2021). *Gender equality in education: Progress and challenges*.
- UNHCR. (2022). *Refugees and entrepreneurship*. United Nations High Commissioner for Refugees.
- Welter, F., Smallbone, D., Aculai, E., Isakova, N., & Schakirova, N. (2014). The role of contextual factors in the development of entrepreneurship. *Comparative Economic Studies*, 56(4), 588–608.
- World Bank. (2023). *Women entrepreneurs and economic development*.
- World Bank. (2025). *Entrepreneurship survey and database*.
<https://www.worldbank.org/en/programs/entrepreneurship>
- World Justice Project. (2025). *Factors of the rule of law*.
<https://worldjusticeproject.org/ourwork/research-and-data/factors-rule-law>

Yunus, M. (2007). *Creating a world without poverty: Social business and the future of capitalism*. PublicAffairs

Etik Kurul İzni	<i>Bu alışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) zerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Araştırmaları alanına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar atışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar atışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>alışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 08.04.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 18.06.2025

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2025

Afganistan “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî”si İle Osmanlı Devleti “Düğünlerde Men’i İsrâfât Kânûnu”nun Benzerlikleri Açısından İncelenmesi

**MUHAMMED ZAKİR
BAKHTARİ**Uludağ Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü
zz57749@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-0633-9315>

ÖZ

Afganistan’da İslâmiyet’in kabulünden itibaren medeni ve hukuki meseleler klasik fıkah ve fetva kitaplarına göre çözümlenmiştir. Osmanlı hâkimiyetine girmemiş olmasına rağmen, modern dönemde Afganistan, Kanunlaştırma sürecinde Osmanlı hukukundan dolayı olarak etkilenmiştir. Osmanlı’da İslam Aile Hukuku’nun Kanunlaştırılması Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile başlamış, düğünlerde israfı önlemek amacıyla 1920’de sekiz maddelik Düğünlerde Men’i İsrâfât yasası çıkarılmıştır. Afganistan’da ise yasama süreci 1921’de başlamış, aile hukukuna dair ilk düzenleme olarak aynı yılda Nizamnâme-i Arûsî ve Hatne Süri yayımlanmıştır. Zamanla çeşitli tüzükler çıkarılmış, 1977’de kapsamlı Medeni Kanun yürürlüğe girmiştir. Artan düğün harcamaları karşısında 2017 yılında Kânûn-i Merâsim-i Arûsî adıyla yeni bir Kanun çıkarılmıştır. Bu makalede, Osmanlı’daki 1920 tarihli ve Afganistan’daki 2017 tarihli bu iki düzenleme tarihsel gelişimleri ve orijinal metinleriyle incelenmiş, düğünlerde israfın önlenmesine yönelik benzer yönler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Aile Hukuku, Düğün, Osmanlı, Afganistan, İsrâf

Atıf/Citation

- Bakhtari, M. Z. (2025). Afganistan “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî”si İle Osmanlı Devleti “Düğünlerde Men’i İsrâfât Kânûnu”nun Benzerlikleri Açısından İncelenmesi. *YUVA Dergisi*, 3(1), 62-98.
- Bakhtari, M. Z. (2025). An Analysis of Afghanistan’s “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî” And Ottoman State’s “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî” In Terms of Their Similarities. *YUVA Journal*, 3(1), 62-98.



Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

An Analysis of Afghanistan’s “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî” And Ottoman State’s “Kânûn-i Merâsim-i Arûsî” In Terms of Their Similarities

ABSTRACT

Since the adoption of Islam in Afghanistan, civil and legal issues have been resolved according to classical fiqh and fatwa books. Although it was not under Ottoman rule, Afghanistan in the modern period was indirectly influenced by Ottoman law in the process of legalisation. In the Ottoman Empire, the codification of Islamic Family Law started with the Law on Family Decree, and in 1920, the eight-article Law on Men'i Israfât in Weddings was enacted in order to prevent waste in weddings. In Afghanistan, the legislative process started in 1921, and the first regulation on family law was published in the same year with the Nizamnâme-i Arûsî ve Hatne Süri. Various by-laws were enacted over time, and the comprehensive Civil Code came into force in 1977. In the face of increasing wedding expenditures, a new law, Kânûn-i Merâsim-i Arûsî, was enacted in 2017. In this article, these two regulations, dated 1920 in the Ottoman Empire and 2017 in Afghanistan, are analysed with their historical development and original texts, and the similarities in preventing waste in weddings are evaluated.

Keywords:

Islamic Law, Ottoman, Afghanistan, Wedding, Israf

Giriş

Geçmişten günümüze Afganistan toplumunda düğün ve diğer merasimler, sosyal ve kültürel etkinliklere dayanmakta olup genellikle ekonomik önemi üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle, aileler arasında düğün masraflarının artmasıyla birlikte, düğünler prestij ve statü göstergesi haline gelmiştir. Bu durum, aileler arasında rekabeti artırırken genç çiftlerin ve evliliklerinin üzerine olumsuz baskılar getirmekle birlikte, bazen boşanma gibi istenmeyen sonuçlara da yol açmaktadır. Afganistan, tarih boyunca yerel örf-âdetlere dayalı hukuki bir yapıya sahip olmuştur. Bu yüzden modernleşme sürecine kadar düğün ve diğer merasimlerde israfı önlemek ve geleneksel değerleri korumak için devlet yetkilileri ve kanaat önderleri tarafından çeşitli adımlar atılmıştır. Dolayısıyla, düğünlerde aşırı masrafları kontrol etmek için ailelerin düğün bütçelerini denetlemesi ve gereksiz harcamalardan kaçınması gerektiği yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur.

1919 yılında İngiltere'nin işgalinden kurtularak bağımsızlığını ilan ettikten sonra, Afgan kralı Emânullah Han (ö. 1960), farklı alanlarda yeni kanunlar çıkarmaya başlamıştır. Yasama sürecinde, Emânullah Han, İran kralı Rıza Şah, Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve Osmanlı döneminin son yıllarında yazılan kanunlardan esinlenerek, Hanefî mezhebinin esaslarını ilke edinmek suretiyle modern bir şekilde ilk kez Afganistan Anayasası'nı ve diğer kanunları oluşturmuştur (Tahrânî ve Yesârî, 2010, s. 9). Afgan Aile Hukuku tarihsel bakış açısıyla incelendiğinde onun Osmanlı döneminin son yıllarında yazılmış olan “*Hukuk-ı Aile Kararnâmesi*” ve “*Düğünlerde Men’i İsrâfât*” isimli kanunlarından ilhamla hazırlandığı görülmektedir. Dolayısıyla Afganistan, aile hukuku ve düğün merasimleri ile ilgili sosyal ve hukuki dinamikler incelendiğinde, hukuk sisteminin geleneksel yapıdan modernleşmeye geçişe evrildiği görülmektedir. Modernleşme sürecinin, hukuk sistemindeki değişikliklerin yanı sıra sosyal yapıyı da etkilediği anlaşılmaktadır. Bunun hukuk sisteminin, aile hukuku gibi konulara bir standartlaştırma ve düzenleme getirerek, geleneksel düğün ve aile yapılarına müdahale ettiği görülmektedir. Ancak bu değişim, sosyal ve ekonomik düzeyde bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir.

Afganistan'ın çağdaş tarihine bakıldığında, düğünlerde israfı önlemek için geçmişten günümüze kadar izlenen bazı önemli adımları görmektediriz. Bu adımlar arasında, bazı bölgelerde düğünlere katılacak misafir sayısının sınırlanması gibi önlemler bulunmaktadır. Bu tür önlemler, düğünlerin daha küçük ve daha kontrol edilebilir olmasını sağlayarak israfı azaltmayı amaçlamaktadır.

İsrâf kelimesi sözlükte haddi aşma, hata, cehalet, gaflet gibi anlamlara gelmektedir. Akıl veya örfü uygun görmediği ölçülerin dışına çıkmaktır. Dolayısıyla mal veya imkânları meşru olmayan yerlerde saçıp savurmayı ifade etmektedir. İsrâfla serf arasındaki fark birincisine haddi aşmada ifrat, ikincisine ise tefrit manayı veren genellikle her ikisi de aşırı inanç, tutum ve davranışlar için kullanılmaktadır. Aynı zamanda israf eden kişiye müsrif denilmektedir. (Kallek, 2001, ss. 178-180) Bunun yanında israf eden bir şeyi helâl olmayan bir yerde ve münasip olan bir miktardan fazla harcamalar yapan birine de müsrif denilmiştir (Erdoğan, 2005, s. 260).

Bu yaklaşım, maddi kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayarak israfı önlemeye yardımcı olmaktadır. Afganistan toplumunda, düğünlerde israfı önlemek için sosyal baskı oluşturan ve bu konuda farkındalık sağlayan bazı kesimler bulunmaktadır. Bu durum, insanların harcamalarını daha dikkatli bir şekilde yapmalarını teşvik etmektedir. Aynı şekilde düğünlerde, israfı önlemek amacıyla yapılan yasal düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu düzenlemeler genellikle düğünlerde ateşli silahların kullanımını ve aşırı gürültüyü sınırlamayı içermektedir. Diğer yandan toplumun bazı kesimleri, geleneksel değerlerin korunması ve israfın önlenmesi gerektiğini vurgulamakla birlikte insanların düğünlerdeki davranışlarında daha dikkatli olmalarını salık vermektedir. Ancak, bu tür önlemler alınsa da Afganistan düğünlerinde hala israfın ve aşırılığın yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle, daha fazla farkındalık, eğitim ve toplumsal katılımın gerekliliği sıkça vurgulanmaktadır.

Geleneklerin olumsuz sonuçları incelendiğinde, düğün ve diğer törenlerin tanzim edilmesi için özel bir kanunun oluşturulması toplum için ciddi ihtiyaçlardan biridir. Bu kanunun uygulanmasıyla, aşırı harcamalardan kaçınılmasıyla beraber gençlerin zamanında evlenmelerine destek olunabilecektir. Ayrıca, kanunun uygulanmasıyla İslâm ve popüler geleneklere uygun olmayan âdetlerin kontrol altına alınması ve düzenlenmesine imkân sağlayacaktır. Bu tür kanunların uygulanabilmesi için günümüzde en etkili yöntemlerden biri, sosyal medya ve resmi makamlar aracılığıyla halkın bilgilendirilmesi, bu tür uygulamaların faydalarının belirginleştirilmesi ve açıklanması gerekmektedir. Kanunun uygulanması için düğün mekanlarında denetleyici ve sorumlu kişilerin bulunması da önem taşımaktadır. Ayrıca nikah akdinin güvence altına alınması için nikâhın mahkemede kıyılması ve kaydedilmesi zorunlu olmalıdır.

1921 yılından bu yana Afganistan, Aile Hukuku’nda özellikle düğünlerde aşırı harcamaları önlemek için yasalara sahip bir ülke olarak bilinmektedir. Emânullah Han döneminde hazırlanan aile hukuku yasalarının bazıları hala yürürlükte olup, şu ana kadar iptal

edildiklerine dair herhangi bir belge bulunmamaktadır. Bu nedenle kanunun Afgan toplumunda hala uygulandığı söylenebilir. Afgan toplumu genel olarak düğün ve cenaze törenlerinde aşırı harcamaları önlemek için yasaların uygulanmasını ciddi bir gereklilik olarak görmektedir. Bu bağlamda, 2017 yılında hazırlanan *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi*, Afgan toplumunun farklı bölgelerinde evlilik ve diğer geleneklerle ilgili on dört örf-âdet tespit etmiştir. Bu on dört çeşit âdetten sadece nişan, düğün ve nikah merasimleri kanunlaştırılarak onlara izin verilmiş, geriye kalan örf-âdetler kanunen yasaklanmıştır (Bakhtari, 2022, s. 69-80).

Bu makalede öncelikle düğün, Afganistan *Aile Kanunu* ve Osmanlı devletinin son döneminde yazılan *Düğünlerde Men'i İsrâfât* Kanun'u hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından iki Kanun'un arasında benzeşen noktalarla ilgili değerlendirilmelere yer verilecektir. Son kısmında ise Afganistan'daki "*Kânûn-i Merâsim-i Arûsi'nin* tercümesi yapılacaktır.

1. Düğün

Düğün, insanın evlilik yolculuğunun önemli bir aşaması olarak kabul edilen ve sosyal hayatımızı derinden etkileyen köklü bir gelenektir. Sosyal yaşantımızda önemli bir yer işgal eden düğünler, evliliğin getirdiği bu önemli geçiş dönemini kutlamak için düzenlenir. Düğün geleneği, zamanla eğlence ve kutlama unsurlarını da içine alarak geniş bir alana yayılmıştır. Toplamlar arasında farklılık gösterse de düğün gelenekleri kültürlerimizin önemli bir parçası haline gelmiştir. Ancak, bu geleneksel merasimlerin en dikkate değer yönlerinden biri, beraberinde getirdiği yüksek masraflardır. Bu bakımdan, düğün hazırlıkları ve masrafları, toplumların ortak meselelerinden biri olmuştur (Keha, 2017, s. 96).

Düğün merasimi, toplumların zaman ve mekanlarına göre değişiklik gösterir, genel olarak kız ve erkek evlerinde gerçekleştirilen bir törendir. Gelinin evliliğe hazırlanması, özel bir merasimle kocasının evine getirilmesi, düğüne gelen misafirlere yemek veya diğer ikramlarda bulunulması gibi konular, bütün düğünlerin ortak özelliklerini teşkil etmektedir. Düğüne davet edilen kişilerin davete icabet etmesinin vacip, farz-ı ayn veya farz-ı kifaye olduğunu söyleyen fukahâ da bulunmaktadır.

Düğünde yemek vermek sünnettir. Bu yemeğe çağrılan kimsenin haramlar işlenmiyorsa- davete icabet etmesi de sünnettir. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Biriniz bir düğün yemeğine davet edilirse, böyle bir davete icabet etsin (Kâzvinî İbn Mâce, Nikâh,25) Her kim davete icabet eylemez ise, gerçekten o, Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiş olur. Oruçlu olsa bile, icabet eder ve duada bulunur. Eğer oruçlu değilse yer ve dua eder. Eğer özürsüz yemez ise günahkâr olur ve cefa

etmiş bulunur (Müslim, 1955, Nikâh,110). Dört mezhep imamı düğün dâvetine icâbetin vacip olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunun dışındaki dâvetlerde durum böyle değildir. Bu sebeple bir kimse oruçlu bile olsa dâvete katılır; keffâret orucu gibi farz veya vâcip bir oruç tutuyorsa onu bozmaz ve dâvet sâhibine dua eder. Tuttuğu oruç nâfile ise orucunu bozup bozmamak tamamen kendisine kalmıştır (detaylı bilgi için bkz. İbn Abdülber, 2017, s. 50).

Çünkü düğüne icabet, bu tür merasimlerde insanlar arasında sevgi ve saygı bağlarını güçlendirme hikmetine dayanmaktadır. Düğünlerde aşırılıktan kaçınılarak İslâm kuralları çerçevesinde eğlenmek meşru görülmüştür (Yaran, 1994, s. 15-16).

Afgan toplumunda düğünle ilgili merasimler sırasıyla söz kesme, nişan, kına gecesi ve düğün töreni olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Her toplumda olduğu gibi, çiftlerin hayatındaki en önemli ve mutlu anı düğün günü ve gecesidir. Bu gecede, kendi aşamalarıyla birlikte her iki taraftan yakın akrabalar ve arkadaşlar bir araya gelerek düğün hazırlıklarını başlatırlar. Kına gecesinden sonra büyük düğün merasimi başlar, düğünden önce yakın akraba ve dostların düğüne davet edilmesi için şehirlerde davetiye kartı dağıtılır, köylerde ise bir kişi görevlendirilir. Şehirlerde düğün genellikle otellerde yapılırken, şehirden uzak bölgelerde ise umumen tarafların evlerinde gerçekleşmektedir. Genel olarak düğünden bir gün önce yemek hazırlıkları başlamaktadır. Yemek saati ülke genelinde öğlene doğru sunulmaktadır. Damat ve geline arkadaşlarıyla ayrı ayrı özel yemekler sunulur ve yemekten sonra çiftler takı takma merasimi için bir araya gelir. Sonrasında yakın akraba ve arkadaşlar eşliğinde gecenin geç saatlerine kadar dans, oyun ve eğlenceler devam eder. Ayrıca, bazı bölgelerde özel geleneksel uygulamalar bulunur. Bunlar arasında, damadın anne veya babası takı takma merasiminden sonra gelin ve damada bir arsa, ev, bağ veya bahçe gibi hediyeler sunarlar, ardından damat ve gelin tahta oturur (Âîn-i İzdivâc der Afganistan, 2022, s. 1).

Afgan toplumunda, nikâh akdi İslâmî evlilik şartlarına göre gerçekleşen ilk aşama olarak kabul edilirken, düğün merasimi ikinci aşama olarak görülmektedir. Nikâh merasiminde, mehir miktarı belirlenir ve gelinin rızasını almak için iki şahit ile gelinin velisi görevlendirilir. Şahitler, gelinin yanına giderek gelinin rızasını almak için sorular sorarlar. Sonra gelin, şahitler huzurunda üç kez evet cevabını verir. Ardından, şahitler nikâh meclisine giderek, Molla imamın huzurunda iki şahidin şehâdetleri ve mehir miktarı konusunda tarafların anlaştıklarını ilân ederler ve sonra imam tarafından nikâh akdi kıyılır. Diğer yandan, Afganistan’ın bazı kabilelerinde ön yargıları nedeniyle gelin ve damat birbirlerini düğüne kadar görmezler. Bu durumda nişanlılık sürecinde taraflar karşılıklı olarak fiziksel görünüm, ahlak, davranış ve diğer

kişisel özellikleri anlamakta zorlanabilmektedir. Bu gelenekler uzun zamandan beri Afganlar arasında sürmektedir (Popal, 2017, s. 2).

Osmanlı saraylarındaki düğünler, genelde şehzadelerin evlilik ve sünnetleriyle bağlantılı olarak düzenlenmektedir.

İslâm'da ve Semavî dinlerde Hz. İbrâhim'in uygulamasına dayandırılan sünnet geleneği İslâmiyet'te de devam etmiştir. Sünnet Hz. Peygamber'in hadislerinde fitrat gereği yapılan işler arasında sayılmıştır. Konuya ilişkin hadislerle Müslüman toplumların telakki ve teamüllerini değerlendiren fakihler sünnet ameliyesinin hükmü konusunda farklı görüşler ortaya koymuştur. Erkek bakımından sünnet olmanın hükmü Hanefî ve Mâlikîler'e göre sünnet, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre vâciptir. Ancak Hanefîler bunu ezan gibi İslâm'ın sembol hükümlerinden (şîâr) sayarlar ve topluca terkedilmesine izin verilmeyeceğini belirtmişlerdir (ayrıntılı bilgi için bkz. Bozkurt, 2010, s. 157-179).

Türk-İslâm geleneğine uygun olarak, Osmanlı padişahları kızlarını veya hanedan üyelerini çoğunlukla çevre beyliklerin şehzadeleriyle veya devlet adamlarıyla, bazen de tanınmış ailelerin oğullarıyla evlendirirlerdi. Ayrıca, şehzadelerin çoğu zaman çevredeki hanım sultanları veya saraydaki cariyelerle evlendirildiği bilinmektedir. Bazı eski dönemlerde, sultanların ve şehzadelerin sünnet ve düğünlerini bir arada yaptıkları bilinmektedir. III. Murad (ö. 1595) için 1582'de düzenlenmiş merasim, Osmanlı tarihinde en görkemli düğün olarak kabul edilir; şehzadelerin sünnetleri ile Ayşe Sultan'ın düğünü bir arada yapılmıştır. Osmanlı döneminde düğünler genellikle geçit törenleri, müzik ve eğlence gösterileri, seyirlik oyunlar, spor yarışmaları ve diğer gece eğlenceleriyle dolu dramatik etkinlikleri kapsamaktadır. Seyirlik oyunlarda cambazlar, gürbazlar, zorbaçlar, şemşirbazlar, hokkabazlar, yılanbazlar ve diğer göstericiler performanslarını sergilerler (Nutku, 1994, s. 16-18).

Türk kültüründe düğünler, Türklerin İslâm'ı kabul etme sürecinden önceki geleneksel örf-âdetlerin bir kısmını korunarak günümüze taşınmıştır. Anadolu ve Trakya gibi bölgelerde düğünlerle ilgili çeşitli gelenek ve görenekler bulunmaktadır. Bu gelenekler genel hatlarıyla benzerlik gösterir, ancak detaylarda farklılık göstermektedir. Düğünler genellikle nikahın hemen ardından gerçekleşmektedir. Ayrıca, düğünler genellikle geçim kaynağı olarak tarıma dayalı olan ve ürünlerin kaldırıldığı sonbahar döneminde düzenlenmektedir (Nutku, 1994, s. 16-18).

Düğün hazırlıkları; düğün mekânının, gelinliğin seçimi, fotoğrafçı ve diğer hizmet sağlayıcıların belirlenmesi gibi bir dizi karar içeren kapsamlı bir süreçtir. Bu sürecin sorunsuz ilerlemesi için taraflar arasında zaman çizelgelerinin belirlenmesi ve uygun şekilde organize edilmesi gerekmektedir. Böyle bir durumun hazırlanması için öncelikle aileler arasında düğün bütçesi konusunun görüşülmesi ve davet edilecek misafirlerin sayısı planlanmalıdır. Diğer yandan, gelin adayları için en heyecan verici an genellikle gelinlik seçimidir. Ancak bu süreç stresli olabilir ve istenilen gelinliği bulmak zaman alabilir. Bu nedenle, bu tür sorunları önlemek için gelinlik arayışına erken başlanması önem arz etmektedir. Düğün tarihi yaklaştıkça, mekânın seçimi, nikâh tarihinin belirlenmesi ve diğer detayların netleştirilmesi gibi konular önem kazanmaktadır. Eğer gerekli ise damatlık, gelinlik ve araba gibi detayların da önceden düşünülmesi gerekmektedir (Doğan, 2020, s. 1).

2. 1921 Afganistan Aile Hukukuna İlişkin İlk Kanun (Nizamname-i Arûsî ve Hatne Sûri)

1919 yılında Afganistan, İngiltere’den bağımsızlığını ilân ettikten sonra ilk kez nişan, düğün ve diğer merasimleri düzenlemek için *Nizamname-i Merasim-i Arûsî ve Hatne Sûri*’ye çıkartılmıştır. Bu kanun, aile hukuku ile ilgili olup, 1921 yılında Emânullah Han döneminde hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, Afganistan tarihinde, düğün ve diğer merasimlerdeki harcamaları sınırlamak amacıyla düzenlenmiş ilk kanun olarak karşımıza çıkmaktadır. 24 maddeden oluşan kanun, özellikle kadın haklarını savunmakta, zorla evlilikleri ve o dönemlerde yaygın olan bazı olumsuz örf-âdetleri önlemeyi hedeflemektedir. Emânullah Han’ın kanunun girişinde vurguladığı üzere, “her türlü aile hukuku dâvası için başvuru alan ilk kaynak şer‘î mahkemeler olup, kocasından şiddet gören ve çaresiz kalan kadınlar üzerindeki zulmü ve istismarı önlemek ve uyuşmazlıkları eşitlik ilkesine göre çözmek amacıyla hazırlanmıştır”. Aynı zamanda bu kanun, dine özellikle Hanefî mezhebinin esaslarına dayandırılmış ve halkın lehine yazılmıştır (Nizâmname-i Nikâh, Arûsî ve Hatne Sûri [NNAH], 1921). Söz konusu kanun, evlilik öncesi yapılan çeşitli törenlerle ilgili kuralları da içermektedir. Düğünlerde aşırı harcamaları yasaklamış, kızların buluğ çağına ulaşmadan evlendirilmelerini engellemiş ve 13 yaşından önce nikâh yapılmaması gerektiğini açıkça vurgulamıştır.

Söz konusu kanunun 4. maddesine göre, gereksiz harcamaları önlemek ve taraflar arasında yeni anlaşmazlıkların çıkmasını engellemek amacıyla, Emânullah Han nişan merasiminde yapılan tören, yemek ve *şirni hori* adı verilen tatlı yemekleri gibi törenlerin kesinlikle yasak olduğunu vurgulamıştır (NNAH, 1921, md.4/4). Madde ayrıca, nişan

merasiminde bir kişinin evlenme isteği olduğunda öncelikle her iki tarafın ailelerinin ve yakın akrabalarının bir araya gelerek konuşmaları ve ardından damadın huzurunda basit bir ev töreni düzenlemeleri gerekliliğini belirtmektedir. Bu yolla, tarafların aileleri büyük ve masraflı törenlerden kaçınmaktadırlar.

Mehir miktarı 30 Rupî'den fazla olanlar ile “*şir beha, velver, kalın, başlık parası ve gele /Evlenecek erkeğin kız tarafına ödediği çeşitli para veya hediyeler* (Akgündüz, 1992, s. 131-133)”, adı verilen uygulamalar miktar az olsa da kesin bir dille yasaklanmıştır (NNAH, 1921, md.11/6). Gelin ve damadın kıyafetleri, tarafların mali durumlarına göre belirlenerek kayıt altına alınır. Kanunda gelin ve ailesinin düğün için hazırladığı çeyizin gösterilmesi de yasaklanmıştır. Ancak düğünden sonra gelin ve damadın akrabalarının kendilerine mobilya veya süs eşyası verme hakkı vurgulanmıştır (NNAH, 1921, md.12-14/6). Düğün gecesi töreninde tarafların kendi zevklerine göre merasim düzenleyebilecekleri zikredilmiş, bu konuya herhangi bir engel getirilmemiştir. Ancak törende tatlı ve meyve ikramlarında aşırıya kaçmaktan kaçınılması gerektiği belirtilmiştir.

Nikâh akdini kıyan Molla imam için ise en az 5 en fazla 20 Rupî verilmesi şart koşulmuştur. Hatne süri (çocuk sünneti) merasiminde ise, Emânullah Han masrafı çok olan merasimleri, kadınlar ve erkekler arasında farketmeksizin harcamaları yüksek olan her türlü tören kutlamalarını yasaklamıştır (NNAH, 1921, md.17-19/7).

Afganistan, İngilizlerden bağımsızlığını ilan ettikten sonra, hükümler değişse bile, yasama tarihi boyunca düğün ve diğer merasimleri düzenlemek için ihtiyaçları her zaman farklılık göstermiştir. Merasimlerin düzenlenmesi, genellikle fazla harcamalar ve kalabalık misafir topluluklarının katılımını gerekli kılmıştır. 2017 yılında *Kânûn-i Merâsimi Arûsi* adlı müstakil bir yasa çıkarılana kadar düğün masraflarını kontrol altına almak, merasimleri düzenlemek ve kötü örf-âdetler ile diğer gelenek ve görenekleri denetlemek için meclis tarafından düzenlenmiş bir kanun bulunmamaktaydı.

3. 2017 Kânûn-i Merâsim-i Arûsi

Afganistan'da *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi*'nin yürürlüğe girmesinden sonra, kanunun temel amaçları arasında İslâm'ın kurallarına aykırı olan gelenek ve göreneklerin ortadan kaldırılması, asıl ve kültürel değerlerin korunması, popüler geleneklere saygı gösterilmesi, merasimlerde aşırı harcamaların önlenmesi, tüm törenlerin düzenlenmesi ve kolaylık sağlanması, İslâm'ın değerlerinin korunması, ahlaki sapmaların önlenmesi gibi konular bulunmaktadır. Öte yandan, kanun kapsamında, kızlarının evlenmesi vesilesiyle ebeveynlerinin veya velilerinin mehir

dışında hiçbir şekilde “*para, şir beha, velver, kumaş, kalın, gele, pişkeş, çeyiz*” ve benzeri hediyeler almasına izin verilmemiştir. Ayrıca, düğünlerde veya nikâh törenlerinde herhangi bir tarafın zorlaması veya dayatması yasaklanmıştır. Nişanlılar ve aileleri arasında *Bayram, Berat, Ramazan, Nevruz* gibi özel günlerde zorla hediyeleşmek de engellenmiştir. Ancak, salon veya restoranda düğün yapılmasına izin verilmiştir.

Kânûn-i Merâsim-i Arûsî, toplum içinde destekçileri ve muhalifleri bulunan bir kanundur. Muhalifler, bu kanunu insanların kişisel hayatlarına müdahale olarak görürken, destekçiler ise yasanın şeriat ve toplumun meşru kurallarına uygun olduğunu savunmaktadır. Ancak bu kanunun ailelerin durumlarına kısıtlama getirmek veya aile işlerine müdahale etmek amacıyla değil, aksine aile ilişkilerini güçlendirmeyi ve kadına yönelik şiddeti azaltmayı hedeflediği söylenebilir. Düğün ve ilgili törenlerde yapılan harcamalar ise, İslâm kuralları yanında Afgan toplumunun geleneklerine de uyumlu olmaktadır. Aksi takdirde, acımasız rekabetler nedeniyle toplum içinde ekonomik sıkıntılar meydana gelmektedir. Son olarak, bu kanun uzun uğraşlar sonucunda Afganistan Anayasa’sının 94. “ *ماده پنجاه و چهارم قانون اساسی این قانون در روشنی حکم مندرج* ” (KEA, 2004, md.94/29)”, maddesine dayandırılarak oluşturulmuş, Afgan *Wolesi Jirga* (Parlamentosu) tarafından 4 bölüm ve 25 maddeyle oy çokluğuyla kabul edilmiş ve 2017 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kanunun uygulamasıyla düğün merasimlerinde aileler arasında yıpratıcı masraflar ve zararlı örf-âdetlerden kaçınılmış olacaktır. Ayrıca bu kanun, düğüne davetli olan misafirlerin sayısını, gelinlik şeklini ve benzer diğer unsurları azaltmayı, yanı sıra kötü gelenekleri ve ahlak bozucu merasimleri önlemeyi ve toplumu ıslah etmeyi hedeflemektedir. Bu kanun, aynı zamanda ülkenin sosyal reformlarının ilk adımı olarak kabul edilmektedir. Çünkü daha önceki fahiş düğün masrafları gençleri yasadışı faaliyetlere veya göçe zorlamıştır. Dolayısıyla, bu yasa ülkedeki sosyal ve kültürel açıdan hoş olmayan gelenekleri önleme noktasında önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Afgan toplumunun, gelenek ve göreneklerine bağlı olarak Afganistan’ın farklı bölgelerinde düğün masraflarının yüksek seviyelere çıktığı ve bunun faturasına gittikçe ağırlaştığı bilinmektedir. Birçok yerde bir düğünün maliyeti genellikle bir milyon Afgan parasına denk gelen yaklaşık 15-20 bin dolar seviyelerine ulaşabilmektedir. Bu rakamlar daha yüksek veya düşük olabilmektedir. Bu yüksek masraflar genellikle nişan, düğün, *başlık parası, şir beha, velver, nevrusi, çeyiz ve bayram* gibi özel zamanlarda harcanmaktadır. Afganistan’da nişan ve düğün merasimleri sosyal medyada sıkça yer almakta ve bu yüksek masraflar

eleştirilmektedir. Bu tür merasimler genellikle aileler arasındaki rekabetten veya diğer sebeplerden kaynaklanmaktadır (*Merâhil-i İzdivâc az Khastgâr-i tâ İzdivâc*, 2020, s. 4).

Kânûn-i Merâsim-i Arûsi, düğün merasimlerinde kadınlar ve erkeklerin bir araya gelmelerini yasaklamaktadır. Ayrıca düğünlerde kadınların, erkeklerin ve gelinlerin kıyafetlerine kısıtlamalar getirmektedir. Şöyle ki kadınların, erkeklerin, gelinlerin ve misafirlerin giydikleri elbiselerin İslâm'ın koyduğu kurallara aykırı olmaması gerekmektedir. Bu nedenle kanun, İslâm'a aykırı kabul edilen kıyafetleri şöyle tanımlamaktadır; “*Kadının vücudunu belli eden ve çıkıntılarını öne çıkaran yarı çıplak, ince ve dar kıyafetlerdir*” Ayrıca bu kanunun 12. maddesinin bir kısmında şu ifade yer almaktadır: “*Erkekler ve erkek çocuklar kadın elbisesi giyemezler ve bunun tersi de geçerlidir*”.

Diğer yandan, kanuna göre *Bayram*, *Nevruz* gibi çeşitli vesilelerle zorla hediye almak da yasaktır. Kanunun açıklamalarına göre Afganistan'ın birçok bölgesinde “*velver, kalın, gele ve şir beha*” gibi farklı adlar altında gelenekler görülmektedir. Bu geleneklerden biri çeyiz meselesidir. Kanuna göre tarafların herhangi bir zorlama olmaksızın çeyiz hazırlamasına izin verilmiştir. Ancak çeyizin düğüne gelen misafirlere teşhir edilmesi yasaklanmıştır. Diğer yandan düğün merasimlerinde davet edilen misafirlerin sayısının beş yüz kişiyi geçmemesi ve kişi başı 300 Afgan parasından fazla menü sipariş etmemesi yer alır. Alkollü içecekleri içmek de kanunun yasakları arasında yer almaktadır. Ancak günümüzde Afgan toplumunda birçok düğün merasimi genellikle bin kişiye kadar misafir ağırlamakta ve 300 Afgan parası genellikle otellerin menüsündeki en düşük fiyat olarak belirlenmektedir. Bununla birlikte, resmî ve örfî evlilik cüzdanlarının mahkeme tarafından düzenlenip kaydedilmesi, devlet bütçesinden yoksul gençlere toplu bir şekilde düğün yapma imkânı sağlanmasını öngören diğer kanun hükümleri de bulunmaktadır (KMA, 2017).

4. 2017 Kânûn-i Merâsim-i Arûsi Uygulaması

Kânûn-i Merâsim-i Arûsi uygulaması tavsiye niteliğinde olup genellikle yasal uygulama garantisi bulunmamaktadır. Bu kanun, çoğu durumlarda ihlal edenleri cezalandırmaya yönelik hükümler içermemekte, sadece kısıtlama olarak yer almaktadır. Kanuna uymayanların cezalandırılması konusunda, gelin ve damadın aileleri ile misafirler için herhangi bir ceza öngörülmemiştir. Dolayısıyla, bu sadece otel işleticilerini uyarıcı bir rol üstlenmektedir. Kanunu ihlal edenlerle ilgili olarak otel, salon ve restoran sahiplerine cezalandırma yetkisi verilmiştir. Örneğin, otel sahiplerine birinci ihlalde 30.000 Afgan parası cezası, ikinci ihlalde

otelin bir ay süreliğine kapatılması ve üçüncü ihlalde faaliyet ruhsatının iptal edilmesi gibi tedbirler öngörülmüştür. Söz konusu kanunun 22 maddesi:

Otel, salon ve restoran işletmecileri, bu kanunun 18’inci maddesi hükümlerine aykırı hareket ettikleri takdirde aşağıdaki şekilde disiplin cezasıyla karşı karşıya kalacaklardır: 1. İlk ihlal durumunda, 30.000 bin Afgan parası cezası uygulanır. 2. İkinci ihlal durumunda, otel, salon ve restoran bir ay süreyle kapatılacaktır. 3. Üçüncü kez ihlal durumunda otel, salon ve restoran işletme ruhsatı iptal edilecektir (KMA, 2017, s. md.22/13).

Ayrıca, bu kanunda yasaklanan örf-âdetlerin çoğu artık ülkenin kültürüne yerleşmiş ve değiştirilmesi zordur. Afganistan’da düğün merasimlerinin düzenlenmesi için benzer yasal düzenlemeler tarihsel olarak var olmasına rağmen, zaman içinde uygulanmasında çeşitli zorluklar yaşanmıştır.

5. 1920 Düğünlerde Men’i İsrâfât Kânûn’u

Düğünlerde Men’i İsrâfât Kanunu, TBMM’de müzakere neticesiyle 25 Kasım 1920 tarihinde Meclis Genel Kurulu’nda görüşülerek kabul edilmiştir. Kanun, 28 Mart 1921 tarihinde 55 numara ile yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Düğünlerde Men’i İsrâfât ve diğer özel günlerde yapılan merasimler konusunda, aşırı harcamalardan kaçınılması için belirli kurallar konulmuştur. Bu kurallardan bazılarını; düğünlerde gelin tarafından getirilen çeyiz eşyalarının düğüne gelen misafirlere gösterilmemesi, gelinin ikiden fazla elbise almasının yasak olması, düğüne gelen misafirlere bir günden fazla ziyafet verilmemesi ve bir günden fazla çalgı çalınmaması şeklinde ifade edebiliriz. Nişan merasimlerinde ise aşırıya kaçan harcamalardan kaçınılması, hediyelerin sınırlandırılması ve köçek oyununun yasaklanması öngörülmüştür. Kanunu ihlal edenlerin elliden yüze kadar nakdi ceza veya bir aydan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları belirtilmiştir. Ayrıca çocuk sünnetlerinde de düğün gibi benzer törenlerin ve fazla harcama yapılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu nedenle düğün, nişan ve sünnet gibi merasimlerde ilgili kanunun talimatlarına uyulmadığı takdirde ve düğün sahipleri tarafından belirlenen harcama sınırının aşıldığı durumlarda fazla alınan eşyaların müsadere edilerek belediye tarafından müzayedeye çıkarılacağı ifade edilmiştir (Ayan, 2022, ss. 49-57). Bu kanunun amacı, savaş zamanlarında gösteriş için yapılan tüketimi önlemek ve kaynakların gereksiz harcanmasını engellemektir. Ayrıca, evliliği teşvik ederek nüfus artışını sağlamak ve fuhuşu önlemek de kanunun diğer amaçları arasında yer almaktadır.

Bu gerekçelerle düğünlerde isrâfın önlenmesi konusunda kanun, sekiz maddeyi içermektedir. Kanun maddeleri şu şekildedir:

- a) Birinci madde: Düğünlerde çeyiz teşhiri, çeyizin aleni şekilde taşınması, erkek tarafından kız tarafına ikiden fazla kıyafet verilmesi, düğün günlerinde bir günü aşan müzikli eğlence düzenlenmesi ile nişan, çevre töreni, misafir ağırlamak ve hediye verme gibi israfa yol açan uygulamalar yasaklanmıştır (DMİK, 1337, md.1/1).
- b) İkinci madde: Her livanın umumî meclisi, kanun hükümlerine aykırı olmamak şartıyla yerel ve idarî talimatnameler hazırlayabilir. Ayrıca, kanunun uygulanması için gerekli tedbirlerin hükümet aracılığıyla hayata geçirilmesini takip etmekle yükümlüdür. Bu kapsamda, her kasabanın müftüsü, belediye başkanı ve belediye meclisleri, kanunlara aykırı olmamak kaydıyla yerel ve idarî düzenlemeler yapma yetkisine sahiptir. Aynı zamanda, kanunun öngördüğü tedbirlerin uygulanmasını hükümet adına izlemekle de görevlidirler (DMİK, 1337, md.2/1).
- c) Üçüncü madde: Kanun ve talimatnâmelere aykırı davranan kişilere, mahallî belediyelere gelir kaynağı olarak kaydedilmek üzere 50 ila 100 lira arasında nakdi para cezası verilecektir. Ayrıca, bu kişilere 1 aydan 6 aya kadar hapis cezası da uygulanabilir (DMİK, 1337, md.3/1).
- d) Dördüncü madde: Bu kanundan doğan meseleler sulh mahkemelerinde çözümlenecektir. Mahkeme tarafından verilen kararlar kesin olup derhal uygulanacaktır (DMİK, 1337, md.4/1).
- e) Beşinci madde: Masrafların artması nedeniyle, sünnet düğünü yapılması yasaklanmıştır (DMİK, 1337, md.5/1).
- f) Altıncı madde: Kanun gereğince yasaklanan eşyalar, müsadere edilerek mahallî belediyeler adına artırma yoluyla satılacak ve elde edilen gelir kayıtlara geçirilecektir (DMİK, 1337, md.6/1).
- g) Yedinci madde: Kanun, yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girecektir (DMİK, 1337, md.7/1).
- h) Sekizinci madde: Kanunun uygulanmasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahiliye ve Adliye vekillerini memur kılmıştır (DMİK, 1337, md.8/1).

Meclis genel kurulu, kanun tasarısının acil olarak görüşülmesini uygun bulmuştur. Görüşmeler sırasında birçok milletvekili, söz konusu kanunun önemli bir soruna çözüm getireceğini savunmuştur. Ayrıca, içinde bulunulan olağanüstü koşullar nedeniyle israfın önlenmesine de katkı sağlayacağı yönünde görüşler dile getirilmiştir (Şahin, 2013, ss. 25-55).

Görüldüğü gibi kanun, düğünlerdeki geleneksel uygulamalara ciddi kısıtlamalar getirmektedir. Nitekim çeyiz sergilemekten köçek oynatılmasına, sünnet düğünlerinden diğer eğlencelere kadar pek çok etkinlik yasaklanmıştır.

6. Düğünlerde Men‘i İsrâfât Kânûnu’nun Uygulanması

Düğünlerde israfı önlemeye yönelik olarak çıkarılan bu kanunun uygulanmasında zaman içinde çeşitli aksaklıklar yaşanmıştır. Bu durumda, vilayetler tarafından çıkarılan talimatnâmelerde aşırıya kaçıldığı görülmüştür. Örneğin 1924 yılının ocak ayında Ankara Vilayet Meclisi’nin yaptığı toplantıda, *Men‘i İsrâfât Kanunu’nun* bazı bölgelerde yanlış yorumlandığı kanaati ortaya çıkmıştır. Ankara/Ayaş ilçesinde, Said Efendi ifadesinde, israfı önleme gerekçesiyle düğünlerde gelin ve misafirlerin arabaya bindirilmelerinin yasaklandığını ve herkesin yürüyerek damat evine götürüldüğünü belirtmiştir. Bu durum, meclis üyeleri tarafından eleştirilmiş ve kanun ile talimatnâmelerin yanlış anlaşıldığı, dolayısıyla Ayaş Kaymakamlığı’nın bu konuda uyarılması kararlaştırılmıştır (Şahin, 2013, s. 37).

İstanbul Valiliği, 1926 yılında Vilayet Meclis-i Umumisi tarafından belirlenen kararları yeniden düzenleyerek ilgili kaymakamlıklara göndermiştir. Vilayet talimatnâmesinin hükümlerine riayet edilmesini de bildirmiştir. Talimatnamede şu hususlar yer almaktadır: Geline çeyiz merasimi yapılmayacak ve çeyiz verilmeyecektir. Gelin arabasını beş arabadan fazlası takip etmeyecektir. Gelin odasında askı asma, nişan ve çevre merasimi yapmak yasaktır. Düğün için her türlü hediye götürmek yasaktır. Düğün bir günden fazla sürmeyecektir. Düğün için umumi salonlarda balo, çay gibi ziyafetler düzenlenmeyecektir. Yalnız akraba ve çocuklara bir gün için ziyafet verilebilir. Bunlar dışında kimse yemeğe davet edilmeyecektir. Loğusa vesilesiyle ziyafet vermek, hediye götürmek yasaklanmıştır. Sünnet düğünü yapılamaz, yalnız aile arasında özel olarak eğlence düzenlenebilir. Sünnetli çocukları mücevheratla sokaklarda dolaştırılamazlar (Şahin, 2013, s. 38).

Talimatlarda bu detaylara riayet etmeyenler hakkında zabıt tutulacağı, elde edilen eşyaya el konularak sulh ceza mahkemesine verileceği bildirilmiştir. Görüldüğü gibi talimatname *Men‘i İsrâf Kanunu’na* göre hazırlanmıştır. Ancak kanunun uygulanmasına yönelik çıkartılan

talimatnameler bazı iş kollarını sıkıntıya sokmuştur. Mesela, israfı önlemek amacıyla düğün ve nişan merasimlerinin otellerde yapılmasının menedilmesi, İstanbul'da özellikle Beyoğlu'nda bulunan bazı otelleri zor durumda bırakmıştır. Bu otellerin çoğu için tek gelir kaynağı, salonlarını düğün ve nişanlar için kiralamaktan ibarettir. Bunun üzerine Beyoğlu'ndaki otel işletmecileri valiliğe dilekçe yazmışlardır. Dilekçelerinde kanunun çok eski dönemlere ait olduğu, şartların değiştiği, otellerde bir günlük düğün-nişan merasiminin israf kabul edilemeyeceği, örf-âdetlerin de önemli olduğu, otellerin ekonomik şartlarının zaten kötü olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla bu kararın yeniden gözden geçirilmesi ve değişiklik yapılması talep edilmiştir (Şahin, 2013, s. 35). Kanunun uygulanması ile ilgili sıkıntılar ilerleyen zamanlarda daha da güçlenmiştir. Nitekim kanun, şehirlerde veya köylerde idare amirlerinin korumalarına göre bazen uygulanmış, çoğu zaman da aksatılmıştır. Bu nedenle vatandaşlar arasında eşit uygulama durumu zarar görmüştür. Böylece söz konusu kanun 8 Mayıs 1967'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlükten kaldırılmıştır (Şahin, 2013, s. 36).

7. İki Kanun Arasındaki Benzerliklerin Değerlendirmesi

Öncelikle iki kanunda belirtilen açıklamalara göre Afgan Aile Hukuku'nun oluşumunda, Osmanlı devleti'nin son dönemindeki yasalara dayandığına dair iddialar bulunmaktadır. Afganistan'daki düğünler ve özel günlerdeki harcamaları düzenlemek amacıyla oluşturulan *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi* ile Osmanlı devleti'nin son döneminde hazırlanan *Düğünlerde Men'i İsrâfât Kanun'u* karşılaştırıldığında, her iki kanunun benzerlikler göstermesi ortak bir geçmişi paylaştıklarına işaret etmektedir. Her iki kanunun ana amacı, düğün ve özel günlerdeki merasimleri düzenlemek, israfı önlemek, toplumda bulunan çeşitli örf-âdetleri kontrol altına almak gibi toplumsal düzeni sağlamak üzerine kurulmuştur. *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi*, toplumun gelenek ve göreneklerini belirli bir düzen içinde tanımlayarak hükümler getirirken, *Men'i İsrâfât Kanun'u* ise daha çok düğün ve sünnet gibi özel günlerdeki harcamaları sınırlayarak israfı engellemeye odaklanmıştır.

İlgili dönemdeki Afganistan Anayasası'nın 94. maddesine dayanarak oluşturulan *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi'nin* yürürlüğe girmesiyle İslâm ilkelerine aykırı olan gelenek ve göreneklerin ortadan kaldırılması, asli ve kültürel değerlerin korunması, popüler geleneklere saygı gösterilmesi, merasimlerde sınırı aşan harcamaların önlenmesi, İslâm'ın değerlerinin korunması, ahlaki sapmaların önlenmesi gibi hususlar amaçlanmıştır.

Düğünlerde Men'i İsrâfât Kanun'u ise düğünlerde gelin tarafından getirilen çeyizin misafirlere gösterilmesi, geline ikiden fazla elbise alınması, düğüne gelen misafirlere bir

günden fazla ziyafet verilmesi ve bir günden fazla çalgı çalınması gibi hususlar yasaklanmıştır. Aynı şekilde nişan merasiminde aşırıya kaçmak, hediye vermek ve köçek oynatmak gibi eğlenceler de yasak kapsamına alınmıştır.

Kânûn-i Merâsim-i Arûsi ise tarafların herhangi bir zorlama olmaksızın düğün için çeyiz hazırlamalarına izin verilmiş ancak çeyizin düğüne gelen misafirlere teşhiri yasaklamıştır. Ayrıca kadın ve erkeklerin düğün merasiminde karışık bir şekilde birlikte bulunmaları engellenerek düğünlerde kadınlar, erkekler ve gelinlerin kıyafetlerine kısıtlamalar getirilmiştir. Düğüne davet edilen misafirlerin sayısının azaltılmasına dair hususlar düzenlenmiştir. Bunun yanında resmî ve örfî evlilik cüzdanının mahkeme tarafından düzenlenmesi ve kaydedilmesi, devlet bütçesinden yoksul gençlere toplu düğün merasimlerinin yapılması da kanunun diğer hükümleri arasında yer almıştır. *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi* ile düzenlenen diğer bir konu ise Hatne süri (çocuk sünneti) merasimidir. Buna göre masrafı çok olan merasimler, kadın ve erkekler arasında her türlü yüksek harcamalı kutlamaların yasakladığı vurgulanmıştır.

Her iki kanun İslami değerlere uygunluğu korumayı hedeflemektedir. Kıyafet düzenlemeleri, kadın ve erkeklerin bir arada bulunması gibi konularda İslami kurallara uygunluk sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, her iki kanun da israfı önlemek için çeşitli tedbirler alıp gereksiz harcamaları yasaklamıştır.

Uygulama açısından, *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi* daha çok tavsiye niteliğinde olup genellikle otel işletmecilerini uyarmakla yetinmektedir. *Men’i İsrâfât kanunu* ise ihlal edenlere nakdi ceza veya hapis gibi ciddi cezalar getirmektedir. Ayrıca kanunu ihlal edenlerin aldıkları eşyaların müsadere edilmesi gibi ek tedbirler konulmuştur. Sonuç olarak, her iki kanun da benzer amaçlar doğrultusunda oluşturulmuş ve benzer içeriklere sahiptir. Ancak, uygulama açısından farklılık göstermektedir. *Kânûn-i Merâsim-i Arûsi* daha hafif cezalar öngörürken, *Men’i İsrâfât Kanunu* daha sert cezalar getirmektedir.

Sonuç

Afganistan tarihinde, hukuki ve toplumsal değişimler ele alınırken özellikle Aile Hukuku ve düğünlerde israf gibi konulara daha fazla odaklanılmaktadır. Afganistan 19 Ağustos 1919 tarihinde İngiltere’den bağımsızlığını ilan etmesinden sonra, Emânullah Han döneminde, ilk kez yasama süreci başlamış olup, daha sonra Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’nden esinlenerek Aile Hukukuyla ilgili kanunların oluşturulması başlanmaktadır.

1921 yılından itibaren, Afgan Medenî Kanun'u ve Aile Hukukuyla ilgili düzenlemeler, toplumun ihtiyaçlarına göre çeşitli nizamnâmeler ve usulnâmeler şeklinde çıkarılmıştır. Bu süreç, diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde sürekli olarak geliştirilmiştir. Daha sonra, düğünlerdeki isrâfın toplumun genelinde büyük bir problem olduğu ve Osmanlı devleti'nin son döneminde benzer tartışmaların yaşandığı görülmüştür.

Afgan devleti isrâfı önlemek için çeşitli yasalar çıkarmıştır ancak bu uygulamaların toplumda bir değişiklik sağlamadığı ifade edilmelidir. Bu durumun, evlilik oranlarını azalttığı, gençlerin bekarlık sürelerini uzattığı, ahlaki çöküşe ve oranlarının artmasına neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, 1920 yılında kabul edilen *Men'i İsrâfât Kanunu* ise özellikle savaş dönemlerinde halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve isrâflı düğünleri engellemek için çıkarılmıştır. Yoksul halkın bu tür isrâflı düğünlere karşı duyduğu tepkiyi önlemeyi amaçladığı öne sürülmüştür. Ancak zamanla toplumsal yapının değişmesi ve gelişmesiyle bu kanun etkisini kaybetmiş ve uygulanması tartışmalı hale gelmiştir.

Kanunun uygulanması yöneticilerin takdirine bağlı olup, devlet zaman zaman bu konuda talimatlar vermiştir. Zamanla, bu tür yasaların vatandaşların kişisel yaşamlarına müdahale olarak görülmesi ve demokratik olmayan bir yaklaşım olarak algılanması söz konusu olmuştur. Değişen toplumsal koşullar ve dinamikler nedeniyle bu yasaların etkisiz hale geldiği ve sonunda yürürlükten kaldırıldığı bilinmektedir.

Kaynakça

- Âîn-i İzdivâc der Afganistan. (2022). *Beytûte*. <https://www.beytoote.com/art/city-country/marriage8-afghanistan.html>
- Akgündüz, A. (1992). Başlık. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 5, s. 131–133. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ayan, D. (2022). Düğünlerde Men’i İsrâfât Kanunu (1920) ile ilgili Çorum Valiliği’nin 1927 tarihli talimatnamesi. *Sosyologca*, 23, s. 49–57.
- Bakhtari, M. Z. (2022). *İslâm hukuku ve Afganistan Medenî Kanunu’na göre Afgan toplumundaki evlilik öncesi faaliyetler (nişan ve sonuçları)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi].
<https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/50272/1/10513692.pdf>
- Bozkurt, N. (2010). Sünnet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 38, s. 157–179. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Doğan, E. (2020). Düğün planlaması. *düğün.com*. <https://dugun.com/dugun-organizasyon/makaleler/adim-adim-dugun-planlama-263>
- Düğünlerde Men’i İsrâfât Kanunu. (1337). *Resmî Ceride*, 8.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100055.pdf
- Erdoğan, M. (2005). *Fıkıh ve hukuk terimleri* (2. bs). Ensar Neşriyat.
- İbn Abdülber, E. Ö. C. Y. B. A. B. M. (2017). *Et-Temhîd limâ fi’l-Muvaţta’* (M. B. A. Hasan Abdülmün’im Şelebi, Ed., 1. bs, C. 7). Müessesetü’l-Furkan li’t-Türâsi’l-İslâmî.
- Kallek, C. (2001). İsrâf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 23, s. 178. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kânûn-i Esâsî Afganistan, Pub. L. No. 103, *Resmî Ceride*, 818 (2004).
- Kânûn-i Merâsim-i Arûsî, Pub. L. No. 156, *Resmî Ceride*, 1280 (2017).
- Qazvînî İbn Mâce, E. ‘Abdillâh b. Y. el-. (t.y.). *Sünen-i İbn Mâce*, 2, Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-‘Arabiyye; Fayşal ‘İsa el-Bâbî el-Halebî.
- Keha, M. (2017). 19. yüzyılda düğünlerde yapılan israf ve buna karşı alınan tedbirler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(21), s. 1283–1296.
- Merâhil-i İzdivâc az Khastgâr-i tâ İzdivâc. (2020). *Taşrifât*.
<https://tashrifino.com/Blog/278/تشریفات-مراحل>
- Müslim, E.-H. M. b. el-Haccâc. (1955). *Sahîh-i Müslim* (M. F. Abdülbâkî, Ed.). Dâru İhyâi’l-Türâsi’l-Arabî.

- Nizâmnâme-i Nikâh, Arûsî ve Hatne Sûrî. (1921).
- Nutku, Ö. (1994). Düğün. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 10, s. 16–18. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Popal, K. (2017, Ocak 8). Afganistan’da evlilik gelenekleri. *Âjansi Haber-î Pajvak*.
<https://pajhwok.com/fa/opinion/>
- Şahin, F. K. (2013). İlk TBMM’nin tasarruf tedbirlerine bir örnek. *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 2(1), s. 24–55.
- Tahrânî, K. R., & Yesârî, N. (2010). *Hukûk-ı Fâmil-i Afganistân* (F. Kayyûmî, Trans.; 2. bs). Max Planck Enstitüsü.
- Yaran, R. (1994). Düğün. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 10, s. 15–16. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

EK-1

قانون مراسم عروسی - 2017

1. 2017 KÂNÛN-İ MERÂSİM-İ ARÛSİ’NİN TERCÜMESİ

ماده اول:

Birinci madde:

این قانون در روشنی حکم مندرج ماده پنجاه و چهارم قانون اساسی افغانستان وضع گردیده است.

Bu Kanun Afganistan Anayasası’nın 54. “ خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامتی جسمی و روحی خانواده، بالخصوص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از Bu kanun, Afganistan Anayasası’nda aksi belirtilmedikçe, cumhurbaşkanı tarafından onaylanan her iki ulusal konseyin karardır. Cumhurbaşkanı ulusal konseyin kararını kabul etmezse, sunulduğu tarihten itibaren on beş gün içerisinde gerekçelerini belirterek Wolesi Jirga’ya iade edebilir. Bu sürenin sona ermesi üzerine veya Wolesi Jirge’nın tüm üyelerinin üçte iki oy çokluğu ile yeniden onaylaması durumunda, karar onaylanmış sayılır ve yürürlüğe girecektir (KEA, 2004, md.54/29)” maddesinin hükmüne dayanarak hazırlanmıştır (KMA, 2017, md.1/1).

ماده دوم اهداف:

İkinci madde hedefleri:

Kanunun temel amaçları, İslâm’ın kurallarıyla çelişen örf ve âdetlerin toplumdan kaldırılması, özgün ve kültürel değerlerin korunması, popüler geleneklere saygı göstermesi ve aşırı harcamaların önlenmesidir. Ayrıca farklı merasimlerin yapılmasını sağlamak ve İslâmî değerleri korumak amacıyla bu kanun hazırlanmıştır. Kanunun temel amaçlarından biri de doğrudan sapmaları önlemektir.

اهداف این قانون عبارت اند از:

Kanun’un hedefleri aşağıdaki şartlarda yer almaktadır:

۱. از بین بردن رسوم و عنعنات مغایر احکام دین مقدس اسلام.

1- Mukaddes olan İslâm dininin, hükümlerine aykırı örf ve âdetleri ortadan kaldırmaktır.

۲. حفظ ارزش های اصیل فرهنگی و احترام به سنت های پسندیده.

2- Toplumda kabul gören geleneklere saygı göstermek, temel ve kültürel değerleri korumaktır.

۳. جلوگیری از مصارف گزاف و فراهم آوری تسهیلات در برگزاری محافل.

3-Aşırı harcamaları önlemek ve merasimlerin düzenlenmesi için kolaylık sağlamaktır.

۴. حفظ ارزش های اسلامی و جلوگیری از انحرافات اخلاقی.

4- İslâmî değerleri korumak ve ahlaki sapmaları önlemektir.

۵. فراهم آوری زمینه تشکیل خانواده سالم برای همه.

5- Her kes için sağlıklı bir aile oluşturulmak.

۶. حفظ شیرازه خانواده و جلوگیری از خشونت های فامیلی.

6-Aile uyumunu korumak ve aile şiddetini önlemek.

۷. تأمین روابط حسنه و پایدار میان زوج و زوجه و خانواده های آنها.

7- Karı koca ve aileleri arasında iyi ve istikrarlı ilişkilerin sağlanması (KMA, 2017, md.2/1).

اصطلاحات

2. Istılahlar (Tanımlar)

ماده سوم:

Üçüncü maddesi:

اصطلاحات آتی در این قانون معانی ذیل را افاده می نماید:

Bu kanunda bulunan kavramlar, aşağıdaki anlamları ifade etmektedir:

۱. محفل: عبارت از مجالسی است که به منظور لفظ گیری، نامزدی، شیرینی خوری، خویش خوری، شب حنا، عروسی، تخت جمعی، پایبازی، شب شش، نام گذاری، ختنه سوری و کاکل گیری، عیدی و نوروزی رمضانی و سالگره برگزار می گردد.

1- Merasim: Söz kesme, nişan, şirini hori, heyş hûri (akrabalarla yapılan yemek), kına gecesi, düğün, taht cemi, payvâzi, altıncı gece, isimlendirme, hatne-i süri, saç kesme, bayram, nevruz, ramazan ve doğum gibi törenleri kapsayan bir dizi etkinliktir.

۲. نامزدی یا شیرینی خوری و لفظ گیری: عبارت از محفلی است که به منظور وعده پیوند ازدواج بین دو نفر از اعضای دو خانواده "پسر و دختر" و اعطای فرصت شناسایی طرفین برگزار می گردد.

2- Nişan: Nişan, şirni hori ya da söz kesme: iki ailenin evlatlarını (erkek ve kız) evlenme vaadiyle tarafları tanıştırmak ve bu amaçla yapılan bir merasimdir.

۳. طویانه: وجوهی است که ولی یا اقارب عروس بخاطر قبول این پیوند و پاداش پرورش عروس یا تهیه جهیزیه از داماد یا اقاربش بنام های "شیر بها، ولور، قلین، گله و پیشکش" مطالبه می نماید.

3- Başlık Parası: Gelinin velileri veya akrabaları tarafından bu evlilik bağına kabul etmeleri veya gelinin büyütmesi için talep edilen bir ödemedir. Bu para bazen damat veya akrabalarından şîr behâ, veler, kalın, gele veya pişkeş adları altında da istenebilir, bazı durumlarda ise gelinin çeyizinin hazırlanması için talep edilir.

۴. خویش خوری: محفلی است که قبل از شب حنا و مراسم عروسی بین اقارب نزدیک عروس و داماد بر گزار می گردد.

4- Heyş hori: Kına gecesi ve düğün töreninden önce gelin ve damadın yakın akrabaları arasında gerçekleştirilen bir merasimdir.

۵. شب حنا: محفلی است که به منظور خینه گذاشتن بر دست عروس و داماد بر گزار می گردد.

5- Kına gecesi: Gelin ve damadın ellerine kına yakmak amacıyla yapılan bir törendir.

۶. عروسی: محفلی است که به منظور عقد نکاح و انتقال عروس به خانه شوهر بر گزار می گردد.

6- Düğün: Nikâh akdinin yapılması ve gelinin kocasının evine nakledilmesi amacıyla gerçekleştirilen bir merasimdir.

۷. مهر: مقدار پول یا مال متقوم است که حین عقد نکاح از طرف ناکح برای منکوحه مطابق شریعت اسلامی و قوانین نافذه کشور پرداخته شده یا بر ذمه وی لازم می گردد.

7- Mehir: Fıkha ve ülkenin yürürlükte olan Kanunlarına göre, damadın evlilik sırasında ödediği veya üzerine düşen para veya mütekavvim mal miktarıdır.

۸. مهر المثل: مهری که در حین عقد ازدواج برای زنان معلوم نشده و پس از زفاف از روی حد متوسط مهر زنان اقارب برای او تعیین شود.

8- Mehri misil: Evlilik sırasında belirlemeyen mehir, evlilikten sonra kadının akrabalarının ortalama mehir miktarına göre belirlenen mehirdir.

۹. تخت جمعی: محفلی است که بعد از عروسی با حضور اقارب و دوستان طرفین غرض نمایش جهیزیه عروس بر گزار می گردد.

9- Taht cemi: Düğünden sonra, gelinin çeyizini göstermek amacıyla tarafların akraba ve arkadaşlarının huzurunda yapılan bir törendir.

۱۰. جهیز: عبارت از لباس، فرش، ظرف، خانه یا سایر سامان آلات منزل است که برای عروس تهیه می شود.
- 10- Çeyiz: Gelin için hazırlanan elbise, halı, tabak ve diğer ev eşyalarını ifade eden terimdir.
۱۱. پایوازی: محفلی است که به منظور شناسایی بیشتر فامیل های دو طرف از یکدیگر بر گزار می گردد.
- 11- Payvâzi: İki tarafın ve ailelerinin birbirlerini tanımak amacıyla düzenlenen törendir.
۱۲. شب شش: محفلی است که به مناسبت تولد طفل و اعطای تحفه به نوزاد از طرف فامیل وی برگزار می گردد.
- 12- Altıncı gece: Çocuğun doğumu münasebetiyle ailesi tarafından hediye verilmesi için düzenlenen merasimdir.
۱۳. ختنه سوری: محفلی است که به مناسبت ختنه پسر از طرف فامیل وی برگزار می گردد.
- 13- Hatne süri: Erkek çocuğunun sünneti edilmesinden dolayı düzenlenen törendir.
۱۴. سالگره: محفلی است که به مناسبت سالگره عروسی یا تولد شخص بر گزار می گردد.
- 14- Yıldönümü: Bir kişinin evlilik yıldönümü veya doğum günü gibi özel bir vesileyle düzenlenen merasimdir.
۱۵. لباس مغایر شریعت اسلامی: عبارت از لباس های نیمه برهنه، نازک و تنگ است که اعضای بدن زن را بر جسته سازد.
- 15- İslâm şeriatına aykırı olan elbise: Vücudun sadece bir kısmını kapatan, ince ve dar giysilerdir. Bu tür giysiler kadının bedenini öne çıkartır (KMA, 2017, md.3/2).

منع محافل در هتل ها، سالون ها و رستوران ها

3. Otellerde, Salonlarda ve Restoranlarda Merasimlerin yasaklanması kararı

ماده چهارم:

Dördüncü madde:

محافل لفظ گیری، نامزدی ویا شیرینی خوری، خویش خوری، شب حنا، تخت جمعی، پایوازی، شب شش، سالگره، نام گذاری و کاکل طفل، ختنه سوری، بازگشت از حج و سفر و فراغت از تحصیل در هتل ها، سالون ها و رستوران ها بر گزار شده نمی تواند.

Söz konusu kanun, söz kesme, nişanlama, heyş hori, payvâzi, çocuk sünneti, taht cemi, altıncı gece ve taziye ziyafetleri gibi merasimlerin otellerde, salonlarda ve lokantalarda düzenlenmesini yasaklamıştır. Bu tür merasimler yüksek masrafları nedeniyle ekonomik olarak

gücü olmayan aileler için büyük bir külfettir. Kanun, bu tür merasimlerin düzenlenmesini 4. Madde gereğince aşağıdaki şekilde özetleyip yasaklamıştır:

4. Madde: Söz kesme, nişan, heyş hori, kına gecesi, taht cemi, payvâzi, altıncı gece, yıldönümü, çocuğun isimlendirilmesi ve taçlandırılması, çocuk sünneti, mezuniyet, hac dönüşü gibi merasimlerin otellerde, salonlarda ve restoranlarda yapılması yasaktır. Bu tür tören ve partilerin otellerde, salonlarda ve restoranlarda yapılmasının yasaklanmasının nedeni, ülkenin dini kurallarına ve kültürel değerlerine aykırı olması, ayrıca gereksiz harcamaların önlemesidir (KMA, 2017, md.4/3).

محافل عروسی

4. Düğün Merasimleri

محفل عروسی در هتل ها، سالون ها و رستوران ها

5. Düğün Merasiminin Otellerde, Salonlarda ve Restoranlarda Yapılması

ماده پنجم:

Beşinci madde:

اولیاء و اقارب عروس و داماد واجد شرایط می توانند محفل عروسی را مطابق احکام این قانون در هتل، سالون یا رستوران برگزار نمایند.

5. Madde: Gelin ve damadın ebeveynleri ile akrabaları, bu yasa hükümlerine göre düğün merasimlerini otel, salon veya restorantta yapabilirler. Bu yasanın uygulanması, düğünlerde aşırı harcamaların önüne geçilmesine katkı sağlayarak çoğu ailenin sorunlarını çözecektir. (KMA, 2017, md.5/3).

طویانه

6. Başlık Parası

ماده ششم:

Altıncı madde:

هیچ یک از اولیاء و اقارب عروس نمی توانند به مناسبت ازدواج یا عروسی دختر پول و یا امتعه دیگری را بنام "طویانه، شیر بها، ولور، قلین، گله، پیشکش و جهیزیه و یا امثال آن" به صورت اجبار تحمیل نموده و از داماد یا اولیاء و اقارب او مطالبه نمایند و آن را پیش شرط انعقاد محفل عروسی و عقد نکاح قرار دهند.

Afgan toplumunda neredeyse her bölgede, kızın ebeveynleri düğünlerde aşırı harcamaların yanı sıra veler, toyâne ve şir beha gibi isimler altında damat tarafından büyük miktarda para almaktadır. Buna ek olarak, gelinin ebeveynleri ve akrabaları, kızın evlenmesi

veya düğün vesilesiyle şîr baha, velver yahut kadife, kilim, adak, çeyiz gibi eşyaları damattan ve ailesinden talep ederler. Bu gelenekler toplum içinde bir zorunluluk haline gelmiştir (KMA, 2017, md.6/3). Dolayısıyla, bu tür merasimleri düzenlemek için ilgili Kanun'un 6. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: Gelinin ebeveynleri ve akrabaları, kızın evlenmesi veya düğünü vesilesiyle damattan veya onun ebeveynleri ve akrabalarından, toyane, şîr beha, velver, pişkeş, çeyiz veya benzeri malları zorla kabul veya talep etmeyecektir. Aynı şekilde, bunu düğün, tören veya evlenme akdinin yapılması için şart olarak koşmazlar.

منع مطالبه تحایف

7. Hediye Alınması Yasağı

ماده هفتم:

Yedinci madde:

تحمیل و جبری ساختن تحایف بنام های عیدی، براتی، رمضانی، نوروزی و امثال آن بین فامیل های نامزدان برای یکدیگر ممنوع می باشد.

Afgan toplumunda özel günlerde, Bayram, Berat, Ramazan, Nevruz gibi adlar altında nişanlıların birbirlerine hediye vermeleri yaygındır. Ancak, yeni kanun bu adetleri nişanlılar ve aileleri arasında zorunlu kılan veya dayatan şeklini yasaklamıştır. Kanunun 7. Maddesi, nişanlıları ve ailelerini Bayram, Berat, Ramazan, Nevruz gibi günlerde birbirlerine hediye vermeye zorlamayı yasaklar şeklinde olduğu gibi açıktır (KMA, 2017, md.7/3).

لباس عروسی

8. Gelinlik Elbisesi

ماده هشتم:

Sekizinci madde:

لباس عروسی مطابق شریعت اسلامی به موافقت طرفین و از جانب داماد برای عروس تهیه می شود.

Kanun'un 8. Maddesi, gelinliğin İslam şeriatına uygun olarak damat tarafından hazırlanması gerektiğini belirtmektedir (KMA, 2017, md.8/3). Dolayısıyla düğün merasiminde İslâma aykırı olan kıyafetleri giymek yasaklanmış, bu yüzden bu tür kıyafetlerin kullanılmasından kaçınılması gerektiği hükme bağlanmıştır. Kanun, İslâm hukukuna aykırı olan giysilerin ne şekilde olduğunu açıkça belirtilmiştir:

- 1- Erkekler ve kadınların, İslâm şeriatına 'aykırı kıyafetleri giymeleri câiz değildir.

- 2- Erkekler kadınların kıyafetlerini giyemez ve aynı şekilde kadınlar da erkeklerin kıyafetlerini giyemez.

Yukarıdaki maddelerden hareketle, İslâm şeriatına ve örf-âdetlere uygun kıyafetler giymeyi kabul edilmektedir. İslam hukukuna uygun olmayan elbiseler, kumaşın ince ve dar olması veya insanların dikkatini çekecek şekilde tasarlanmış elbiselerdir. Aynı şekilde, kişinin onurunu ve şahsiyetini inciten kıyafetlerin giyilmesi de yasaklanmıştır.

جهیزیه دو طرفه

9. İki Taraflı Çeyiz

ماده نهم:

Dokuzuncu madde:

داماد، اولیاء و اقارب او می توانند برضا و رغبت خویش بدون تقاضای فامیل عروس مبلغی را به منظور تهیه جهیزیه بطرف عروسپردازد. همچنان اولیاء و اقارب عروس می توانند به رضایت خویش جهیزیه مناسب را به عروس هدیه نمایند. نمایش جهیزیه به دیگران ممنوع می باشد.

Afgan toplumunda gelinin damadın evine gitmeden önce çeyiz hazırlaması gelenekseldir. Çeyiz, giysiler, halılar, tabaklar, ev eşyaları gibi gelinin müstakbel eşinin evi için hazırlanan malzemeleri kapsamaktadır. Çeyiz, gelinin ailesinin talebi olmadan damadın ailesi ve akrabaları tarafından kendi memnuniyetleri ve isteklerine göre hazırlanabilir. Ancak, gelinin ailesi ve akrabaları da kendi rızaları ile geline uygun bir çeyiz verebilirler. Kanunun 9. Maddesi, gelinin ailesinin talebi olmaksızın damat, ebeveynleri ve akrabalarının, geline bir miktar para ödeyerek çeyiz hazırlayabileceklerini belirtmektedir. Ayrıca gelinin ebeveynleri ve akrabaları da geline uygun bir çeyiz verebilirler. Ancak, gelinin çeyizini başkalarına göstermesi yasaktır (KMA, 2017, md.9/4).

تعداد مدعوین

10. Davetlilerin Sayısı

ماده دهم:

Onuncu madde:

۱. اولیای عروس و داماد می توانند محفل عروسی ره با اشتراک حد اکثر (۵۰۰) نفر از طرفین در هتل ها، سالون ها و رستوران ها برگزار نمایند.

۲. برگزاری محافل عروسی در هتل ها، سالون ها و رستوران ها بصورت مختلط بین زنها و مردها جواز ندارد.

Bu Kanunun diğer hükümleri arasında, davetli misafir sayısının sınırlandırılması bulunmaktadır. Düğünlerdeki erkek ve kadın misafirler için ayrı alanlar düzenlenmeleridir. Kanunun 10. Maddesi şu şekildedir: 1- Gelin ve damadın ebeveynleri, otel, salon ve restoranlarda en fazla 500 kişi ile düğün düzenleyebilirler (KMA, 2017, md.10/4).

2- Otellerde, salonlarda ve restoranlarda kadınlar ve erkeklerin bir arada oldukları düğünler düzenlenemez.

Afgan toplumunda, özellikle şehirlerde birçok aile, düğünlerini erkekler ve kadınlar için ayrı salonlarda yapmaktadır. Ancak bazı durumlarda 10. Madde hükmüne aykırı olarak erkek ve kadın karışık olan düğünlerin yapıldığı da görülmüştür. Ayrıca yasa, hiç kimsenin kadın-erkek karışık toplantı düzenleme ve İslâmî kurallara uygun olmayan giysiler giyme hakkına sahip olmadığını belirtmektedir.

مهر

11. Mehir

ماده یازدهم:

On birinci madde:

۱. ناکح و منکوحه می توانند برضاء و رغبت کامل خویش نوع و اندازه مهر را قبل از برگزاری محفل ناکح و عروسی یا در جریان آن تعیین نمایند.

1. Gelin ve damat, evlilik töreni öncesinde veya sırasında mehrin türünü ve miktarını belirlerler.

هرگاه ناکح از طریق وکالت یا ولایت صورت گیرد و به نوع و اندازه مهر قبلاً موافقه ناکح و منکوحه به عمل نیامده باشد، وکیل و ولی منکوحه مکلف اند، در تعیین اندازه مهر استطاعت مالی داماد و شرایط و اوضاع اجتماعی طرفین را در نظر گرفته نوع و مقدار آن را تعیین نمایند.

Eğer evlilik vekâleten veya vesayet yoluyla gerçekleşirse mehrin türü ve miktarı daha önce gelin ve damat tarafından kararlaştırılmamışsa, gelinin velisi ve vekili, damadın maddi durumunu ve tarafların sosyal koşullarını göz önünde bulundurarak mehrin türünü ve miktarını tayin ederler.

نوع و مقدار مهر بدون رضایت کامل ناکح و منکوحه یا وکیل شرعی یا ولی آنها تحمیل شده نمی تواند، عالم دین یا ملا امام که بستن نکاح را به عهده دارد مکلف است، طرفین عقد را حسب احکام شریعت به تخفیف مهر تشویق نماید، در صورتی که مهر قبل از مراسم نکاح و عروسی و یا در جریان آن تعیین نگردد و یا تعیین آن به اختیار ناکح موکول گردیده باشد مهر المثل لازم می شود.

Mehrin türü ve miktarı, gelin ve damadın veya hukuki velisinin ve vekilinin tam rızası olmadan belirlenemez. Din alimi veya nikâhın kıyılmasından sorumlu olan Molla imam, tarafları mehrin indirimi için teşvik etmekle yükümlüdür. Mehir şariat hükümlerine göre evlilik töreninden önce veya sırasında belirlenmemişse veya belirlenmesi damadın takdirine bırakılmışsa, bu durumda mehr-i misl gerekir.

۲. مهر بعد از تعیین حق شخصی عروس بوده هیچ شخص بجز از عروس در آن حق تصرف را ندارد و نمی توان مصارف محافل عروسی، لباس عروس، ظروف و لوازم منزل مورد استفاده عروس یا جهیزیه را در مهر محاسبه نماید.

2. Mehir, gelinin kişisel hakkı olarak belirlendikten sonra, mehirde gelinden başka hiç kimsenin mülkiyet hakkı bulunamaz. Bunun yanında düğün masrafları, gelinlik, tabaklar, ev eşyaları ve gelinin kullandığı diğer düğün giderleri mehrin hesaplanmasında dikkate alınmaz.

۳. زیورات مربوط عروس در صورتی که صراحتاً بحیث تحفه داده شده باشد در مهر محاسبه شده نمی تواند.

3. Gelinle ilgili takılar hediye olarak verilmişse, mehir kapsamına girmemektedir.

۴. هرگاه مهر، غیر پول نقد باشد، باید طوری معین و مشخص گردد که جهالت را مرفوع نموده و در آینده موجب نزاع نگردد.

4. Eğer mehir gayri nakdi olarak belirlenmişse, cehaleti ortadan kaldıracak ve ileride ihtilafa yol açmayacak şekilde belirtilmelidir (KMA, 2017, md.11/5).

لباس مغایر شریعت اسلامی

12. İslâm Şerî ‘atına Aykırı Giyim

ماده دوازدهم:

On ikinci madde:

۱. پوشیدن لباس مغایر شریعت اسلامی در محافل برای زنان و مردان جواز ندارد.

1. Merasimlerde erkeklerin ve kadınların İslâm şeriatına aykırı olan kıyafetler giymeleri câiz değildir.

۲. مردان و پسران جوان نمی توانند از لباس های زنانه استفاده نمایند و برعکس آن.

2. Erkekler ve genç erkekler kadınların kıyafetlerini giyemezler, aynı şekilde kadınlar da erkeklerin kıyafetlerini giyemezler (KMA, 2017, md.12/5).

مکلفیت ستره محکمه

13. Yargıtay'ın Mükellefiyeti (yükümlülüğü)

ماده سیزدهم:

On üçüncü madde:

۱. ستره محکمه مکلف است، در چوکات ریاست وثایق و ثبت اسناد خویش وثیقه نکاح خط را ترتیب نماید و برای ملا امامان و عالمان دین واجد شرایط در مساجد و تکایا اجازه عقد نکاح و تحریر نکاح خط عرفی را صادر نماید.

1. Yargıtay (İstir Mahkeme), nikâh belgesi, tapu ve diğer evrak işlemleri tescil dairesi çerçevesinde düzenlemeyi, camilerde ve takayalarda (Şiî'lerin Camileri) görevli olan Molla, imam ve vasıflı din âlimlerine örfi nikah belgesi düzenleme yetkisi vermekle yükümlüdür.

۲. ملا امامان و عالمان دین که واجد شرایط اند، آنچه را که در محضر آنان در خصوص عقد نکاح انجام می گردد، درج نکاح خط عرفی نموده و یک یک نقل نکاح خط عرفی را به طرفین عقد و محکمه مربوط تسلیم نمایند.

2. Nitelikli Mollalar, imamlar ve din âlimleri, kendileri huzurunda yapılan nikâh akdini örfi nikâh belgesiyle kayıt altına almalı ve bu belgeyi ilgili mahkemeye birer nüsha ibraz etmelidir.

۳. در صورت نه رسانیدن نکاح خط از سوی ریاست وثایق و ثبت اسناد ستره محکمه، ملا امامان واجد شرایط مطابق شریعت اسلامی عقد نکاح کرده می توانند.

3. Yüksek mahkeme, senetler ve evrak tescil dairesi tarafından nikâh belgesini sağlamadığında, İslâm şeriatına göre nitelikli olan Molla imamlar tarafından nikah kıyılabilir (KMA, 2017, md.13/5).

مکلفیت وزارت ارشاد، حج و اوقاف

14. İrşâd, Hac ve Evkaf Bakanlığının Mükellefiyeti

ماده چهاردهم:

On dördüncü madde:

وزارت ارشاد، حج و اوقاف مکلف است، مردم را به ترک رسوم و عنعنات مغایر احکام شریعت اسلامی و رعایت احکام این قانون تشویق و توصیه نموده و از اضرار مالی، اجتماعی و عواقب سوء آن خصوصاً که به آن رنگ

دینی می دهند آگاه سازند و در زمینه برنامه هائی را طرح و توسط امامان و خطباء از طریق موعظه ها و خطابه ها عملی نمایند.

İrşâd, hac ve evkaf bakanlığı, insanları İslâm şeriatına aykırı olan örf-âdetleri terk etmeye teşvik, bu Kanun’un hükümlerine riayet etmelerini tavsiye etmek ve toplumu örf-adetlerin mali ve sosyal zararları konusunda bilgilendirmekle yükümlüdür. Toplumda bazen dini bir içerik verilerek yanlış örf-âdetler bulunabilir. Bu durum toplum içinde olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle özellikle sahada bulunan imamlar ve vaizler, vaazları ve konuşmalarıyla bu tür programları planlamalı ve uygulamaya geçirilmelidirler (KMA, 2017, md.14/5).

مکلفیت وزارت امور زنان

15. Kadın İşleri Bakanlığının Mükellefiyeti

ماده پانزدهم:

On beşinci madde:

وزارت امور زنان مکلف است، به منظور تنویر اذهان عامه بویژه مادران و دختران برنامه هائی را مبنی بر رعایت احکام این قانون طرح و از طریق رسانه های همگانی و سایر طرّوق ممکنه نشر نماید.

Kadın İşleri Bakanlığı, başta anne ve kızları olmak üzere kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla, kitle iletişim araçları ve diğer yöntemlerle bu kanun hükümlerine göre uygun programlar planlamak ve yayınlamakla yükümlüdür (KMA, 2017, md.15/6).

مکلفیت وزارت اطلاعات و فرهنگ و اداره رادیو تلویزیون ملی

16. Enformasyon ve Kültür Bakanlığı ile Milli Radyo ve Televizyon İdaresi’nin Mükellefiyeti

ماده شانزدهم:

On altıncı madde:

۱. وزارت اطلاعات و فرهنگ و اداره رادیو تلویزیون ملی مکلف اند، به همکاری وزارت های ارشاد، حج و اوقاف و امور زنان مزایا و اثرات مثبت رعایت احکام این قانون و اضرار رسم و رواج های ناپسند را در این راستا توضیح و از طریق رسانه های همگانی نشر و تبلیغ نمایند.

1. Enformasyon ve Kültür Bakanlığı ile Milli Radyo ve Televizyon dairesi, İrşâd, Hac ve Evkaf ve Kadın İşleri Bakanlığı ile iş birliği içinde, bu kanun hükümlerine uymanın yararlarını, olumlu etkilerini ve zararlarını açıklamakla yükümlüdür. Bu konuyu kamu medyası aracılığıyla kötü örf-âdetlerin uygulamalarını yayınlamak ve reklamını yapmakla sorumludur.

۲. وزارت اطلاعات و فرهنگ و اداره رادیو تلویزیون ملی مکلف اند، از ثبت و نشر فلم های محافل عروسی و سایر محافلی که در آن صحنه های مخالف آداب و اخلاق اسلامی باشد جلوگیری نمایند.

2. Enformasyon ve Kültür Bakanlığı ile Milli Radyo ve Televizyon Dairesi, İslâmi ahlak ve edebine aykırı olan düğün ve diğer merasimleri konu alan filmlerin çekilmesini ve yayınlanmasını önlemekle sorumludur (KMA, 2017, md.16/6).

مکلفیت شاروالی ها و اتحادیه پیشه وران

17. Belediyelerin ve Sendikaların Mükellefiyetleri

ماده هفدهم:

On yedinci madde:

۱. شاروالی ها و اتحادیه پیشه وران مکلف اند، مینوی غذای محافل عروسی را در هتل ها، سالون ها رستوران ها را کنترل نموده از تهیه مینوی های بیش از مبلغ سه صد افغانی فی تن و صرف نوشابه های الکولی جلوگیری بعمل آورند.

1. Belediyeler ve sendikalar birliği, düğün yemeği menülerini otellerde, salonlarda ve restoranlarda kontrol etmekle yükümlüdür. Menülerde kişi başına 300 Afgani'yi aşan ücretleri engellemek ve alkollü içecek tüketimini önlemekle sorumludur.

۲. شاروالی و اتحادیه پیشه وران در مبلغ معینه مندرج فقره (۱) این ماده نظر به تغییر قیمت و رعایت مینوی متوسط تجدید نظر نموده و بعد از تصویب شورای وزیران تطبیق نمایند.

2. Bu maddenin (1) fıkrasında belirlenen fiyatların değiştirilmesi ve ortalama fiyatların uygulanması için belediye ve esnaf birlikleri ve Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmasıyla yürürlüğe girer (KMA, 2017, md.17/6).

مکلفیت اداره هتل ها، سالون ها و رستوران ها

18. Otel, Salon ve Restoranların Mükellefiyeti

ماده هجدهم:

On sekizinci madde:

اداره هتل ها، سالون ها و رستوران های عروسی به رعایت موارد ذیل مکلف می باشند:

Oteller, salonlar ve düğün restoranlarının işletmecileri belirtilen koşullara uymakla yükümlüdürler:

۱. امتناع از پذیرش بیش از (۵۰۰) نفر مدعوین در محافل عروسی.

1. Düğün merasiminde 500’den fazla misafirin kabul edilmesi yasaktır.

۲. امتناع از پذیرش مدعوین بدون کارت دعوت در محفل.

2. Merasimde, davetiye kartı olmayan misafirler kabul edilmeyecektir.

۳. تهیه غذا مطابق مینوی معینه ماده (۱۷) این قانون.

3. Bu kanunun 17. maddesinde, belirtilen menüye göre yemek hazırlanması gerekmektedir.

۴. اجتناب از برگزاری محافل مندرج ماده چهارم این قانون.

4. Bu kanunun 4. maddesinde belirtilen merasimlerden kaçınılması gerekmektedir.

۵. جلوگیری از تدویر محافل مختلط ذکور و اناث.

5. Erkek ve kadınların karışık olarak katıldığı merasimlerin düzenlenmesi yasaktır.

۶. جلوگیری از موجودیت و استفاده مشروبات الکولی، استعمال دخانیات و سایر مواد نشه آور و ورود اشخاص مست و در حال نشه در هتل ها و سالون ها و رستوران ها.

6. Alkollü içeceklerin bulundurulması ve tüketilmesi, tütün ve sarhoş edici maddelerin kullanımı ile neşeli veya sarhoş kişilerin otel, salon ve restoranlara girmesi yasaktır.

۷. جلوگیری از فلم برداری در محافل عروسی به استثنای فامیل های عروس و داماد.

7. Düğün merasiminde, gelin ve damadın aileleri dışında çekim yapılması yasaktır.

۸. جلوگیری از ادامه محفل بعد از ساعت (۱۱) شب.

8. Merasimin gece saat 11’den sonra devam etmesi yasaktır.

۹. همکاری با موظفین شاروالی اتحادیه پیشه وران و مراجع امنیتی در امر کنترل محافل در حدود احکام این قانون.

9. Belediyelerin, sendika birliklerinin ve emniyet makamlarının, merasimleri kontrol etme konusunda bu Kanun hükümleri çerçevesinde iş birliği yapmaları gerekmektedir (KMA, 2017, md.18/7).

اجرت خدمات اضافی

19. Ek Hizmet Ücreti

ماده نهم:

On dokuzuncu madde:

ادارهٔ هتل، سالون و رستوران نمی تواند پول اضافی را به عنوان تزئین هتل یا سایر خدمات از مشتری اخذ نماید.

Otel, salon ve restoran yönetimi, otel dekorasyonu gibi diğer hizmetler için müşteriden ek ücret talep edemez (KMA, 2017, md.19/7).

منع برگزاری محافل بدون جواز شرعی

20. Dine Aykırı Merasimlerin Yasak Olması

مادهٔ بیستم:

Yirminci madde:

برگزاری محافل که جواز شرعی ندارد در هتل و منزل ممنوع می باشد.

Dine aykırı merasimlerin otel ve evlerde yapılması yasaktır (KMA, 2017, md.20/7).

تدویر محافل دسته جمعی

21. Toplu Şekilde Merasim Yapılması

مادهٔ بیست و یکم:

Yirmi birinci madde:

وزارت های اطلاعات و فرهنگ، کار و امور اجتماعی، شهداء و معلولین، امور زنان و شاروالی ها می توانند محافل عروسی پسران و دختران جوانی را که توانایی مالی ندارند به موافقه آنها و اولیای شان به مصرف دولت و مؤسسات خیریه طور دسته جمعی برگزار نمایند.

Enformasyon ve Kültür, Çalışma ve Sosyal İşler, Kadın İşleri Bakanlıkları ile Belediyeler, maddî durumu olmayan genç erkek ve kızlar için devlet veya hayır kurumlarının katkılarıyla, kendileri ve velilerinin muvafakatiyle toplu nikâh törenleri düzenleyebilirler.

فامیل های پسران و دخترانی که واجد شرایط ازدواج بوده و آرزوی عروسی را از طریق برگزاری چنین محفل داشته باشند، غرض ثبت نام به معینیت جوانان وزارت اطلاعات و فرهنگ یا وزارت کار و امور اجتماعی، شهداء و معلولین یا وزارت امور زنان و یا شاروالی های مربوط مراجعه نمایند.

Evlenebilecek durumda olan ve bu amaçla düzenleme yapmak isteyen genç kız ve erkeklerin aileleri, Enformasyon ve Kültür Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı, Kadın İşleri Bakanlığı'na veya ilgili belediyelere kayıt yapmak için müracaat edebilirler (KMA, 2017, md.21/7).

تخلف مسؤول هتل، سالون و رستوران ها

22. Otel, Salon ve Restoranların Kanunu İhlal Etmesi

ماده بیست و دوم:

Yirmi ikinci madde:

هرگاه اداره هتل ها، سالون ها و رستوران ها از احکام مندرج ماده هجدهم این قانون تخلف نماید، حسب ذیل تأدیبه می گردد:

Otel, salon ve restoran işletmecileri, bu kanunun 18’inci maddesi hükümlerine aykırı hareket ettikleri takdirde aşağıdaki şekilde disiplin cezasıyla karşı karşıya kalacaklardır:

۱. در صورت تخلف بار اول مبلغ سی هزار (۳۰۰۰۰) افغانی.

1. İlk ihlal durumunda, 30.000 bin Afgan parası cezası uygulanır.

۲. در صورت تخلف بار دوم مسدود نمودن هتل، سالون و رستوران برای مدت یکماه.

2. İkinci ihlal durumunda, otel, salon ve restoran bir ay süreyle kapatılacaktır.

۳. در صورت تخلف بار سوم سلب جواز فعالیت هتل، سالون و رستوران.

3. Üçüncü kez ihlal durumunda otel, salon ve restoran işletme ruhsatı iptal edilecektir (KMA, 2017, md.22/8).

وضع طرزالعمل

23. Prosedürel Düzenleme

ماده بیست و سوم:

Yirmi üçüncü madde:

شاروالی به همکاری اتحادیه پیشه وران می تواند، به منظور تطبیق بهتر احکام این قانون طرزالعمل را وضع نماید.

Belediye, esnaf birlikleriyle iş birliği yaparak, bu kanun hükümlerini daha iyi uygulama için bir prosedür oluşturabilir (KMA, 2017, md.23/8).

مرجع تحصیل جریمه نقدی

24. Cezâyı Tahsil Edecek Kurum

ماده بیست و چهارم:

Yirmi dördüncü madde:

مبلغ مندرج ماده بیست و دوم این قانون از طرف شاروالی مربوطه تحصیل و به حساب عواید شاروالی تحویل بانک می گردد.

Bu Kanun'un yirmi ikinci maddesinde belirtilen miktar, ilgili belediye tarafından tahsil edilir ve belediyenin gelir hesabına aktarılır (KMA, 2017, md.24/8).

تاریخ انفاذ

25. Yürürlük Tarihi

ماده بیست و پنجم:

Yirmi beşinci madde:

این قانون سه ماه بعد از تاریخ نشر در جریده رسمی نافذ می گردد و با انفاذ آن فرمان شماره (۷) در باره مهر و مصارف عروسی منتشره جریده رسمی شماره (۴۰۹) مؤرخ ۲۶ میزان سال ۱۳۷۵ هجری شمسی ملغی شمرده می شود.

Bu kanun, resmî gazetede yayımı tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecek ve yürürlüğe girmesiyle birlikte 26 Mizan 1357 (18//1978) tarihinde (409) sayılı resmî gazetede yayımlanan Fermân-i Şûmare-i 7 der Bâre-i Mesârifî Arûsi iptal edilecektir (KMA, 2017, md.25/8).

EK-2

— 59 —

Düğünlerde men’i israfat kanunu

(*Ceridei Resmiye ile neşir ve ilânı: 28 mart 1337 - No. 8*)

No.
55

BİRİNCİ MADDE — Düğünlerde alelittlak cihaz teşhiri, cihazın açıktan nakli, erkek tarafından iki kattan fazla elbise ihdası, düğün günlerine munhasır olmak üzere bir günden ziyade çalgı kaldırılması ve ziyafet verilmesi, nişan, çevre merasimi ile ağırlık ve hedaya itası ve köçek oynatılması gibi israfat memnudur.

İKİNCİ MADDE — Her livanın mecalisi umumiyesi işbu kanun ile kavanini saire ahkâmına mugayir olmamak şartıilemahallî ve idarî talimatnameler tanzimine ve gerek ona müstenit tedabirin Hükümet marifetiyle tatbikını takibe mecburdur.

ÜÇÜNCÜ MADDE — İşbu mevat ve talimatnameler hilâfında hareket edenler mahallî belediyelerine ait olmak üzere elliden yüz liraya kadar cezayı nakdî ita veya bir aydan altı aya kadar hapis ile mücazat olunurlar.

DÖRDÜNCÜ MADDE — İşbu mevaddan mütevellit mesail sulh mahkemelerinde rüyet olunur. Bu baptaki hükümler katî ve lâzimülinfazdır.

BEŞİNCİ MADDE — Hitan cemiyetleri için masraf ihtiyariyle düğün yapmak memnudur.

ALTINCI MADDE — İşbu kanun ile menedilen eşya müsadere ve mahallî belediyeleri namına bilmüzayede fûruht ve irat kaydedilir.

YEDİNCİ MADDE — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer’idir.

SEKİZİNCİ MADDE — İşbu kanunun icrayı ahkâmına Büyük Millet Meclisi Dahiliye ve Adliye vekilleri memurdur.

25 teşrinisani 1336 ve 13 rebiyülevvel 1339

	Tarih	No.	Makam
Büyük Millet Meclisi Riyasetinden tebliği :	22 teşrinievvel 1336	696	Heyeti Vekile Riyasetine
		697	Dahiliye vekâletine
		698	Adliye »
Meclis zabıt ceridelerindeki müzakerat fihristi :	Cilt : 5	Sayıfa : 370:379,390:402	
	6	37:43	
İşbu kanunun alâkadar olduğu diğer kanunlar :			

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Araştırmaları alanına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 13.06.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 28.06.2025

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2025

Dijital Medyada Ebeveynlik Temsilleri: Reklamlarda ve Dijital Medya Ürün Tanıtımlarında ‘İdeal Aile’ Söyleminin Nitel Analizi

RABİA ÇAKIROĞLU

MÜZEYYEN
ÖZHAVZALIDr., Kırıkkale Üniversitesi, Fatma
Şenses Sosyal Bilimler Meslek
Yüksekokulu, Yönetim ve
Organizasyon Bölümüthavzalimuzeyyen@hotmail.com<https://orcid.org/0000-0003-0518-3021>

ÖZ

Dijital çağda medya temsilleri, ebeveynlik ve aile yapıları üzerine güçlü bir etki yaratarak toplumsal algıları ve beklentileri şekillendirmektedir. Bu çalışma, reklamlarda ve dijital medya ürün tanıtımlarında sunulan “ideal aile” söylemini nitel analiz yöntemleriyle incelemeyi amaçlamaktadır. Dijital medyada ebeveynlik rollerinin ve aile dinamiklerinin nasıl kurgulandığını ele alarak, bu temsillerin içerdiği örtük normları, toplumsal cinsiyet rollerini ve tüketim kültürünü nasıl yansıttığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında tematik kodlama ile ideal ebeveynlik kavramı etrafında öne çıkan söylemler belirlenerek analiz edilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca ebeveynlik rolleri, çocuk yetiştirme pratikleri ve aile içi sorumluluk dağılımı temel kategoriler olarak ele alınacaktır. Instagram fotoğrafları ve YouTube video sahneleri incelenerek ebeveynlik temsillerinin nasıl oluşturulduğu değerlendirilecektir. Bu bağlamda sosyal medyada renkler, mekân kullanımı, beden dili ve yüz ifadeleri üzerinden görsellerin taşıdığı mesajlar çözümlenerek, videolarda ve gönderi açıklamalarında kullanılan kelime ve metaforlar analiz edilecektir. Aile içi rollerin hangi kelimelerle çerçevelendiği değerlendirilecek (örneğin, “kahraman anne”, “ilgili baba”) ve toplumsal cinsiyet rollerine dair ipuçları bulunması hedeflenmektedir. Bu çalışma, medya ve kültürel çalışmalar alanına katkı sağlayarak, dijital pazarlama, toplumsal normlar ve aile kimliği arasındaki kesişim noktalarına dair analitik bir bakış sunmayı amaçlamaktadır. Dijital medyada idealize edilen aile imgelerinin bireyler üzerindeki etkilerini anlamak, modern ebeveynlik ve aile yaşamına yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmek açısından önemlidir. Çalışma sonunda dijital medya içeriklerinin büyük çoğunluğunun bilgi temelli, uzmanlaşmış ve tüketimle bütünleşmiş annelik temsilleri üzerinden kurgulandığı ve içeriklerin girişlerinde yoğun biçimde “kanca” stratejileri uygulandığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre dijital içerik üreticilerine yönelik medya okuryazarlığı odaklı farkındalık çalışmaları teşvik edilmesi, tüketici yönlendirmesini içeren içeriklerde açıklık ve etik sınırlar gözetilmesi, “kanca” söylemlerinin bilinçli izleyici üzerinde yaratabileceği baskının sınırlandırılması, bilgilendirme ile yönlendirme arasındaki ayrımın netleştirilmesi gerektiği gibi öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Dijital Medya, Ebeveynlik Temsilleri, İdeal Aile, Tüketim Kültürü

Atıf/Citation

- Çakıroğlu, R. & Özhavzalı, M. (2025). Dijital Medyada Ebeveynlik Temsilleri: Reklamlarda ve Dijital Medya Ürün Tanıtımlarında ‘İdeal Aile’ Söyleminin Nitel Analizi. *YUVA Dergisi*, 3(1), 99-121.
- Çakıroğlu, R. & Özhavzalı, M. (2025). Representations of Parenting in Digital Media: Qualitative Analysis of the ‘Ideal Family’ Discourse in Advertisements and Digital Media Product Promotions. *Journal of YUVA*, 3(1), 99-121.



Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Representations of Parenting in Digital Media: Qualitative Analysis of the 'Ideal Family' Discourse in Advertisements and Digital Media Product Promotions

ABSTRACT

In today's digital age, media representations significantly shape public perceptions of parenting and family life, influencing societal norms and expectations. This study offers a qualitative analysis of the "ideal family" discourse as presented in advertisements and digital product promotions. It explores how parenting roles and family dynamics are constructed in digital media, with a focus on uncovering implicit norms, gender roles, and consumer culture embedded in these portrayals. Using thematic coding, the research identifies recurring narratives around ideal parenting. Key categories include parenting roles, child-rearing practices, and intra-family responsibility distribution. The analysis is based on Instagram visuals and YouTube videos, evaluating how elements like color, space, body language, and facial expressions convey meaning. It also considers verbal content, such as metaphors and keywords used in captions and scripts, particularly those that frame roles with phrases like "heroic mother" or "involved father." The study situates these findings within broader discussions in media and cultural studies, highlighting how digital marketing intersects with family identity and social norms. Understanding these idealized representations is crucial for developing a critical approach to modern parenting images in digital spaces. Findings suggest that most content centers on expert-driven, consumption-oriented portrayals of motherhood, often using "hook" strategies to immediately engage viewers. The study recommends fostering media literacy among content creators, ensuring transparency in promotional messaging, and setting ethical boundaries. It also calls for reducing the pressure such persuasive techniques may place on audiences and for clearly distinguishing between informative and persuasive content. By analyzing how digital media constructs ideal family narratives, this study contributes to a deeper understanding of how visual and verbal cues in digital platforms influence perceptions of parenting and family roles.

Keywords:

Digital Media, Parenting Representations, Ideal Family, Consumer Culture

Giriş

Dijital medya, kullanıcı sayısı ve hayatımızdaki yeri göz önünde bulundurulduğunda aile yaşamı ve ebeveynlik algılarının şekillenmesinde önemli bir mecra hâline gelmiştir. Özellikle sosyal medya platformlarında sıkça karşılaşılan “ideal aile” temsilleri, yalnızca görsel estetik açısından değil, aynı zamanda toplumsal normların yeniden üretimi açısından da dikkat çekicidir. Bu çalışma, bu görsel temsillerin hangi normlara dayandığını, nasıl üretildiğini ve hangi mesajları taşıdığını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Aile yapılarının medyadaki yansımaları, bireylerin ebeveynlik pratiklerine ve aile içi rollerine ilişkin beklentilerini dolaylı olarak yansıtmakta ve içerik tüketicilerini doğrudan etkilemektedir. Dijitalleşen toplum yapısıyla birlikte, medya içerikleri bireylerin gündelik yaşam pratikleri üzerinde yalnızca bilgi sağlayan araçlar değil, aynı zamanda kültürel normların ve toplumsal kimliklerin üretildiği güçlü birer temsil alanı haline gelmiştir. Özellikle aile ve ebeveynlik gibi toplumsal açıdan normatif yükler taşıyan kavramlar, dijital medya aracılığıyla yeniden inşa edilmekte, bu yeniden inşa süreci ise bireylerin kendilik algılarını ve toplumsal rollerini doğrudan etkilemektedir (Couldry ve Hepp, 2017, s. 98-110). Sosyal medya platformlarında yer alan görseller, açıklamalar, videolar ve kullanıcı etkileşimleri, yalnızca bireysel paylaşımlar değil; aynı zamanda belirli bir “ideal aile” imgesinin üretilmesi ve dolaşıma sokulması sürecinin parçasıdır (Abidin, 2016, s. 14; Gill, 2007).

Bu çalışma, dijital medya içeriklerinde ebeveynlik ve aile yapısının nasıl temsil edildiğini nitel araştırma yöntemleriyle inceleyerek, bu temsillerin taşıdığı örtük normları, toplumsal cinsiyet rollerini ve tüketim pratiklerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Instagram’da yüksek etkileşim almış fotoğraf gönderileri ile YouTube’daki ebeveynlik videoları üzerinden yapılan analiz, aile içi rollerin hangi kavramlarla çerçevelendiğini (“kahraman anne”, “ideal anne”, “bilinçli ebeveyn”, “modern baba”, “mutlu çocuk” gibi) ve bu çerçevenin hangi kültürel anlam dünyalarına gönderme yaptığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Tematik analiz çerçevesinde yürütülen bu inceleme, dijital ebeveynlik temsillerinin içerdiği söylemsel yapılar ile bu yapıların bireysel ve toplumsal düzeydeki etkilerini açıklamaya çalışmaktadır.

Bu türden temsillerin eleştirel biçimde incelenmesi önemlidir çünkü dijital medyada sunulan içerik üretici imgeleri, yalnızca mevcut normları yeniden üretmekle kalmamakta, aynı zamanda tüketicileri de yönlendirici etkisi bulunmakta ve bunları görünmez bir çerçevede meşrulaştırmaktadır (Lazar, 2005, s.20; Ouellette ve Hay, 2008). Bu temsiller, toplumsal ebeveynlik sorumluluklarının paylaşımı ve çocuk yetiştirme pratikleri gibi temel sosyal konular

üzerinde dolaylı fakat etkili bir normatif yönlendirme gücüne sahiptir. Özellikle tüketim kültürünün dijital medya üzerinden yeniden üretildiği günümüz dünyasında bu bağlamda, aile bireylerinin yalnızca tüketici değil, aynı zamanda reklam öznesi haline geldiği bir dönüşüm gözlemlenmektedir (Banet-Weiser, 2012, s. 39).

Bu araştırmanın amacı, dijital medyada sunulan “ideal aile” imgelerinin, bireylerin ebeveynlik deneyimlerine ve aile içi rollerine nasıl etki ettiğini kavramsal ve görsel düzeyde analiz etmektir. Çalışma, medya ve kültürel çalışmalar literatürüne katkı sunmayı, aynı zamanda dijital pazarlama stratejileri ile toplumsal normlar arasındaki ilişkileri görünür kılarak modern aile yapısına yönelik eleştirel bir tartışma zemini oluşturmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda elde edilecek bulgular, dijital medya içeriklerinin toplumsal cinsiyet rejimlerini nasıl yeniden ürettiğine ve “ebeveynlik” olgusunu nasıl dönüştürdüğüne dair önemli çıkarımlar sağlayacaktır.

1. Kuramsal Çerçeve: Medya Temsilleri ve Tüketim

Dijital medya platformlarında sunulan ebeveynlik ve aile imgeleri, yalnızca bireylerin kendi yaşam deneyimlerinin sade birer yansıması değildir; aksine, bu temsiller, belli başlı toplumsal normların, kültürel değerlerin ve ideolojik yapılarının taşıyıcısı olarak işlev görür. Bu imgeler aracılığıyla topluma, “normal” ebeveynliğin nasıl olması gerektiğine, “ideal” bir ailenin neye benzediğine dair örtük fakat güçlü mesajlar iletilir. Örneğin, sevgi dolu ama kontrolü elden bırakmayan bir anne figürü ya da çocuğuyla vakit geçiren ilgili ama ekonomik sağlayıcılığı sürdüren bir baba figürü, sıklıkla tekrar edilen normatif şablonlar olarak karşımıza çıkar. Bu temsiller, görünürde doğal ve evrenselmiş gibi sunulsa da aslında belirli tarihsel, kültürel ve sınıfsal bağlamlarda şekillenir. Böylelikle, medya içerikleri aracılığıyla bireylerin zihinlerinde “Nasıl bir anne/baba olunmalı?” sorusunun yanıtı, fark edilmeden ve çoğunlukla sorgulanmadan içselleştirilir (Gill, 2007; Hall, 1997, s. 120 –127).

Bu temsillerin önemli bir boyutu ise, dijital içeriklerin çoğunlukla reklam ya da ürün tanıtımıyla iç içe geçmiş biçimde sunulmasıdır. Özellikle Instagram gönderileri ya da YouTube ebeveynlik videolarında yer alan aile sahneleri, sadece gündelik yaşamın paylaşımı gibi görünse de sıklıkla belli ürünlerin tanıtımıyla bağlantılıdır. Bu tür içeriklerde ebeveynlik deneyimi, belirli markalarla özdeşleştirilmekte; çocuk bakımı, hijyen, beslenme veya oyun gibi alanlarda kullanılan ürünler “doğru ebeveynliğin” bir parçası olarak konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda, dijital temsiller aracılığıyla izleyicilere, iyi bir anne ya da baba olabilmek için belirli ürünlerin kullanılması gerektiği yönünde örtük bir mesaj verilmektedir. Böylelikle, ebeveynlik

sadece duygusal ya da ilişkisel bir pratik değil; aynı zamanda tüketimle iç içe geçmiş, performatif ve markalarla kodlanmış bir kimliğe dönüşmektedir (Banet-Weiser, 2012; Gill ve Orgad, 2018, s. 47). Bu durum, neoliberal birey anlayışının dijital medya aracılığıyla yeniden üretildiğini ve bireylerin ebeveynlik rollerini yerine getirirken aynı zamanda tüketici kimlikleriyle bütünleştirildiğini göstermektedir.

Medya içeriklerinin analizinde üç temel kuramsal yaklaşımı referans alarak yapılandırılmıştır: medya temsilleri kuramı (Hall, 1997, s. 97-100), toplumsal cinsiyet rolleri kuramı (Butler, 1990, s. 130-142) ve kültürel çalışmalar perspektifi (Morley ve Brunson, 1999, s. 276-278). Bu çerçevede, dijital medya ortamlarında aile ve ebeveynlik rollerinin nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin toplumsal normları nasıl şekillendirdiğini değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur.

Stuart Hall’un (1997) geliştirdiği temsil kuramı, medyanın yalnızca gerçekliği yansıtmakla kalmadığını, aynı zamanda onu anlamlandırma süreçleri aracılığıyla inşa ettiğini öne sürer. Bu yaklaşıma göre, medya içerikleri, toplumsal ve kültürel anlamların üretildiği birer söylemsel alandır. Temsil, yalnızca görsel ya da metinsel içeriklerin sunumu değil; aynı zamanda o içeriklerin nasıl algılandığını, yorumlandığını ve yeniden üretildiğini de içerir. Bu bağlamda, dijital medya platformlarında yer alan aile temsilleri, örneğin “özverili anne”, “kariyerine rağmen çocuklarını ihmal etmeyen kadın” ya da “duygusal olarak aktif baba” gibi imgeler, belirli normatif beklentileri yeniden üretmekte ve ideolojik anlamlar taşımaktadır.

Judith Butler’ın (1990) toplumsal cinsiyetin performatifliği kuramı ise bu çalışmanın bir diğer kuramsal dayanağını oluşturmaktadır. Butler’a göre toplumsal cinsiyet, sabit ve biyolojik bir kategori olmaktan ziyade, kültürel bağlam içerisinde tekrar eden söylemler ve eylemler yoluyla inşa edilen bir performanstır. Bu perspektif doğrultusunda, medyada yer alan ebeveynlik temsilleri de toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği önemli alanlardır. Örneğin, “kahraman anne” söylemi, kadının hem annelik hem kariyer rolleri arasında denge kurmasını idealize ederek belirli bir toplumsal normu pekiştirirken; “ilgili baba” temsili ise erkeklik normları içinde duygusal yakınlığı yeniden tanımlamaktadır. Bu tür temsiller, toplumsal cinsiyetin medya aracılığıyla nasıl düzenlendiğini ve meşrulaştırıldığını gözler önüne sermektedir.

Bu analiz çerçevesine kültürel çalışmaların (Morley ve Brunson, 1999, s. 252-254) katkısı ise medya içeriklerinin yalnızca üretildiği bağlamda değil, aynı zamanda alımlandığı (reception) bağlamda da anlam kazandığını vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, medya

izleyicisinin pasif bir alıcı değil, toplumsal ve kültürel bir konumdan içerikleri yorumlayan aktif bir özne olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla aile temsillerine dair oluşturulan imgelerin izleyiciler tarafından nasıl algılandığı, nasıl içselleştirildiği veya sorgulandığı da bu çalışmanın değerlendirme alanları içerisinde yer almaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet normlarının farklı sosyo-kültürel gruplarda nasıl alımlandığı, bu temsillerin etkisinin çok katmanlı olduğunu göstermektedir.

2. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma desenine dayalı olarak tematik analiz yöntemiyle yürütülmüştür. Nitel araştırmalar, sosyal gerçekliğin karmaşık yapısını anlamaya yönelik derinlemesine incelemeler sunar ve özellikle toplumsal temsillerin, dilsel örüntülerin ve görsel sembollerin çözümlenmesinde etkili bir yöntem sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda çalışmanın amacı, dijital medya platformlarında yer alan ebeveynlik temalı içeriklerde ideal ebeveynlik imgeleri ve tüketim odaklı aile temsillerinin nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır. Araştırmanın veri seti, 2025 yılı boyunca Instagram platformunda paylaşılan ebeveynlik temalı 200 video içeriğinden oluşmaktadır. Veri örnekleme, amaca yönelik örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, içeriklerin seçiminde etkileşim düzeyi yüksek gönderiler tercih edilmiş; gönderilerin beğeni, yorum ve paylaşım sayısı gibi metrikleri dikkate alınmıştır. İçeriklerin seçiminde ayrıca belirli etiketler (hashtagler) aracılığıyla tarama yapılmış ve ilgili örnekler bu filtrelemeyle oluşturulmuştur. Bu doğrultuda incelenen başlıca etiketler arasında şunlar yer almaktadır: #Annetavsiyesi, #annelervebebekleri, #bebekalisverisi, ve #eğiticiyuncak.

Veriler iki ana analiz tekniğiyle incelenmiştir:

Görsel analiz: Renk kullanımı, mekân düzenlemeleri, beden dili ve yüz ifadeleri gibi unsurlar değerlendirilmiş; görsel unsurların hangi söylemleri desteklediği analiz edilmiştir.

Söylem analizi: Başlıklar, açıklama metinleri, kullanılan kelimeler, metaforlar ve içerik üreticisinin kimliği ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Söylemlerin ardındaki normatif yapılar ve toplumsal değerler de göz önünde bulundurulmuştur.

Kodlama süreci, tümevarım temelli tematik analiz yaklaşımı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Veriler, “ideal ebeveynlik” temsilleri ve “tüketim odaklı aile imgeleri” olmak üzere iki ana tema etrafında kodlanmış, bu temaların altında yer alan alt temalar ise içerik türüne göre yapılandırılmıştır.

2.1. İçerik Üreticilerinin Sınıflandırılması

İncelenen video içerikleri, üretici profillerine göre üç ana kategori altında sınıflandırılmıştır:

1. Influencerlar: Takipçi sayısı 5.000’in üzerinde olan ve dijital platformlarda geniş kitlelere ulaşabilen bireyler. Bu grup, pazarlama etkisi ve kitle yönlendirme kapasitesi açısından değerlendirilmiştir.

2. Mesleki uzmanlığa sahip tanıtıcılar: Doktorlar, eczacılar, ebeler ve hemşireler gibi sağlık alanında profesyonel geçmişe sahip içerik üreticileri. Bu gruptakiler, uzmanlık temelli güven algısı üzerinden analiz edilmiştir.

3. Ebeveynlik temalı içerik üreticileri: Günlük yaşamdan ebeveynlik tecrübelerini paylaşan, aynı zamanda ürün tanıtımı yapan bireyler. Bu kategori hem gündelik deneyim aktarımı hem de annelik temsilleri açısından değerlendirilmiştir.

Bu sınıflandırma, içerik üreticilerinin hem etki düzeylerini hem de alan bilgileri dikkate alınarak yapılmıştır. Böylece dijital ebeveynlik söylemlerinin kimler tarafından, hangi araçlar ve temalarla dolaşıma sokulduğu çok boyutlu olarak analiz edilmiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Analiz Edilen Video İçerikleri ve Temsil Sıklığı, Kategorisi ve Kodlama Temaları¹

Araştırmanın Evrenini Sosyal Medya Uygulamaları	Araştırmanın Örneklemi Oluşturan Hashtaglar	Paylaşılan İçerik Sayısı	Paylaşılan İçerik Üretici kategorisi	Analiz Edilen Popüler Video Sayısı	Kodlama Temaları
Instagram	#Annetavsiyesi	310 B	Meslek uzmanlığı Ebeveynlik temalı içerik İnfluencer	50	İdeal ebeveynlik temsilleri, Tüketim odaklı aile imgeleri İdeal ebeveynlik temsilleri,
Instagram	#annelervebebekleri	122 B	Ebeveynlik temalı içerik İnfluencer	50	Tüketim odaklı aile imgeleri İdeal ebeveynlik temsilleri,
Instagram	#eğiticiyuncak	149 B	Ebeveynlik temalı içerik İnfluencer Meslek uzmanlığı	50	İdeal ebeveynlik temsilleri, Tüketim odaklı aile imgeleri
Instagram	#bebekalışverişi	243 B	Ebeveynlik temalı içerik	50	Tüketim odaklı aile imgeleri

Veri Kaynağı Çeşitliliği: Tablo, dijital ebeveynlik temsillerinin analizinde kullanılan veri setinin içerik çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Farklı hashtag’ler üzerinden içerik taranmış ve böylece ebeveynliğin farklı boyutlarını temsil eden sosyal medya anlatılarına ulaşılmıştır. Bu

¹ Araştırma, nitel yöntemle ve tematik analiz yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. Veri setini 2025 yılı boyunca paylaşılan 150 Instagram videosu ile 10 YouTube ebeveynlik videosu oluşturmuştur. Veriler, görsel analiz (renk, mekân, beden dili, yüz ifadesi) ve söylem analizi (başlık, açıklama, kelime/metafor, üretici kimliği) teknikleriyle incelenmiştir. Kodlama süreci “ideal ebeveynlik” ve “tüketim odaklı aile imgeleri” temaları çerçevesinde yapılandırılmıştır. İçerikler, yüksek etkileşimli gönderilerden seçilmiş; özellikle 100 binin üzerinde görüntülenme alan hashtag içerikleri dikkate alınmıştır. Tarama yapılan başlıca etiketler arasında #Annetavsiyesi, #eğiticiyuncak, #annelervebebekleri, #bebekalışverişi yer almaktadır. İçerik üreticileri; (1) 5000+ takipçili influencerlar, (2) sağlık alanında uzman tanıtıcılar ve (3) ebeveynlik temalı bireysel kullanıcılar olmak üzere üç ana grupta sınıflandırılmıştır.

durum, çalışmanın hem tematik hem söylemsel çok katmanlılığına katkı sağlar. Popülerlik ve Görünürlük İlişkisi: #cocukgelisimi ve #annetavsiyesi gibi yüksek içerik hacmine sahip etiketler, ebeveynliğin yalnızca gündelik yaşam pratikleriyle değil, aynı zamanda eğitim ve gelişim normlarıyla da ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu tür hashtag’ler altında yer alan içerikler, ebeveynliği daha bilinçli ve profesyonelleştirilmiş bir bağlamda sunmaktadır.

İçerik Üretici Profilleri: Influencer, meslek uzmanı ve ebeveyn temalı kullanıcılar şeklindeki üçlü sınıflandırma, medyadaki meşruiyet üretim yollarını da ortaya koymaktadır:

- Influencer’lar, izleyicilerle duygusal bağ kurarak görünürlük sağlar.
- Uzmanlar, güven inşa eder (otorite etkisi).
- Günlük kullanıcılar, otantiklik üzerinden etkide bulunur.

Bu sınıflandırma, hangi üretici tipinin hangi söylemi nasıl yeniden ürettiğini analiz etmek açısından önemlidir. Örneğin, uzmanlar daha çok bilgi verirken, influencer’lar ideal anne ya da ürün önerileri üzerinden estetik ve performatif ebeveynlik temalarını yaygınlaştırır.

Kodlama Temalarının Dağılımı: Tüm etiketler altında analiz edilen içerikler ya “ideal ebeveynlik” ya da “tüketim odaklı aile imgeleri” temalarıyla kodlanmıştır. Bu iki ana tema, dijital ebeveynlik söylemlerinin hangi eksende kurgulandığını göstermektedir:

- İdeal ebeveynlik temaları, anne-baba rollerine ilişkin normatif çerçeveleri (kahraman anne, destekleyici baba, duygusal bağ vb.) içerir.
- Tüketim odaklı temalar, ebeveynliğin markalar, ürünler ve reklamlarla nasıl iç içe geçtiğini gösterir.

Bu araştırmanın bazı önemli sınırlılıkları bulunmaktadır ve elde edilen bulguların yorumlanmasında bu sınırlılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İlk olarak, çalışma yalnızca Instagram platformu üzerinden yürütülmüş ve veri seti bu platformda yer alan video içerikleriyle sınırlandırılmıştır. Bu durum, özellikle YouTube, TikTok veya Facebook gibi diğer dijital medya mecralarında üretilen ebeveynlik temsillerinin analiz dışı kalmasına neden olmuştur. Farklı platformlar, kullanıcı kitlesi, içerik formatı ve etkileşim dinamikleri açısından değişkenlik gösterdiği için, daha geniş çaplı bir analiz ile karşılaştırmalı sonuçlar elde edilebilirdi. İkinci olarak, içerik seçimi sürecinde yalnızca Türkçe hashtag’ler kullanılmış ve araştırma dili Türkçe içeriklerle sınırlandırılmıştır. Bu tercih, araştırmanın kültürel bağlamını netleştirmek açısından avantaj sağlarken, çokdilli paylaşım yapan içerik üreticilerini ve küresel

dijital ebeveynlik pratiklerini kapsam dışında bırakmıştır. Ayrıca bu sınırlama, Türkiye’deki sosyal medya kullanıcılarının kültürel ve dilsel çeşitliliğini tam olarak yansıtamamış olabilir. Üçüncü olarak, analiz edilen içeriklerin büyük çoğunluğu kadın kullanıcılar tarafından üretilmiştir. Baba içerik üreticilerine ait örneklerin yok denecek kadar az olması dikkat çekicidir. Bu durum, dijital mecralarda ebeveynliğin toplumsal cinsiyet temelli bir görünürlüğe sahip olduğunu ortaya koymakla birlikte, araştırmanın daha dengeli ve kapsayıcı bir ebeveynlik temsili ortaya koymasını da sınırlamıştır. Baba figürünün görünmezliği hem dijital temsil hem de toplumsal normlar açısından önemli bir araştırma boşluğuna işaret etmektedir. Bu nedenle, ilerleyen araştırmalarda çoklu platform kullanımı, dilsel çeşitlilik ve toplumsal cinsiyet dengesine odaklanan örneklem stratejilerinin geliştirilmesi, daha bütüncül ve temsil gücü yüksek analizlerin önünü açacaktır.

Analiz sürecinde her video içeriği, belirlenen temalar doğrultusunda yapılandırılmış bir kodlama çerçevesiyle incelenmiştir. Kodlama sürecinde, bir video içerisinde birden fazla alt temanın eş zamanlı olarak gözlemlenmesine olanak tanınmıştır. Bu sayede içeriklerin çok katmanlı yapısı dikkate alınarak daha bütüncül bir analiz gerçekleştirilmiştir. Ayrıca her alt tema, temsil biçimine göre olumlu ya da olumsuz olarak sınıflandırılmıştır. Olumlu gözlem, genellikle video içerisindeki ürün veya ebeveynlik pratiğinin memnuniyetle sunulması, güvenilirlik veya fayda vurgusuyla desteklenmesi durumlarında işaretlenmiştir. Buna karşın, olumsuz gözlem, içerikte yer alan ürün ya da deneyimin açıkça memnuniyetsizlik ifade etmesi, eleştirel bir bakışla sunulması veya öneri niteliği taşıyamaması hâllerinde kodlanmıştır. Bu ayırım, yalnızca temaların sıklığını değil, aynı zamanda sunum biçimlerinin taşıdığı anlamları da değerlendirme olanağı sunmuştur.

3. Bulgular ve Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı, dijital medya içeriklerinde özellikle reklam ve tanıtım araçları üzerinden üretilen güncel “ideal aile” söyleminin, anne ve baba figürleri bağlamında nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, Instagram platformunda yüksek etkileşim alan ebeveynlik temalı video içerikleri incelenmiş ve bu temsillerin toplumsal normlarla nasıl örtüştüğü ya da bu normları nasıl yeniden ürettiği analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, annelik figürünün dijital mecralarda oldukça merkezi bir konumda temsil edildiğini ve “kahraman anne”, “bilinçli anne”, “kusursuz anne” gibi normatif kalıplar çerçevesinde idealize edildiğini göstermektedir. Buna karşın, baba figürü içeriklerde ya tamamen görünmez kılınmakta ya da yalnızca ikincil, destekleyici bir rolde yer almaktadır. Bu durum, toplumsal

cinsiyet rollerinin dijital içeriklerde nasıl yeniden üretildiğine dair güçlü bir örüntü sunmaktadır (Butler, 1990, s. 120-127; Gill, 2007).

Ayrıca, analiz edilen videolarda ebeveynlik pratiklerinin çoğunlukla tüketimle iç içe geçmiş bir kimlik performansı şeklinde kurgulandığı görülmektedir. Ürün yerleştirme, sponsorluk ve marka temsilleriyle bütünleşmiş içerikler, “iyi ebeveyn” olmanın giderek daha fazla belirli ürünleri kullanmakla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle annelik temsilleri üzerinden pazarlama stratejilerinin geliştirildiği bu yapı, neoliberal birey ve ideal aile imgelerinin dijital medya aracılığıyla yeniden üretildiğini göstermektedir (Banet-Weiser, 2012; Gill ve Orgad, 2018, s.47). Görsel analiz bulguları, pastel tonların, ev içi sahnelerin ve fiziksel temasın sıkça vurgulanarak sıcak, sevgi dolu ve “başarılı” aile imgelerinin idealize edildiğini göstermektedir. Söylem analizinde ise açıklama metinlerinde yer alan metaforlar, etiketler ve yönlendirme dili üzerinden ebeveynliğin duygusal olduğu kadar tüketici kimliğiyle bütünleşen bir pratik olarak kurgulandığı anlaşılmaktadır. Bu bulgular, dijital ebeveynlik temsillerinin sadece bireysel deneyimleri değil, aynı zamanda kültürel değerleri ve normatif ideolojileri yansıtan bir alan olarak işlev gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır (Couldry ve Hepp, 2017, s.100-127; Hall, 1997, s. 289).

Araştırmada analiz edilen 200 dijital video içeriği üzerinden oluşturulan Tablo 2, “ideal ebeveynlik temsilleri” ve “tüketim odaklı aile imgeleri” başlıkları altında kodlanan temaların hem sıklığını hem de temsil biçimlerini kapsamlı biçimde ortaya koymaktadır. İdeal ebeveynlik temaları içinde en az rastlanan unsur, yalnızca 5 videoda yer alan “yoğun fiziksel temas ve sevgi gösterisi”dir (%2,5). Bu alt temanın tüm örneklerde olumlu biçimde temsil edilmesi (%100), ebeveynliğin duygusal yönünün tamamen dışlanmadığını ancak oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Öte yandan “araştıran anne” (%56) ve “tecrübeli anne” (%52,5) temaları, anneliğin bilinçli tüketici, deneyim sahibi ve sürekli öğrenen bir figür olarak sunulduğunu ortaya koymaktadır. Bu temsillerin çok büyük kısmı olumlu olarak kodlanmıştır (%95–96), yalnızca birkaç örnekte olumsuz söylemler gözlemlenmiştir. “Profesyonel tanıtıcı/anne” alt teması ise içeriklerin yaklaşık üçte birinde (%32,5) yer almakta ve %98 gibi çok yüksek bir oranda olumlu biçimde sunulmaktadır. Bu bulgu, annelik kimliğinin dijital mecralarda yalnızca duygusal ya da içgüdüsel bir rol değil, aynı zamanda uzmanlaşmış ve medikal bilgiyle desteklenmiş bir pozisyon olarak inşa edildiğine işaret etmektedir. Tüketim odaklı temalara bakıldığında ise en dikkat çeken veri, 200 videodan 147’sinde (%73,5) doğrudan ürün tanıtımı yapılmış olmasıdır. Bu tanıtımların %97’si olumlu biçimde sunulmuş, yalnızca 4 videoda (%3)

eleştirel ya da olumsuz bir bakışa rastlanmıştır. Dolaylı pazarlama biçimlerinden olan “reklam yerleştirme” (%25), “kamera karşısında ürün tanıtımı” (%13,5) ve “sponsorlu ürün tanıtımı” (%21,5) alt temalarının tümü %100 olumlu olarak temsil edilmiştir. Bu durum, dijital ebeveynlik içeriklerinin yalnızca deneyim paylaşımı ya da bilgi aktarımı işlevi taşımadığını; aynı zamanda tüketim pratiklerini meşrulaştıran, markaları görünür kılan ve reklam mesajlarını ebeveynlik deneyimiyle bütünleştiren stratejik yapılar haline geldiğini ortaya koymaktadır. Tüketim temalarının olumsuz örneklere yer vermemesi, dijital ortamda markalı içeriklerin sorgulanmaksızın idealize edildiğini ve iyi ebeveynlik söyleminin markalar üzerinden yeniden tanımlandığını göstermektedir. Son olarak, tablo genelinde baba figürüne dair herhangi bir alt temanın yer almaması, dijital ebeveynlik söylemlerinin neredeyse tamamen kadın temsilleri üzerinden kurulduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerinin medya aracılığıyla yeniden üretildiğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tablo, dijital içeriklerin yalnızca ebeveynlik deneyimlerini değil, aynı zamanda tüketim kültürünü, toplumsal normları ve cinsiyetçi iş bölümünü pekiştiren bir işlev gördüğünü açıkça göstermektedir (bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Ana Tema ve Alt Temaların Temsil Sıklığı ve Olumlu-Olumsuz Dağılımı

Ana Temalar	Alt Temalar	Analiz Edilen Toplam Video Sayısı	Alt Temanın Gözlemlendiği Toplam Video		Alt Temanın Videolarda Olumlu Gözlemlenme		Alt Temanın Videolarda Olumsuz Gözlemlenme	
			Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)
İdeal Ebeveynlik Temsilleri	Yoğun Fiziksel Temas ve sevgi gösterisi	200	5	2,5	5	100	-	-
	Profesyonel Tanıtıcı/ Anne	200	65	32,5	64	98	1	2
	Araştıran Anne	200	102	56,0	98	96	4	4
	Tecrübeli Anne	200	105	52,5	100	95	5	5
Tüketim Odaklı Aile İmgeleri	Doğrudan ürün tanıtımı	200	147	73,5	143	97	4	3
	Reklam yerleştirme	200	50	25	50	100	-	-
	Kamera karşısında ürün tanıtımı	200	27	13,5	27	100	-	-
	Sponsorlu ürün	200	43	21,5	43	100	-	-

Araştırmanın bu bölümünde, Instagram platformunda seçilen ve ebeveynlik temsillerine ilişkin içeriklerin derlendiği öne çıkan hashtag’ler ayrı ayrı incelenmiştir (bkz. Tablo 3). Her bir hashtag hem içerik üretici profilleri hem de kodlanan temalar açısından detaylı biçimde

analiz edilmiştir. Bu analizler, her etiketin dijital ebeveynlik söylemine nasıl katkıda bulunduğunu, hangi temaların daha baskın olduğunu ve içeriklerin hangi normatif yapılar çerçevesinde kurgulandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece “ideal ebeveynlik” ve “tüketim odaklı aile imgeleri” temalarının, farklı dijital etiket bağlamlarında ne şekilde temsil edildiği karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Aşağıda sunulan tablolar ve açıklamalar, her bir hashtag’ın içeriksel yapısını, etkileşim potansiyelini ve normatif yönelimlerini detaylandırarak dijital ebeveynlik söyleminin çok katmanlı yapısını görünür kılmayı hedeflemektedir.

İlgili hashtag altında (annelervebebekleri) analiz edilen 50 video içeriği, hem “ideal ebeveynlik temsilleri” hem de “tüketim odaklı aile imgeleri” başlıkları altında yoğun içerikler barındırmaktadır. İdeal ebeveynlik temaları arasında en dikkat çekici oran, %44 ile “araştıran anne” temasında gözlemlenmiştir. Bu videoların büyük çoğunluğu (%88) olumlu temsiller sunarken, yalnızca %2 oranında olumsuz temsile rastlanmıştır. Bu durum, dijital alanda anneliğin bilgiye dayalı, sorgulayıcı ve bilinçli tüketici kimliğiyle özdeşleştirildiğini göstermektedir. “Tecrübeli anne” teması da benzer biçimde %40 oranında kodlanmış ve tümü olumlu biçimde temsil edilmiştir (%100). “Profesyonel tanıtıcı/anne” alt teması ise %32 oranla önemli bir yer tutmakta; tüm örneklerde olumlu temsil edilerek uzmanlaşmış, güvenilir annelik imajını pekiştirmektedir. İlginç biçimde, “yoğun fiziksel temas ve sevgi gösterisi” teması yalnızca 4 videoda (%12,5) yer almakta, bu da duygusal ebeveynlik temalarının içeriklerde görece geri planda kaldığını göstermektedir.

Tüketim odaklı temalara bakıldığında, “doğrudan ürün tanıtımı” %60 ile en baskın tema olarak öne çıkmaktadır. Bu içeriklerin %93’ü olumlu biçimde sunulmuş, yalnızca %4 oranında olumsuz temsile yer verilmiştir. “Reklam yerleştirme” (%36), “kamera karşısında ürün tanıtımı” (%14) ve “sponsorlu ürün” (%20) gibi diğer pazarlama biçimleri de dikkat çekici oranlara sahiptir ve tümü %100 oranında olumlu biçimde kodlanmıştır. Bu veriler, dijital ebeveynlik içeriğinin yalnızca bilgi veya deneyim aktarımıyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda güçlü bir biçimde ticarileştiğini ve markalarla bütünleştiğini göstermektedir. Özellikle içeriklerde annelik pratiği ile ürün kullanımının özdeşleştirilmesi, “iyi ebeveynliğin” tüketim üzerinden inşa edildiği normatif bir çerçeveyi işaret etmektedir. Genel olarak bu hashtag’e ait analiz, ebeveynliğin dijital platformlarda hem bilgiye dayalı ve uzmanlaşmış bir kimlik olarak hem de ürün odaklı bir pazarlama unsuru olarak temsil edildiğini ortaya koymaktadır (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Belirlenen Hashtag Analizleri (annelervebebekleri)

Ana Temalar	Alt Temalar	Analiz Edilen Toplam Video Sayısı	Alt Temanın Gözlemlendiği Toplam Video		Alt Temanın Videolarda Olumlu Gözlemlenme		Alt Temanın Videolarda Olumsuz Gözlemlenme	
			Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)
İdeal Ebeveynlik Temsilleri	Yoğun Fiziksel Temas ve sevgi gösterisi	50	4	12,5	4	100	-	-
	Profesyonel Tanıtıcı/ Anne	50	16	32	16	100	-	-
	Araştıran Anne	50	22	44	21	88	1	2
	Tecrübeli Anne	50	20	40	20	100	-	-
Tüketim Odaklı Aile İmgeleri	Doğrudan ürün tanıtımı	50	30	60	28	93	2	4
	Reklam yerleştirme	50	18	36	18	100	-	-
	Kamera karşısında ürün tanıtımı	50	7	14	7	100	-	-
	Sponsorlu ürün	50	10	20	10	100	-	-

Tablo 4 incelendiğinde “annetavsiyesi” hashtag’i kapsamında analiz edilen 50 video içeriği, hem “ideal ebeveynlik temsilleri” hem de “tüketim odaklı aile imgeleri” açısından yoğun örüntüler sunmaktadır. “İdeal ebeveynlik temsilleri” başlığı altında en baskın alt tema, %78 oranla “tecrübeli anne” figürüdür. Bu temanın tüm örneklerde olumlu biçimde sunulması (%100), anneliğin dijital mecralarda büyük ölçüde deneyim, pratik bilgi ve güvenilirlikle özdeşleştirildiğini göstermektedir. “Araştıran anne” teması da %58 oranında yüksek bir temsil oranına sahiptir ve bu videoların %93’ü olumlu temsiller içermektedir. Bu durum, ebeveynliğin merak eden, bilinçli ve öğrenmeye açık bir kimlik olarak kurulduğuna işaret etmektedir. “Profesyonel tanıtıcı/anne” figürü ise %42 oranında gözlemlenmiş, %95 oranında olumlu biçimde kodlanmış; yalnızca bir örnekte (%5) olumsuz bir temsil ortaya çıkmıştır. Buna karşılık, “yoğun fiziksel temas ve sevgi gösterisi” teması yalnızca bir videoda yer almakta (%2), bu da duygusal ebeveynliğin dijital temsiline oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir.

“Tüketim odaklı aile imgeleri” başlığı altında ise, %82 oranla “doğrudan ürün tanıtımı” en baskın temadır. Bu videoların %97’si olumlu sunulmuş, yalnızca bir içerikte olumsuz bir değerlendirme yapılmıştır. “Sponsorlu ürün” teması %30 oranında yer almakta ve tümü olumlu biçimde temsil edilmektedir. “Reklam yerleştirme” teması %28 oranında kodlanmış, bu içeriklerin %92’si olumlu, %8’i ise olumsuz söylemler içermektedir. “Kamera karşısında ürün

tanıtımı” ise %12 ile daha az temsil edilmiş; tüm örneklerde pozitif içerikle sunulmuştur. Bu bulgular, dijital ebeveynlik içeriklerinin yalnızca deneyim aktarımı veya bilgi paylaşımı değil, aynı zamanda yoğun biçimde ticarileşmiş ve markalarla bütünleşmiş bir söylem alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle “tecrübeli” ve “araştıran” anne imajlarının, ürün tanıtımıyla eşzamanlı sunulması, tüketim ve ebeveynlik arasında kurulan güçlü yapısal ilişkiyi göstermektedir. Genel olarak bu hashtag bağlamında üretilen içerikler, annelik temsillerini hem uzmanlık hem de pazarlama aracı olarak yeniden üretmekte; baba figürü ise yine görünmez kalmaktadır (bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Belirlenen Hashtag Analizleri (annetavsiyesi)

Ana Temalar	Alt Temalar	Analiz Edilen Toplam Video Sayısı	Alt Temanın Gözlemlendiği Toplam Video		Alt Temanın Videolarda Olumlu Gözlemlenme		Alt Temanın Videolarda Olumsuz Gözlemlenme	
			Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)
İdeal Ebeveynlik Temsilleri	Yoğun Fiziksel Temas ve sevgi gösterisi	50	1	2	1	100	-	-
	Profesyonel Tanıtıcı/ Anne	50	21	42	20	95	1	5
	Araştıran Anne	50	29	58	27	93	2	7
	Tecrübeli Anne	50	39	78	38	100	-	-
Tüketim Odaklı Aile İmgeleri	Doğrudan ürün tanıtımı	50	41	82	40	97	1	3
	Reklam yerleştirme	50	14	28	13	92	-	8
	Kamera karşısında ürün tanıtımı	50	6	12	6	100	-	-
	Sponsorlu ürün	50	15	30	15	100	-	-

Araştırmada Tablo 5’teki hashtag kapsamında analiz edilen 50 video içeriği, özellikle “araştıran anne” (%62) ve “tecrübeli anne” (%54) temalarının baskınlığıyla dikkat çekmektedir. Bu oranlar, annelik kimliğinin dijital platformlarda bilinçli, sorgulayıcı ve deneyime dayalı biçimde temsil edildiğini göstermektedir. “Araştıran anne” figürü %90 oranında olumlu yansıtılmış, %10 oranında ise olumsuz temsillere rastlanmıştır. Benzer şekilde “tecrübeli anne” teması %96 oranında olumlu biçimde sunulmuş; yalnızca bir içerikte olumsuz bir temsil söz konusudur. “Profesyonel tanıtıcı/anne” figürü ise %22 oranında gözlemlenmiş ve tüm örneklerde olumlu biçimde kodlanmıştır. Bu veriler, anneliğin uzmanlıkla, deneyimle ve bilgiyle bütünleşen bir toplumsal rol olarak yeniden üretildiğini göstermektedir. Dikkat çekici

biçimde, bu hashtag kapsamında “yoğun fiziksel temas ve sevgi gösterisi” temasına dair hiçbir örnek yer almamıştır. Bu durum, dijital ebeveynlik söyleminde duygusal bağın değil, performatif bilgiye dayalı rollerin ön plana çıkarıldığını bir kez daha teyit etmektedir.

Tüketim odaklı aile imgeleri açısından “doğrudan ürün tanıtımı” %78 gibi oldukça yüksek bir oranda temsil edilmiştir. Tüm bu içeriklerde ürünler olumlu biçimde sunulmuş, herhangi bir eleştirel ya da mesafeli yaklaşım sergilenmemiştir. “Reklam yerleştirme” teması %24 oranında yer almakta ve tümü %100 olumlu biçimde kodlanmıştır. “Kamera karşısında ürün tanıtımı” %20 oranında temsil edilmiş ve bu içeriklerin %90’ı olumlu, %10’u olumsuz biçimde yansıtılmıştır. “Sponsorlu ürün” teması ise yalnızca dört videoda gözlemlenmiş olsa da bu içeriklerin tamamı olumlu biçimde sunulmuştur. Bu bulgular, annelik temsillerinin dijital içeriklerde yalnızca sosyal bir rol değil, aynı zamanda güçlü bir reklam mecrasına dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle bilgi veren veya deneyim aktaran annelik figürleriyle ürün tanıtımının aynı içerikte sunulması, “iyi ebeveynlik” söyleminin giderek daha fazla ticarileşmiş biçimde yeniden üretildiğini göstermektedir. Tüm bunlara karşın, tıpkı önceki hashtag’lerde olduğu gibi, baba figürünün yine temsil dışı kalması dikkat çekmektedir. Bu durum, ebeveynliğin dijital ortamda neredeyse tamamen kadın merkezli bir anlatıyla sunulduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerinin medya aracılığıyla yeniden üretildiğini göstermektedir.

Tablo 5. Belirlenen Hashtag Analizleri (bebekalisverisi)

Ana Temalar	Alt Temalar	Analiz Edilen Toplam Video Sayısı	Alt Temanın Gözlemlendiği Toplam Video		Alt Temanın Videolarda Olumlu Gözlemlenme		Alt Temanın Videolarda Olumsuz Gözlemlenme	
			Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)
İdeal Ebeveynlik Temsilleri	Yoğun Fiziksel Temas ve sevgi gösterisi	50	-	-	-	-	-	-
	Profesyonel Tanıtıcı/ Anne	50	11	22	11	100	-	-
	Araştıran Anne	50	31	62	28	90	3	10
	Tecrübeli Anne	50	27	54	26	96	1	4
Tüketim Odaklı Aile İmgeleri	Doğrudan ürün tanıtımı	50	39	78	39	100	-	-
	Reklam yerleştirme	50	12	24	12	100	-	-
	Kamera karşısında ürün tanıtımı	50	10	20	9	90	1	10
	Sponsorlu ürün	50	4	8	15	100	-	-

Bu hashtag’e (egiticiyuncak) ait analiz edilen 50 video içeriği, ideal ebeveynlik temsilleri ve tüketim odaklı aile imgeleri açısından hem çeşitlilik hem de bazı eğilimsel farklılıklar sunmaktadır (bkz. Tablo 6). “İdeal ebeveynlik temsilleri” başlığı altında en sık gözlemlenen alt temalar sırasıyla “profesyonel tanıtıcı/anne” (%34), “araştıran anne” (%40) ve “tecrübeli anne” (%38) olmuştur. Bu temsillerin tümü yüksek oranda olumlu biçimde sunulmuştur. “Profesyonel tanıtıcı/anne” ve “araştıran anne” temaları %100 oranında olumlu içeriklerle temsil edilirken, “tecrübeli anne” figürü %89 oranında olumlu biçimde yansıtılmış, yalnızca %11 oranında olumsuz bir temsile rastlanmıştır. Bu veriler, annelik kimliğinin yine bilgiyle, uzmanlıkla ve deneyimle özdeşleştirildiğini ve dijital platformlarda güçlü biçimde idealize edildiğini göstermektedir. Ancak, “yoğun fiziksel temas ve sevgi gösterisi” teması bu tabloda hiç yer almamış, yani duygusal ya da sezgisel annelik temsilleri dijital temsilden tamamen uzak kalmıştır. Bu, önceki tablolarla tutarlıdır ve duygusal boyutun dijital ebeveynlik söyleminde oldukça geri planda bırakıldığını gösterir.

Tüketim odaklı aile imgeleri açısından ise yine çarpıcı oranlar söz konusudur. “Doğrudan ürün tanıtımı” %74 gibi yüksek bir oranda temsil edilmiştir; bu içeriklerin %94’ü olumlu, %6’sı ise olumsuz biçimde sunulmuştur. “Sponsorlu ürün” teması %28 oranında yer almakta ve tamamı olumlu biçimde kodlanmıştır. Öte yandan “reklam yerleştirme” teması yalnızca %12 oranında gözlemlenmiş ve bu içeriklerin %83’ü olumlu, %17’si ise olumsuz temsiller içermektedir. Benzer şekilde “kamera karşısında ürün tanıtımı” %8 oranında yer almakta olup, bu temaların %75’i olumlu, %25’i ise olumsuz biçimde sunulmuştur. Bu veriler, içeriklerde ürün tanıtımının giderek daha görünür hale geldiğini ancak tüm tanıtım biçimlerinin izleyiciler açısından eşit ölçüde olumlu algılanmadığını göstermektedir. Özellikle doğrudan ürün sunumu ve sponsorlu içerikler daha yüksek olumlu oranlarla temsil edilirken, reklam yerleştirme ve doğrudan kamera karşısında ürün anlatımı izleyicide görece daha fazla mesafeli duruş uyandırmaktadır. Bu farklılaşma, dijital pazarlama stratejilerinin sunum biçimine bağlı olarak ebeveynlik temsillerinin nasıl değiştiğini de ortaya koymaktadır. Tüm bunlara karşın, diğer tablolarda olduğu gibi bu hashtag kapsamında da baba figürüne dair hiçbir içerik yer almamıştır. Bu durum, dijital ebeveynlik temsillerinin neredeyse mutlak biçimde kadın merkezli ve annelik odaklı biçimde üretildiğini bir kez daha teyit etmektedir.

Tablo 6. Belirlenen Hashtag Analizleri (egiticioyuncak)

Ana Temalar	Alt Temalar	Analiz Edilen Toplam Video Sayısı	Alt Temanın Gözlemlendiği Toplam Video		Alt Temanın Videolarda Olumlu Gözlemlenme		Alt Temanın Videolarda Olumsuz Gözlemlenme	
			Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)	Sayısı	Oranı (%)
İdeal Ebeveynlik Temsilleri	Yoğun Fiziksel Temas ve sevgi gösterisi	50	-	-	-	-	-	-
	Profesyonel Tanıtıcı/ Anne	50	17	34	17	100	-	-
	Araştıran Anne	50	20	40	20	100	-	-
	Tecrübeli Anne	50	19	38	17	89	2	11
Tüketim Odaklı Aile İmgeleri	Doğrudan ürün tanıtımı	50	37	74	35	94	2	6
	Reklam yerleştirme	50	6	12	5	83	1	17
	Kamera karşısında ürün tanıtımı	50	4	8	3	75	1	25
	Sponsorlu ürün	50	14	28	14	100	-	-

Tablo 3, 4, 5 ve 6'nı karşılaştırmalı analizi, dijital ebeveynlik söyleminin temsili örüntülerini ve tematik ağırlıklarını hem tutarlılık hem de çeşitlilik açısından ortaya koymaktadır. Dört tablo genelinde “ideal ebeveynlik temsilleri” kategorisinde en baskın alt temaların “araştıran anne” ve “tecrübeli anne” olduğu görülmektedir. “Araştıran anne” teması Tablo 3’de %44, Tablo 4’te %58, Tablo 5’te %62 ve Tablo 6’te %40 oranında yer almış; genel olarak yüksek bir temsil oranı göstermiştir. Bu durum, dijital ortamlarda anneliğin aktif bilgi arayışı ve bilinçli seçimler üzerinden kurgulandığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde “tecrübeli anne” teması tüm tablolarda %38 ila %78 arasında değişen oranlarla güçlü biçimde temsil edilmiştir. Olumlu temsillerin oranı bu temalarda genel olarak %90’ın üzerindedir. “Profesyonel tanıtıcı/anne” figürü ise Tablo 3 (%32), Tablo 4 (%42), Tablo 5 (%22) ve Tablo 6 (%34) arasında bir yoğunlukla yer almakta, içerik üreticisinin uzmanlık kimliğine vurgu yapılarak güven temelli bir ebeveynlik modeli sunulmaktadır. Tüm bu alt temalar ağırlıklı olarak olumlu biçimde temsil edilmiş, olumsuz örnekler oldukça sınırlı kalmıştır. Öte yandan dört tablo genelinde dikkat çeken önemli bir bulgu, “yoğun fiziksel temas ve sevgi gösterisi” temasının oldukça düşük oranlarda yer almasıdır. Tablo 3’de %12,5, Tablo 4’te %2 gibi sınırlı oranlarla temsil edilirken, Tablo 5 ve 6’da bu temaya hiç rastlanmamıştır. Bu sonuç, duygusal

ebeveynliğin dijital temsilde görünürlüğünün neredeyse yok denecek kadar az olduğunu göstermektedir.

Tüketim odaklı aile imgeleri açısından karşılaştırıldığında, “doğrudan ürün tanıtımı” dört tablo arasında en baskın ve tutarlı temadır. Bu tema Tablo 3’de %60, Tablo 4’te %82, Tablo 5’te %78 ve Tablo 6’te %74 oranında temsil edilmiştir. Her durumda olumlu sunum oranı %93’ün üzerindedir ve bu durum, ürün tanıtımının annelik ile ilişkilendirilerek ideal ebeveynliğin bir parçası hâline getirildiğini göstermektedir. “Sponsorlu ürün” alt teması da tablo genelinde tutarlı biçimde %20–30 bandında temsil edilmekte ve tüm örneklerde %100 olumlu kodlanmaktadır. Bu bulgu, sponsorlukların dijital içeriklerde eleştirilmeden, çoğunlukla içeriğe entegre bir pazarlama biçimi olarak benimsendiğini ortaya koyar. “Reklam yerleştirme” teması ise oran bakımından daha değişken bir görünüm sergiler: Tablo 3’de %36, Tablo 4’te %28, Tablo 5’te %24, Tablo 6’te ise yalnızca %12 olarak yer almıştır. Özellikle Tablo 6’te bu temanın %17 oranında olumsuz temsil edilmesi, reklam yerleştirmenin doğrudan sunum biçimine göre izleyicide daha fazla mesafeli algı yaratabileceğini göstermektedir. “Kamera karşısında ürün tanıtımı” ise dört tabloda da daha düşük oranlarda gözlemlenmiş (%8–20 arası) ve sınırlı sayıda içerikte yer bulmuştur. Genel eğilim olarak, doğrudan ve sponsorlu sunum biçimlerinin daha yaygın ve olumlu; dolaylı tanıtım biçimlerinin ise görece daha az temsil edildiği söylenebilir. Dört tabloyu bir arada değerlendirdiğimizde, içeriklerde ebeveynlik söyleminin hem bilgi temelli ve uzmanlaşmış bir annelik figürüyle hem de yoğun tüketim çağrışımlarıyla kurulduğu görülmektedir. Baba figürünün hiçbir tabloda yer almaması ise, dijital mecralarda ebeveynliğin neredeyse tamamen kadın merkezli bir anlatı çerçevesinde üretildiğini ve dijital söylemde bu figürlerin ön plana çıktığını söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, dijital medya platformlarında ebeveynlik temsillerinin nasıl inşa edildiğini, özellikle de annelik figürünün ürün temelli içeriklerde nasıl temsil edildiğini anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma desenine dayalı olarak yürütülen çalışmada, 2025 yılı boyunca Instagram üzerinden paylaşılan ebeveynlik temalı videolar, tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Kodlama sürecinde her bir video içeriğinde birden fazla alt temanın eş zamanlı olarak gözlemlenmesine olanak tanınmış; temsiller, içerikteki sunum biçimlerine göre olumlu veya olumsuz olarak sınıflandırılmıştır. Olumlu temsiller, ürün ya da deneyime yönelik memnuniyet ifadesi barındıran içeriklerde; olumsuz temsiller ise eleştirel ya da

memnuniyetsizlik içeren sunumlarda kodlanmıştır. Bu yaklaşım, temaların yalnızca niceliksel dağılımını değil, nitel anlatı biçimlerini de analiz etmeye olanak tanımıştır.

Araştırma kapsamında toplanan veriler, görsel analiz ve söylem analizi olmak üzere iki temel nitel analiz yöntemi doğrultusunda değerlendirilmiştir. Görsel analiz sonuçları, dijital içeriklerde belirli temsili kalıpların tekrarlandığını ortaya koymaktadır. Özellikle pastel ve doğal renk tonlarının sıkça tercih edilmesi, içeriklerde sıcak, samimi ve güven verici bir aile ortamı algısı yaratmayı amaçlamaktadır. Kullanılan mekânlar büyük ölçüde ev içi (çocuk odası, salon, mutfak, banyo) alanlarla sınırlı tutulmuş, böylece içeriğe doğallık ve içtenlik vurgusu kazandırılmıştır. Görsel unsurlarda ebeveynlerin beden dili genellikle rahat, sevgi dolu ve çocuklarla fiziksel temas hâlinindedir. Videoların büyük çoğunluğu ekran karşısında yapılan anlatımlardan oluşmakta ve bu anlatımlar, profesyonel stüdyo yerine ev ortamında çekilerek otantik bir atmosfer oluşturmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, yüzün görünmediği ve yalnızca ürünün kullanımına odaklanan “paket açılımı” videoları da dikkat çekici bir yaygınlığa sahiptir. Bu tür içeriklerde ürünün özellikleri, kullanım talimatları ve deneyim aktarımı görsel unsurlarla desteklenerek bilgi temelli bir anlatı oluşturulmaktadır. Ayrıca, ürün yerleştirme yönteminin kullanıldığı ve günlük yaşamdan kesitler sunan kısa videolarda, ürünler doğrudan tanıtılmamakta; ebeveynlik deneyiminin doğal bir parçası gibi sunularak izleyicide özdeşlik kurulması hedeflenmektedir. Bu anlatım biçimi hem ürünün işlevselliğini vurgulamakta hem de içerik üreticisiyle duygusal bir bağ kurma stratejisine hizmet etmektedir.

Bulgular bütününde, içeriklerin büyük çoğunluğunun bilgi temelli, uzmanlaşmış ve tüketimle bütünleşmiş annelik temsilleri üzerinden kurgulandığı görülmektedir. “Araştıran anne”, “tecrübeli anne” ve “profesyonel tanıtıcı/anne” gibi temalar tüm hashtag’lerde baskın biçimde yer almakta; annelik, bilgiye ulaşan, ürünleri karşılaştıran, deneyimleyen ve öneren bir figür olarak idealize edilmektedir. Özellikle “araştıran anne” figürü, “bebeğimi çok düşündüğüm için her şeyi araştırıyorum” gibi ifadelerle desteklenmekte ve anneliği bilgiye dayalı sorumluluklarla şekillendiren bir rol olarak sunmaktadır. Bu imaj, “her şeyi bilen ve yerinde kullanan anne” algısını pekiştirerek, izleyicilerde bilgiye sahip olmanın ebeveynlik yeterliliğiyle doğrudan ilişkili olduğu düşüncesini oluşturur. Ancak duygusal temsiller —örneğin, “yoğun fiziksel temas ve sevgi gösterisi” — içeriklerde oldukça sınırlı düzeyde yer almakta; bazı hashtag’lerde ise tamamen dışlanmaktadır. Bu da dijital ebeveynlik söylemlerinde duygunun değil, performans ve bilgi odaklı rollerin ön plana çıkarıldığını göstermektedir.

Ayrıca dikkat çeken bir diğer bulgu, içeriklerin girişlerinde yoğun biçimde kullanılan “kanca” stratejileridir. Videolar, izleyicinin dikkatini çekmek ve içerikte kalmasını sağlamak amacıyla “Anne olsaydım kesin alırdım”, “Hamileyseniz mutlaka bilmeniz gereken şeyler” gibi yönlendirici, merak uyandırıcı ve kimi zaman baskı kurucu ifadelerle başlamaktadır. Bu söylemler yalnızca pazarlama aracı değil; aynı zamanda izleyici üzerinde normatif bir baskı kurmakta ve anneliği belirli tüketim kalıplarıyla özdeşleştirerek “doğru” annelik davranışını çerçevelemektedir.

Tüketim odaklı temalar açısından bakıldığında, içeriklerin büyük bölümünde doğrudan ürün tanıtımı, sponsorlu ürün kullanımı ve reklam yerleştirme gibi stratejiler yoğun biçimde kullanılmaktadır. Sponsorlu içeriklerde %100’e yakın memnuniyet oranı, bu içeriklerin olumlayıcı bir dil ile sunulduğunu ve annelik temsillerinin ticari ilişkilerle sıkı biçimde bütünleştiğini göstermektedir. Böylece “iyi ebeveynlik” imgesi, giderek daha fazla ürün tüketimi ve marka bağlılığı üzerinden inşa edilmektedir. Tüm bu temsiller, anneliği yalnızca bir toplumsal rol değil; aynı zamanda pazarlanabilir, performatif ve ölçülebilir bir kimlik hâline getirmektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta, veri setinde yer alan 200 videoda baba figürüne dair hiçbir alt temaya rastlanmamasıdır. Bu durum, dijital ebeveynlik söyleminin neredeyse tamamen kadın merkezli, özellikle de annelik odaklı biçimde kurgulandığını ve toplumsal cinsiyet normlarının medya aracılığıyla yeniden üretildiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu bulgular doğrultusunda birkaç öneri geliştirilebilir: Dijital içerik üreticilerine yönelik medya okuryazarlığı odaklı farkındalık çalışmaları teşvik edilmeli; tüketici yönlendirmesini içeren içeriklerde açıklık ve etik sınırlar gözetilmelidir. Baba figürünün temsil edilmediği bu alanda daha kapsayıcı ebeveynlik temsillerinin üretilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, “kanca” söylemlerinin bilinçli izleyici üzerinde yaratabileceği baskının sınırlandırılması, bilgilendirme ile yönlendirme arasındaki ayrımın netleştirilmesi gerekmektedir. Gelecek araştırmalar, farklı sosyal medya platformlarında üretilen içeriklerin karşılaştırmalı analizini içerecek biçimde genişletilmeli ve daha çeşitli temsillere sahip düşük görünürlüklü içeriklere de yer verilmelidir. Böylece dijital ebeveynlik söyleminin hem normatif yapıları hem de karşı-anlatıları daha dengeli biçimde ortaya konulabilecektir.

Kaynakça

- Abidin, C. (2016). “Aren’t these just young, rich women doing vain things online?”: Influencer selfies as subversive frivolity. *Social Media + Society*, 2(2), 1–17. <https://doi.org/10.1177/2056305116641342>
- Banet-Weiser, S. (2012). *Authentic™: The politics of ambivalence in a brand culture*. New York University Press.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Couldry, N., & Hepp, A. (2017). *The mediated construction of reality*. Polity Press.
- Gill, R. (2007). Postfeminist media culture: Elements of a sensibility. *European Journal of Cultural Studies*, 10(2), 147–166. <https://doi.org/10.1177/1367549407075898>
- Gill, R., & Orgad, S. (2018). The amazing bounce-backable woman: Resilience and the psychological turn in neoliberalism. *Sociological Research Online*, 23(2), 477–495. <https://doi.org/10.1177/1360780418769673>
- Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, & P. Willis (Eds.), *Culture, media, language* (pp. 128–138). Routledge.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.
- Lazar, M. M. (2005). Politicizing gender in discourse: Feminist critical discourse analysis as political perspective and praxis. In M. M. Lazar (Ed.), *Feminist critical discourse analysis: Gender, power and ideology in discourse* (pp. 1–28). Palgrave Macmillan.
- Morley, D., & Brunson, C. (1999). *The Nationwide television studies*. Routledge.
- Ouellette, L., & Hay, J. (2008). *Better living through reality TV: Television and post-welfare citizenship*. Blackwell Publishing.

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Araştırmaları alanına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>

Derleme Makalesi/Review Article

Geliş Tarihi/Received: 21.05.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 28.06.2025

Yayın Tarihi/Published: 30.06.2025

Ailede Doğum Sonrası Değişen Roller ve Uyum Süreci

FATMA AYSAZCI
ÇAKARÖğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü
fatma.aysazcicakar@deu.edu.tr<https://orcid.org/0000-0002-2629-1470>

ÖZ

Ebeveynlik süreci hem kadınlar hem de erkekler için psikolojik, bedensel ve sosyal değişimlere yol açar. Kadınlar, annelik kimliklerine odaklanırken profesyonel ve kişisel kimliklerinde ayrışmalar yaşayabilir. Artan sorumluluklar, psikolojik zorluklar ve ev işlerine yetişememe gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Erkekler ise, doğum öncesi ve sonrasında, yeni toplumsal roller ve sorumluluklar konusunda uyum sorunları yaşayabilir. Bu süreç, yeni ebeveynlerin psikolojik sağlığını etkileyebilir ve kimliklerinde değişikliklere yol açabilir. Mutlu bir aile, etkili iletişimle güçlenir. Yeni ebeveynler, bebek bakımının getirdiği sorumluluklar, stres ve uykusuzluk nedeniyle depresyon ve anksiyete yaşayabilir. İletişim eksiklikleri, çiftlerin ilişkilerini zorlaştırırken, anne ve babaların deneyimlediği ruhsal ve psikolojik sıkıntılar da bu durum üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olur. Literatürdeki çalışmalar, bu sürece geçişi kolaylaştıran ve ebeveynlerin sağlıklı bir deneyim yaşamalarına olanak tanıyan faktörlere dikkat çekmektedir. Psikoeğitim, sağlıklı iletişim, sosyal destek, çalışma hayatı düzenlemeleri, psikolojik destek ve doğum sonrası takip bu faktörler arasında yer almaktadır. Ruh sağlığı uzmanları, ebeveynlere gerçekçi tutumlar geliştirmelerine, ilişki dinamiklerini anlamalarına ve kültürel bağlamı göz önünde bulundurarak destek sunmalarına yardımcı olmalıdır. Bu faktörlerin doğru şekilde birleştirilmesi, ebeveynlerin sağlıklı uyum sağlamalarını ve bebeğin gelişimini olumlu yönde etkiler.

Anahtar Kelimeler:

Ebeveynlik, Doğum Sonrası Uyum, Ebeveyn Roller, Sosyal Destek, Ebeveynlik Kimliği

Atıf/Citation

Çakar, F. A. (2025). Ailede Doğum Sonrası Değişen Roller ve Uyum Süreci. *YUVA Dergisi*, 3(1), 122-141.
Çakar, F. A. (2025). Changing Roles and Adaptation Process in the Family After Birth. *Journal of YUVA*, 3(1), 122-141.



Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

Changing Roles and Adaptation Process in the Family After Birth

ABSTRACT

The parenting process leads to psychological, physical, and social changes for both women and men. While women focus on their maternal identity, they may experience conflicts within their professional and personal identities. Issues such as increased responsibilities, psychological challenges, and difficulties in managing household tasks may arise. Men, on the other hand, may face adjustment problems related to new social roles and responsibilities both before and after childbirth. This process can affect the psychological well-being of new parents and lead to changes in their identities. A happy family is strengthened through effective communication. New parents may experience depression and anxiety due to the responsibilities of baby care, stress, and lack of sleep. Communication deficiencies can strain the couple's relationship, while the emotional and psychological difficulties experienced by mothers and fathers can further negatively impact the situation. Studies in literature highlight factors that facilitate this transition and enable parents to have a healthy experience. These factors include psychoeducation, healthy communication, social support, work-life balance arrangements, psychological support, and postpartum follow-up. Mental health professionals should assist parents in developing realistic attitudes, understanding relationship dynamics, and providing support within the cultural context. Proper integration of these factors enables parents to adapt healthily and positively influences the development of the baby.

Keywords:

Parenting, Adaptation After Birth, Parental Roles, Social Support, Parental Identity

Giriş

Ebeveyn olma deneyimi, birçok geçiş ve uyum sürecini içinde barındıran, zaman, algı ve süreç etkenlerine bağlı olarak ilerleyen hem aile içi dinamikleri hem de ebeveyn olan bireylerin kendi yaşamları ile sosyal çevreleri arasındaki ilişkilerini yeniden şekillendiren karmaşık bir süreçtir. Ebeveyn olmadan önce bireyler, hamilelik süreciyle bu rolü ne kadar benimsemeye çalışsalar da kadınlar ve erkekler için bu süreç hem doğum öncesi hem de doğum sonrasında farklı biçimlerde işlemektedir. Kadınlar, hamilelik sürecinde anne olmaya bedensel, duygusal ve hormonal olarak hazırlanır ve bebeğini kucaklamak için büyük bir heyecan yaşarlar. Erkeklerin ise ebeveynliğe hazırlık sürecinin kadınlara nazaran daha geç başladığı bilinmektedir. Doğum sonrasında, erkek ebeveynlerin bu yeni role alışması ve uyum sağlaması bazen zaman alabilir. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin olduğu ailelerde, doğum sonrası sorumlulukların ve yaşam tarzındaki değişimlerin hızlı olması, bu süreci daha da karmaşık hale getirebilir (Longworth vd., 2015, s. 246; Özkan vd., 2018, s. 511; Poh vd., 2014, s. 785).

Ebeveynliğe geçiş süreci her iki cins için de yeni bir deneyim olduğundan, bireyin kendini hazır hissetmemesi oldukça normaldir. Pek çok birey ebeveynliğin getirdiği yeni rol ve sorumluluklara kolaylıkla adapte olurken, bazı ebeveynler ise yeni roller ve sorumluluklarla birlikte gelen hızlı değişim karşısında psikolojik olarak zorlanabilirler. Yapılan çalışmalar yeni anne ve babalık rolüne geçiş sürecinin anksiyete ve depresyon ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (örn., Brockington, 2004, s. 304). Bir sistematik derleme çalışması (Goodman vd., 2014) doğum sonrasında kadınların %8-12'sinin anksiyete yaşadığını ortaya koyarken, başka bir çalışma artan iş yükü ve sorumluluğun yeni bebek sahibi anne ve babaların depresyon ve anksiyete riskini ciddi düzeyde artırdığını belirtmiştir (Lipman ve Boyle, 2008). Bununla birlikte, evli bireylerin evlilik doyumlarının ebeveyn olma süreci içinde değiştiğini gösteren birçok araştırma da bulunmaktadır. Doss ve ark. (2009, s. 612) çocuk sahibi evli çiftlerin, çocuk sahibi olmayan çiftlere göre evlilikten aldıkları doyumun ciddi bir şekilde düştüğünü ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Slep ve O'Leary (2005, s. 436) çocuklu evlilerin ilişkilerinde çatışmaların ve stresin arttığını da rapor etmişlerdir. Çarpıcı olan ise, bazı evliliklerin bu çatışmalardan sıyrılabilmesi, süregelen durumun bireyler tarafından normalleştirilmesi ve hatta 'yeni normal' olarak kabul edilmesidir. Ebeveyn olmanın getirdiği yüklerin ve sorumlulukların daha ileri seviye olarak ayrılma ve boşanmaya kadar götürebileceği de belirtilmiştir. Literatürde, genel olarak evlilik ve ilişkilerde, bebek doğmadan önceki dönem 'balayı dönemi' olarak adlandırılırken, çocuk olduktan sonra özellikle sorumluluk ve artan iş yükü sebebiyle

evlilik doyumunun azaldığı ve hatta çocuk okul çağına ya da ergenlik dönemine geldiğinde bu doyumun en aza indiği ortaya konulmuştur (Erbek vd., 2005, s. 40; Veroff, 1997, s. 438). Bu sebeple, ebeveyn olmanın değiştirdiği roller, getirdiği yeni sorumluluklar ve eşler arasında yarattığı çatışmalar göz önüne alındığında; anne ve baba olma sürecindeki değişen rollere uyum sağlamada problemleri tetikleyici ve uyum sürecini kolaylaştırıcı faktörlerin göz önüne alınması, hem sağlıklı ebeveynlik örüntülerinin sergilenmesi ve aile içerisinde sağlıklı iletişimin sürdürülmesi, hem de bireylerin sorumluluklarını bilinçli bir şekilde yerine getirebilmesi için gereklidir. Bunların yanında uyum sürecinde yaşanabilecek problemler bebek ve çocuğun fizyolojik ve psikolojik gelişimi üzerinde (duygu düzenleme, sosyal ilişkiler ve işlevsellik) risk yaratacak ve olumsuz etki bırakacak olması sebebiyle ailesel ve ebeveyn kaynaklı işlevsizliklerin belirlenerek bunların adaptif olanlarla değiştirilmesi büyük önem taşımaktadır (McCollum ve Ostrosky, 2005, s. 41).

1. Doğum Öncesi ve Sonrası Süreçte Kadında Değişen Roller ve Uyum Problemleri

Hem eşitlikçi toplumlarda hem de cinsiyet rollerinin kadın ve erkek için farklılaştığı geleneksel toplumlarda, hiç şüphesiz ki çocuk bakımında anne ve bebek arasındaki bağın doğası gereği kadına düşen rol daha ağırlıklıdır (Lorensen vd., 2010, s. 341). Hamilelik süresince bedenindeki ve duygusal durumundaki değişikliklerle farklı bir benlik algısı oluşmaya başlayan kadın, doğum gerçekleşikten sonraki günlerde ve haftalarda da psikolojik ve fiziksel değişimler yaşamaya devam eder. Özellikle bebek bakımının öncelikli hale gelmesiyle birlikte, yeni annenin odak noktası bebek olur. Bebeğine en iyi bakımı sağlamaya ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan anne, kendisine ve sevdiklerine ayırdığı zamanın büyük bir kısmını artık yeni bebeğiyle geçirir. Dolayısıyla, annelik kimlikleri güçlenirken, önceden sahip oldukları pek çok kimlik (eş, arkadaş, mesleki, uğraşılan spor dalı ya da hobi vs.) kısa veya uzun vadede silikleşebilir veya eskisi kadar baskın olmayabilir. Özellikle çalışan kadınlar, yaşamlarında meydana gelen bu değişimi bilinçli ya da bilinçsiz olarak kimliklerinde bir ayrışma olarak görebilirler (Yulizawati vd., 2021, s. 77). Profesyonel kimlikleri anne kimliği tarafından baskılanarak, roller ve duyguları da bu doğrultuda şekillenmeye başlayabilir ve bu doğrultuda yeni bir kimlik inşasına gidebilirler. Bu sebepten dolayı, özellikle kariyer hedefleri olan kadınlar uzun vadede bebek sahibi olmayı problem olarak görebilirler ve bebek bakımının kariyer hedefleri bakımından engelleyici olduğu algısına kapılabilirler. Bunun yanında artan rol ve sorumluluklarla birlikte öncelikleri de değişen yeni anneler ev işlerine yetişememe ve sosyal

hayata eskisi kadar katılım sağlayamama gibi farklı rol ve görevlerde aksaklıklar yaşayabilir. Bu durum, annenin yetersizlik hissinin artmasına sebep olabilmekte ve psikolojik ve duygusal birtakım problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Hamilelik ve doğum süreçlerinde değişen beden algısı, yine kadının benliğinde olumsuz bir etki yaratabilmekte ve kadının beden imajının değişmesi, asla eski haline dönemeyeceği korkusu ve düşüncesiyle birleşince yeni annelik rolüne adaptasyonda sorunlar yaşayabilir ve kimlik algısında bazı ayrışmalar yaşanabilir.

2. Doğum Öncesi ve Sonrası Süreçte Erkeklerde Değişen Roller ve Uyum Problemleri

Ebeveynliğe geçiş süreci her iki partner için heyecanlı olsa da fizyolojik olarak herhangi bir hazırlık aşaması geçirmeyen babalar, duygusal olarak kendilerini bu yeni deneyime hazırlarlar ve bebeklerini kucaklarına aldıkları anda baba olmanın heyecanını ve şaşkınlığını aynı anda yaşayabilirler. Bu yeni ve karmaşık deneyim babanın yaşadığı toplumsal yapının erkekten beklediği ve ona yüklediği rollerin yapısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Özellikle ataerkil düzeninin egemen olduğu geleneksel ailelerde, ailenin ekmek getireni ve reisi olarak görülen baba, haneye yeni bir bireyin katılmasıyla birlikte bu yükün sorumluluğunu daha fazla omuzlarında hissedebilir ve baba olmanın gururuyla birlikte özellikle ekonomik olarak birtakım kaygılar yaşayabilir. Bu durum ise yeni role adaptasyonda ve babalığı kabul etmede çeşitli sorunlara yol açabilir (Özkan vd., 2018, s. 519). Bunun tersi olarak, geleneksel baba anlayışından yavaş yavaş uzaklaşılan toplumlarda, kadın ve erkeğin rol dağılımlarının özellikle kadının iş yaşantısına girmesiyle eşit bir şekilde paylaşılmaya başlanması bebek bakımı konusunda babaların da rolünü artırmıştır. Anneler gibi duygusal olarak farklı bir deneyim içerisine giren babalar duygularını tanımlamakta ve paylaşmakta zorluk çekebilir veya çekimser olabilirler (Uyanık vd., 2023, s. 83). Da Costa ve arkadaşları (2019, s. 371) ilk kez ve yeni baba olan 622 katılımcı ile yürüttükleri çalışmada, doğum sonrasındaki 2. ayda bu gruptaki depresyon prevalansı %13 olarak saptarken, 6. ayda prevalansın hemen hemen aynı kaldığını rapor etmişlerdir. Bunun yanında bulgular hem kadın hem erkeklerde hamilelik ve postpartum süreçlerinde anksiyete ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlık prevalanslarının yüksek olduğunu ve eş zamanlı olarak görüldüklerini ortaya koyarken, her iki grupta da anksiyetenin depresyona göre daha yaygın görüldüğünü belirtmişlerdir (Parfitt ve Ayers, 2014, s. 263; Ross ve McLean, 2006, s. 1285). Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında, yeni baba olmanın getirdiği sorumluluk ve görevler, erkekler için bir takım baş etme ve uyum problemlerinin ortaya

çıkmasına zemin hazırlayarak psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir.

3. Doğum Sonrasında Değişen Rollere Bağlı Olarak Evlilik Doyumu

Literatürdeki çalışmalar bebek sahibi olmanın ebeveynler üzerindeki sorumlulukları ve yükü artırması, iletişim problemlerinin yaşanması, cinsel hayatın kalitesinin düşmesi gibi sebeplerden dolayı pek çok ailede evlilik doyumunun bebek doğduktan sonra ciddi düzeyde azaldığını ortaya koymuştur (örn., Bogdan, 2022, s. 8). Bu durumun en önemli sebeplerinden biri olarak ebeveynler arasında yeni sorumluluk ve görev yükünden kaynaklanan rol dağılımının eşit olmaması ve ilişkilerdeki güç dengesinin bozulması gösterilebilir. Örneğin Craig (2006), anne ve babaların ne derece bebekleriyle vakit geçirdiklerini araştırdığı çalışmasında, kadınların sadece çocuk bakımı ile ilgilenmediklerini, pek çok görevi aynı anda yürüttüklerini (multitasking), babalara göre daha fazla fiziksel iş yaptıklarını, bebek bakımı konusunda daha fazla çaba sarf ettiklerini ve bebekle daha çok baş başa vakit geçirdiklerini ortaya koymuştur. Dolayısıyla görev dağılımındaki bu dengesizlikler, kadınlarda düşük destek algısının oluşmasına sebep olurken çiftler arasındaki çatışmaların artmasına zemin hazırlayarak evliliğin yapısında ve bireyler arasındaki iletişimde problemler yaşanmasına sebep olmaktadır (Erzeybek ve Gökçeaslan Çiftçi, 2019, s. 74).

4. Uyum ve Adaptasyonu Zorlaştıran Risk Faktörleri

Mutlu bir ailenin temelini etkili ve sağlıklı iletişim becerileri oluşturur. Kendileri için yepyeni bir deneyim olan anne ve babalığa alışma sürecinde yaşanan zorluklar ebeveynlerin ruh sağlığı üzerinde negatif etkiye sahip olarak, bireylerin depresyon ve anksiyete gibi psikolojik rahatsızlıklar yaşamalarına zemin hazırlayabilir. Yapılan pek çok çalışma doğum sonrasında kadınların üçte birinin postpartum sendromu olarak adlandırılan doğumdan sonraki bir iki hafta içerisinde görülen hormonal ve duygusal değişikliklere, stres ve uykusuzluk etkenlerine bağlı olarak ortaya çıkan duygusal ve psikolojik sorunların görüldüğü bu rahatsızlığı deneyimlediğini ortaya koymuştur (Buist vd., 2008, s. 66; O'Hara ve Swain, 1996, s. 37). Erkeklerdeki depresyon oranı kadınlara göre daha az rapor edilmiş olsa da yeni babalardaki depresyonun şiddeti ve sıklığı eşleri veya partnerlerinin depresyon semptomlarının şiddetiyle anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur (Wee vd., 2011, s. 367). Yeni anne babaların anksiyete düzeylerinin depresyondan daha fazla olabileceğini, özellikle de hamilelik sürecinde annenin depresyon ve anksiyete düzeyinin bu durum üzerinde etkili olabileceğini destekleyen bulgulara da rastlanmaktadır (örn., Heron vd., 2004, s. 71; Wenzel vd., 2005, s. 295).

Bebek bakımının getirdiği sorumluluklar, stres, uykusuzluk ve yorgunluk yeni anne baba olmuş bireylerin günlük aktivitelerini, önceliklerini ve görev dağılımını etkileyerek yeni göreve uyum ve adaptasyonu zorlaştırırken, çiftler arasındaki iletişimin bozulmasına sebep olabilir. Araştırmalar aynı zamanda doğum sonrasında çiftlerin ilişkilerinde karşılıklı etkileşimin zaman içerisinde nasıl değiştiğiyle ilgilenmiş ve yine bebek bakımının getirdiği sorumluluk ve görevlerin, çiftlerin birbirilerine daha az zaman ayırmalarına ve yakınlık ihtiyaçlarını karşılayamamalarına sebep olduğunu ortaya koymuştur (Kirby vd., 2005, s. 313). Bunun yanında hamilelik sürecinde ve doğum sonrasında çiftlerin cinsel hayatlarındaki kalite ve doyumun da azaldığı görülmüştür (Dixon vd., 2000, s. 223). Örneğin, İngiltere’de ilk kez ebeveyn olan bireylerle yürütülen bir çalışmada doğum sonrasında hem anne hem de babada deneyimlenen psikolojik rahatsızlıkların doğum sonrası partner desteğinin eksikliği ile yakından ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur (Parfitt ve Ayers, 2014, s. 263). Tüm bunlar göz önüne alındığında çiftler arasındaki zayıf iletişim ve partnerden alınan destek algısının yetersizliğinin (özellikle kadınlarda), doğum sonrası depresyon ve anksiyeteye sahip olma ile yüksek derecede ilişkili olduğu anlaşılmaktadır (Buist vd., 2003, s. 172; Milgrom vd., 2008, s. 147; Wenzel vd., 2005, s. 295).

Yeni anne baba olmuş bireylerin psikolojik rahatsızlıklar açısından risk altında olmasında birtakım sosyal ve biyolojik risk faktörlerinin de etkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin, anne ve babadaki genetik ve nörodavranışsal özelliklerin, erken dönemlerdeki bağlanma problemlerinin, ailedeki duygu durum bozuklukları geçmişinin varlığının ve erken dönem travmatik yaşam olaylarının doğum sonrasında ebeveynlerin psikolojik rahatsızlıklara yatkınlığını artırdığı bilinmektedir (Czarnacka ve Slade, 2000, s. 35; O’Hara ve Swain, 1996, s. 37; Schlotz ve Philips, 2009, s. 905; Simpson ve Rholes, 2008, s. 37). Bunlara ek olarak, kadınlarda hamilelik boyunca ve doğum sonrasında meydana gelen bedensel değişim ve bozukluğun psikolojik olarak olumsuz etki yarattığını ve kadınların bedenlerine yönelik oluşan bu olumsuz algının psikolojik rahatsızlıklarla da yakından ilişkili olduğu saptanmıştır (Gjerdingen vd., 2009, s. 491). Ancak her çift ve ailenin dinamiğinin farklı olduğu göz önünde bulundurularak bu faktörlerin ebeveynler üzerinde farklı etkiler yaratabileceği unutulmamalıdır.

5. Annelik ve Babalık Rolüne Uyumu Kolaylaştıran Faktörler

Annelik ve babalığa geçişte bireylerin yeni rollerine ve sorumluluklarına karşı uyumlarını kolaylaştıracak çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler şu gruplar altında toplanabilir.

5.1. Psikoeğitim

Son dönemlerde anne ve baba adaylarının katıldığı, bebek bakımı konusunda bireyleri bilgilendirmek ve bu yolculuğa onları hazırlamak amacı ile pek çok psikoeğitim programı hamilelik sürecinden başlayarak çiftlere sunulmaktadır. Örneğin Ülkemiz’de Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (<https://www.tapv.org.tr/guvenli-annelik-egitim-ve-danismanlik-programi/>) bebek bekleyen ailelere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Bu program kapsamında ev ziyaretleri ile gebelerin bilgilendirilmesi, sağlık hizmetlerinin takibi ve doğum sürecinde destek verilmektedir. Bunun yanında bazı özel kuruluş, dernekler, belediyeler ve üniversiteler de bu konuda destek vermeyi hedeflemiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesinin İzmir 95 Erken Çocukluk Birimi Programları ve İzmir Ekonomi Üniversitesi’nin Doğuma Hazırlık Eğitimi (<https://www.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/9592>) bu programlara örnek olarak verilebilir. Bu programların amacı bireylerin ebeveynlik rolüne uyumunu kolaylaştırmak, çiftler arasındaki sağlıklı iletişim ve yardımlaşmayı artırmaktır. Bu eğitimler, anne ve baba adaylarının ebeveynlik becerilerini kazanması ve ebeveynliğe uyum sürecini başarıyla atlatması açısından büyük önem taşımaktadır. Uyum sorunlarının hamilelik sürecinde başladığı ve özellikle hamile kadınların yaşadıkları anksiyete ve depresyonun bebeğin gelişimi üzerinde olumsuz etkilere sebep olduğu göz önünde bulundurulduğunda verilen psikoeğitimler bu yolculukta oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır (Correria ve Linhares, 2007, s. 677; Van Den Bergh vd., 2005, s. 237). Psikoeğitimler, anne ve baba adaylarını karşılaşılabilecekleri olası stresli durumlara karşı hem bilinçlendirip hem hazırlarken, anne ve babanın ruh sağlığını korumasına da yardımcı olmaktadır. Özellikle hamilelikle başlayan doğum süreci ve bebek bakımı ile ilgili kaygıları yatıştırırken stresle başa çıkma becerilerini de bireylere kazandırmaktadır. Çalışmalar bu programlara katılan çiftlerin, anne ve babalık rolüne uyumda daha az zorlandıklarını, evliliklerinin kalitesinde üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu ve evlilik doyumunu artırdığını ortaya koymuştur (Shapiro ve Gottman, 2005, s. 1).

5.2. Yardımlaşma ve Çiftler Arasındaki İletişim

Ebeveynler arasındaki sağlıklı iletişim becerilerinin varlığı, yeni anne ve babalık rolüne uyumu kolaylaştırıcı en önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir. Özellikle çiftlerin birbirlerine karşı anlayışlı olması, yaptıkları işi takdir etmesi ve değer vermesi bu iletişimin güçlenmesinde ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, yeni anneler yaptıkları ev işi ve bebek bakımının eşleri tarafından takdir edildiğinde, bu durum söze döküldüğünde, kendilerine zaman ayırdıklarında, partnerleri tarafından yardım

aldıklarında ve eşleri ihtiyaçlarına karşı ilgili olduklarında kendilerini değerli hissettiklerini ifade etmişlerdir (Thompson, 1991, s. 181). Bunun yanında bebek bakımı konusunda ebeveynleri bilgilendiren ve onları bebek bakımına hazırlayan psikoeğitim programları bireylerin ebeveynlik rolüne uyumunu kolaylaştırırken, çiftler arasındaki sağlıklı iletişim ve yardımlaşmayı artırmayı da hedeflemektedir. Çalışmalar bu programların çiftlerin evlilik kalitesinde üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu ve çiftler arasındaki iletişimi güçlendirdiğini ortaya koymuştur (Shapiro ve Gottman, 2005, s. 1). Dolayısıyla, ebeveynler arasında güçlü bir iletişimin varlığı, yardımlaşma, iş bölümü, anlayış, takdir etme ve değer görme gibi faktörler yeni anne ve babalık rolüne geçişi ve uyumu kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.

5.3. Sosyal Destek

Özellikle arkadaş ve yakın aile bireylerinden alınan bebek bakımı konusundaki pratik ve duygusal desteğin yeni ebeveyn olmuş bireyler için değeri çok büyüktür (Yulizawati vd., 2021, s. 75). Aile büyüklerinden ve akrabalarından gelen iyi niyetli öneriler, pratik bilgiler ve tavsiyeler anne ve baba için kilit önem taşıyabilir ve sürece uyumda işlerini kolaylaştırabilir. Yine alınan duygusal destek ve günlük işlerin paylaşımı yeni anne ve babanın güvende hissetmesine ve sorumlulukların hafiflemesine katkı sağlayacağı için uyum sürecini kolaylaştıracaktır.

Sosyal destek ağları oluşturmak, diğer ebeveynlerle iletişim ve paylaşım içerisinde olmak da uyum sürecinde oldukça önemlidir. Çünkü benzer süreçler yaşayan ebeveynlerin varlığından haberdar olmak yalnız olmadığı inancının güçlenmesine katkı sağlayarak bireylerin zorluklarla daha güçlü baş etmesi için yardımcı olabilir ve izolasyonu engelleyebilir. Anneler ve babalar birbirlerine rol model olabilir. Örneğin, Feinberg ve arkadaşlarının (2022) 2300'den fazla kadınla doğum sonrasında yaptığı araştırmada alınan sosyal desteğin doğum sonrasında risk oluşturan izolasyon, anksiyete ve depresyona karşı koruyucu bir rol oynadığını ortaya koyulmuştur.

5.4. Çalışma Hayatı

Şüphesiz ki bebeğin dünyaya gelmesiyle birlikte ebeveynlerin iş-yaşam dengesini kurması zorlaşmaktadır. İşverenler ise ebeveynlere daha esnek çalışma saatleri sunarak bu dengenin kurulmasında yeni anne ve babalara yardımcı olabilirler. Özellikle çalışan annelerin doğum izni ve doğum izni sonrasında çalışma hayatına uyumlarını kolaylaştıracak politika ve düzenlemelerin sağlanması önemlidir. Henüz ülkemizde bu konuda yerleşmiş politikalar uygulanmamış olsa da pek çok Avrupa ülkesinde babanın da bebek bakımı konusunda katılımcı

olabilmesi amacıyla ‘paternity leave’ (babalık izni) adı verilen doğum öncesi ve sonrasında kullanabilecekleri izin hakkı tanınmıştır. Babalık İzni ülkemizde 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında 5 gün olarak belirtilmiştir (İş Kanunu, 2003). Avrupa’nın pek çok ülkesinde en az 2 hafta olan babalık izni ise Finlandiya’da 19 haftaya kadar uzayabilmektedir (Kern ve Lecerf, 2023). İş verenlerin ve kanunların ebeveynlere destek vermek amacıyla çaba göstermeleri, şüphesiz ki hem işyerinin hem de çalışanların uzun vadede verimlilik, başarı ve ruh sağlığı için son derece önemlidir. Bu sebeple iş-çocuk bakımı dengesinin sağlanması konusunda ebeveynlere olanaklar sağlamak hem sorumluluklarını yerine getirebilme konusunda ailelere kolaylık tanıyacak hem de bebekleriyle yeteri kadar ilgilenilme imkânı sunacaktır.

5.5. Psikolojik Destek

Aile ve Çift Terapistleri ebeveynliğe geçiş sürecinde olan ya da bu role uyum sağlamaya çalışan pek çok bireyle sistematik olarak çalışmakta ve onlara en uygun yardımı sunmaktadırlar (Glade vd., 2005, s. 319). Bu önemli ve bir o kadar zor role geçiş sırasında yaşanan problemler ve ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alınarak, bireylerin gerekli desteği almaları ve uygun bir ruh sağlığı uzmanına danışmaları bu süreci sağlıklı bir biçimde atlatalmaları bakımından büyük önem taşımaktadır.

5.6. Doğum Sonrası Takip Çalışmaları

Ebe, doktor ve hemşire gibi bazı sağlık çalışanları hamilelik boyunca olduğu gibi doğum süreci ve sonrasında da bebek bakımı, aşı takibi ve yeni doğan rutin tarama takipleri yaparak bebek bakımı konusunda ailelere yardımcı olup bebeğin sağlıklı gelişimi konusunda yeterli desteği aileye sağlamaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla ebeveynliğe uyum sürecinde bu sağlık çalışanlarından alınan yardım ve takip çalışmaları anne ve baba için önemli bir role sahipken, uyumu kolaylaştırıcı etkiye sahiptir.

Bebek doğduktan sonraki süreçte sağlıklı iletişim, duygusal ve fiziksel destek, birbirine zaman ayırma ve dayanışma ve işveren tarafından sağlanan bebek-ebeveyn ilişkisini kolaylaştıran olanaklar yeni ebeveynlik rolüne uyum sağlamada en önemli koruyucu faktörler arasında yer almaktadır. Bunun yanında değişen rollerle başa çıkılamadığında ve zorlanıldığı durumlarda yaşanan zorluklara bağlı olarak profesyonel yardım almak hem birey hem de partneri için atılacak oldukça sağlıklı adımlar arasında yer almaktadır.

6. Ruh Sağlığı Uzmanlarına Düşen Görevler

Yukarıda da belirtildiği gibi yeni ebeveyn olmuş anne ve babalarda özellikle doğumun hemen ardında uyum ve yeni rollere adaptasyonda yaşanan güçlüklerden dolayı depresyon ve anksiyete gibi psikolojik rahatsızlıklar görülebilmektedir. Dolayısıyla, uzmanlar bu belirtilerin takibi konusunda bireyleri bilinçlendirmeli ve gerekli yardımı almaları konusunda ailelere rehberlik etmelidirler. Ruh sağlığı çalışanları yeni ebeveyn olmuş ailelerle çalışırken şu hususlara dikkat etmelidirler:

Gerçekçi ebeveynlik tutumları: Aileler bebekleri için en iyi ve en doğru adımı atma konusunda kendilerini zorlayarak farkında olarak ya da olmayarak ‘mükemmel ebeveyn’ olma konusunda uğraşıyor olabilirler. Bu durum en ufak bir pürüzde ebeveynlerin ‘Ben iyi bir anne/baba değil miyim?’ ya da ‘Bebeğim için yeterli değilim’ şeklinde düşünmesine ve suçluluk duymasına sebebiyet verebilir. Dolayısıyla, ebeveynlere ‘mükemmel ebeveynlik’ kavramının mümkün olamayacağının anlatılması, dahası bu kavramın aslında yıkıcı ve zararlı olabileceği konusunda ailelere rehberlik edilmeli ve kendi yeterlilikleri ile ilgili olarak gerçekçi beklentiler içerisine girmeleri konusunda yardımcı olunmalıdır (Demir, 2018, s. 17).

İlişki dinamikleri: Her bireyin özgün ve biricik olduğunu kabul eden terapi ortamında çiftlerin ve ailelerin de ilişki dinamiklerinin bu şekilde olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmak oldukça önemlidir. Buradan yola çıkarak, çiftler arasında sözlü olmayan ama beden dili ve yüz ifadeleri gibi farklı kanallarla da ortaya çıkabilen iletişim biçimlerinin dikkatlice takip edilmesi ilişki dinamiklerinin anlaşılması açısından önemlidir.

Buna ek olarak eşlerin her ikisinin de dahil olduğu, ortak paydada buluştuğu ve tatmin olduğu çözüm önerileri üretmek ve bunun üzerinde çalışmak da ruh sağlığı uzmanlarının dikkat etmesi gereken önemli noktalardan biridir (Koivunen vd., 2009, s. 323).

Kültürel özellikler: Ruh sağlığı çalışanları cinsiyet rol dağılımı, aile içi hiyerarşi ve doğum sonrasında güç dengesinin değişmesi konusunda hassas olan çiftler ve ailelerle çalışırken dikkatli olmalıdır. Özellikle, ailenin içerisinde bulunduğu kültürel ve sosyal bağlamın göz önünde bulunması olayların ve problemin anlaşılıp uygun desteğin sağlanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Örneğin, eve ekmek getiren babanın kendini bu konuda yeterli görmesi, bebek bakımı konusunda kendini sorumlu hissetmemesi ve bu durumun çiftler arasında kriz yaratması geleneksel cinsiyet rollerinin hâkim olduğu aile yapısında oldukça sık görülen durumlardan biridir. Dolayısıyla ailelerle çalışırken sınırların, aile yapısının (geniş aile, çok kuşaklı aile, çekirdek aile vs.), aile içi kuralların ve kültürel değerlerin

farkında olmak yardım çalışmalarını sürdürmek ve gerekli desteğin sağlanabilmesi açısından önemlidir (Koivunen vd., 2009, s. 323).

Bireysel ihtiyaçlar: Görüşmelerde ailenin ihtiyaçları kadar ebeveynlerin bireysel ihtiyaçları, hedefleri ve beklentileri üzerine de konuşulmalıdır. Ruh sağlığı çalışanları, bireyleri bu konular hakkında konuşmaya teşvik etmeli ve gerekirse bireysel tedavi imkânı sunmalı ya da bu konuda en uygun desteği alabilmesi adına rehberlik yapmalıdır. Özellikle, ebeveyn olduktan sonra anne ve babalık kimliğiyle tümüyle özdeşleşen ve bebek doğmadan önceki kimliklerinden uzaklaşan bireylere rol geçişi ve uyum sürecinde uygun ve fonksiyonel kimlik gelişimi bakımından yardımcı olmak oldukça önemlidir. Çünkü, özellikle kadınlar, anne olduktan sonra kendileriyle daha az ilgilenerek, odak noktalarını bebek ve bebekle olan iletişimlerine yöneltmektedirler (Yulizawati vd., 2021, s. 75).

Her danışanın farklı olduğu kabulünden yola çıkarak, ruh sağlığı çalışanlarının ebeveynlerin hem bireysel hem çift olarak ihtiyaçlarına odaklanarak süreci yönetmeleri, doğum sonrasında ortaya çıkabilecek psikolojik rahatsızlıklar konusunda dikkatli olmaları, kültürel ve sosyal bağlamda değerleri göz önünde bulundurmaları, ilişki dinamiğini anlamaları ve gerçekçi ebeveynlik stillerine sahip olmaları konusunda bireylere yardımcı olmaları gerekmektedir. Tüm bunların yanında duyarlı, anlayışlı ve empatik bir şekilde gizlilik ilkeleri ve etik kurallarına uyarak yeni anne ve babalara uyum süreçlerinde problemlerin çözümü konusunda destek olmalıdırlar.

Sonuç

Anne ve babalık rolüne uyum sağlamak çiftlerin ve bireylerin hayatlarında hem köklü hem de uzun vadeli değişimler geçirmeyi içeren bir geçiş dönemidir. Bu sürece bazı ebeveynler kolaylıkla uyum sağlarken bazı ebeveynler ise zorlanarak ruh sağlığı problemleri yaşayabilmektedirler. Yeni ebeveyn olmuş bireylerde özellikle anksiyete ve depresyon sık görülen psikolojik rahatsızlıklardandır. Bunun yanında uyku yoksunluğu, beden imajındaki değişimler, bireysel bakım için vakit bulunamaması, sosyal izolasyon, kariyer ve gelecek hedeflerine ara verme (veya bırakma), bebek bakımı ve yeterli ebeveynlik ile ilgili birtakım kaygılar yeni ebeveyn olmuş bireylerde sıklıkla görülebilen duygusal ve fiziksel problemler arasında yer almaktadır. Bu değişim sürecine uyum sağlamayı kolaylaştıran ve bireyin uygun bir şekilde ebeveynlik rol ve sorumluluklarını yerine getirmesini kolaylaştıran birtakım faktörler olduğu gibi, bireyin uyum sürecini geciktiren hatta zorlaştıran bazı risk faktörleri de bulunmaktadır. Anne ve babaların yeni rollerine uyumlarını kolaylaştıracak koruyucu

faktörlerin ve uyumunu zorlaştıracak risk faktörlerinin göz önünde bulunularak çiftin ihtiyaçlarına olduğu kadar bireysel ihtiyaçların da dikkate alındığı empatik anlayışa dayalı uygun psikolojik desteğin verilmesi çiftler arasındaki iletişimin kalitesi, evliliğin doyumu, bireylerin akıl sağlığı ve bebeğin gelişimsel süreci açısından büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Bogdan, I., Turliuc, M. N., & Candel, O. S. (2022). Transition to Parenthood and Marital Satisfaction: A Meta-Analysis. *Frontiers in psychology*, 13, 901362. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.901362>
- Brockington, I. (2004). Postpartum psychiatric disorders. *Lancet (London, England)*, 363(9405), 303–310. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(03\)15390-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(03)15390-1).
- Buist, A., Morse, C. A., & Durkin, S. (2003). Men's adjustment to fatherhood: implications for obstetric health care. *Journal of obstetric, gynecologic, and neonatal nursing: JOGNN*, 32(2), 172–180. <https://doi.org/10.1177/0884217503252127>.
- Buist, A.E., Austin, M.P., Hayes, B.A., Speelman, C., Bilszta, J.L.C., Gemmill, A.W., & Milgrom, J. (2008). Postnatal mental health of women giving birth in Australia 2002–2004: Findings from the beyond blue National Postnatal Depression Program. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 42(1), 66–73. <https://doi.org/10.1080/00048670701732749>.
- Correia, L.L., & Linhares, M.B.M. (2007). Maternal anxiety in the pre- and postnatal period: A literature review. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 15(4), 677–683.
- Craig, L. (2006). Does Father Care Mean Fathers Share?: A Comparison of How Mothers and Fathers in Intact Families Spend Time with Children. *Gender & Society*, 20(2), 259–281. <https://doi.org/10.1177/0891243205285212>.
- Czarnocka, J., & Slade, P. (2000). Prevalence and predictors of post-traumatic stress symptoms following childbirth. *The British Journal of Clinical Psychology*, 39(1), 35–51. <https://doi.org/10.1348/014466500163095>.
- Da Costa, D., Danieli, C., Abrahamowicz, M., Dasgupta, K., Sewitch, M., Lowensteyn, I., & Zekowitz, P. (2019). A prospective study of postnatal depressive symptoms and associated risk factors in first-time fathers. *Journal of Affective Disorders*, 249, 371–377. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.02.033>.
- Demir, D. D. E. Y. (2018). Mükemmel Annelik Mümkün mü? *Klinik Tıp Bilimleri*, 6(1), 14–18.
- Dixon, M., Booth, N., & Powell, R. (2000). Sex and relationships following childbirth: a first report from general practice of 131 couples. *The British Journal of General Practice: The Journal of the Royal College of General Practitioners*, 50(452), 223–224.

- Doss, B. D., Rhoades, G. K., Stanley, S. M., & Markman, H. J. (2009). The effect of the transition to parenthood on relationship quality: an 8-year prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(3), 601–619. <https://doi.org/10.1037/a0013969>.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., & Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 18(1), 39–47. <https://dusunenadamdergisi.org/storage/upload/pdfs/1587721786-tr.pdf>
- Erzeybek, B., & Gökçearslan Çifci, E. (2019). Akademisyen Kadınların Toplumsal Cinsiyet Roller ve Evlilik Uyumu. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(1), 61-80.
- Feinberg, E., Declercq, E., Lee, A., & Belanoff, C. (2022). The Relationship between Social Support and Postnatal Anxiety and Depression: Results from the Listening to Mothers in California Survey. *Women's Health Issues: Official Publication of the Jacobs Institute of Women's Health*, 32(3), 251–260. <https://doi.org/10.1016/j.whi.2022.01.005>.
- Gjerdingen, D., Fontaine, P., Crow, S., McGovern, P., Center, B., & Miner, M. (2009). Predictors of mothers' postpartum body dissatisfaction. *Women & Health*, 49(6), 491–504. <https://doi.org/10.1080/03630240903423998>.
- Glade, A., Bean, R., & Vira, R. (2005). A prime time for Marital/ Relational Intervention: A review of the transition to parenthood literature with treatment recommendations. *American Journal of Family Therapy*, 33(4), 319-336. <https://doi.org/10.1080/01926180590962138>.
- Goodman, J. H., Chenausky, K. L., & Freeman, M. P. (2014). Anxiety disorders during pregnancy: A systematic review. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 75(10), e1153–e1184. <https://doi.org/10.4088/JCP.14r09035>.
- Heron, J., O'Connor, T. G., Evans, J., Golding, J., Glover, V., & ALSPAC Study Team (2004). The course of anxiety and depression through pregnancy and the postpartum in a community sample. *Journal of Affective Disorders*, 80(1), 65–73. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2003.08.004>.
- İş Kanunu, *T.C. Resmi Gazete*, 25134, 10 Haziran 2003.
- Kern, V. & Lecerf, M. (2023). *Maternity and Paternity Leave in the EU*. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA\(2023\)739346_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA(2023)739346_EN.pdf).

- Kirby, J. S., Baucom, D. H., & Peterman, M. A. (2005). An investigation of unmet intimacy needs in marital relationships. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31(4), 313–325. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2005.tb01573.x>.
- Koivunen, J. M., Rothaupt, J. W., & Wolfgram, S. M. (2009). Gender dynamics and role adjustment during the transition to parenthood: Current perspectives. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 17(4), 323–328. <https://doi.org/10.1177/1066480709347360>.
- Lipman, E. L., & Boyle, M. H. (2008). *Linking Poverty and Mental Health: A Lifespan View Ontario, Canada*. The Provincial Centre of Excellence for Child and Youth Mental Health.
- Longworth, M. K., Furber, C., & Kirk, S. (2015). A narrative review of fathers' involvement during labour and birth and their influence on decision making. *Midwifery*, 31(9), 844–857. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2015.06.004>.
- Lorensen, M., Wilson, M., & White, M. (2010). Norwegian families: Transition to parenthood. *Health Care for Women International*, 25(4), 334–348. <http://doi.org/10.1080/07399330490278394>.
- McCollum, J. A., & Ostrosky, M. M. (2008). Family roles in young children's emerging peer-related social competence. In W. H. Brown, S. L. Odom, & S. R. McConnell (Eds.), *Social competence of young children: Risk, disability, and intervention* (pp. 31–59). Paul H. Brookes Publishing Co.
- Milgrom, J., Gemmill, A. W., Bilszta, J. L., Hayes, B., Barnett, B., Brooks, J., Ericksen, J., Ellwood, D., & Buist, A. (2008). Antenatal risk factors for postnatal depression: a large prospective study. *Journal of Affective Disorders*, 108(1-2), 147–157. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2007.10.014>.
- O'Hara, M. W., & Swain, A. M. (1996). Rates and risk of postpartum depression-A meta-analysis. *International Review of Psychiatry*, 8(1), 37–54. <https://doi.org/10.3109/09540269609037816>.
- Özkan S, Göral S, Kayhan Ö, Serçekuş AP, Sevil Ü. (2018). Functional status of women and their partners after childbirth. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 5(3), 510-523. <https://doi.org/10.21449/ijate.443222>.

- Parfitt, Y., & Ayers, S. (2014). Transition to parenthood and mental health in first-time parents. *Infant Mental Health Journal*, 35(3), 263–273. <https://doi.org/10.1002/imhj.21443>.
- Poh, H. L., Koh, S. S., Seow, H. C., & He, H. G. (2014). First-time fathers' experiences and needs during pregnancy and childbirth: a descriptive qualitative study. *Midwifery*, 30(6), 779–787. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2013.10.002>.
- Ross, L. E., & McLean, L. M. (2006). Anxiety disorders during pregnancy and the postpartum period: A systematic review. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 67(8), 1285–1298. <https://doi.org/10.4088/jcp.v67n0818>.
- Schlotz, W., & Phillips, D. I. (2009). Fetal origins of mental health: evidence and mechanisms. *Brain, Behavior, and Immunity*, 23(7), 905–916. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2009.02.001>.
- Shapiro, A. F., & Gottman, J. M. (2005). Effects on marriage of a psycho-communicative-educational intervention with couples undergoing the transition to parenthood, evaluation at 1-year post intervention. *The Journal of Family Communication*, 5(1), 1-24.
- Simpson, J. A., & Rholes, W. S. (2008). Attachment, perceived support, and the transition to parenthood: Social policy and health implications. *Social Issues and Policy Review*, 2(1), 37–63.
- Slep, A. M., & O'Leary, S. G. (2005). Parent and partner violence in families with young children: rates, patterns, and connections. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(3), 435–444. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.73.3.435>.
- Thompson, L. (1991). Family work: Women's sense of fairness. *Journal of Family Issues*, 12, 181-196. <https://doi.org/10.1177/019251391012002003>.
- Van den Bergh, B. R., Mulder, E. J., Mennes, M., & Glover, V. (2005). Antenatal maternal anxiety and stress and the neurobehavioural development of the fetus and child: links and possible mechanisms. A review. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 29(2), 237–258. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2004.10.007>.
- Veroff, J., Young, A. M., & Coon, H. M. (1997). The early years of marriage. In S. Duck (Ed.), *Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions* (2nd ed., pp. 431-450).

- Wee, K. Y., Skouteris, H., Pier, C., Richardson, B., & Milgrom, J. (2011). Correlates of ante- and postnatal depression in fathers: A systematic review. *Journal of affective disorders*, 130(3), 358–377. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.06.019>.
- Wenzel, A., Haugen, E.N., Jackson, L.C., & Brendle, J.R. (2005). Anxiety symptoms and disorders at eight weeks postpartum. *Journal of Anxiety Disorders*, 19(3), 295–311. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2004.04.001>.
- Uyanık, A., Sadıç, E., & Kaplan, N. (2023). Baba Oluyorum: Değişen Rollerime Uyum Sağlıyorum. *Balkan Sağlık Bilimleri*, 2(2), 79–86.
- Yulizawati, Y., Maputra, Y., & Enosentris, I. P. (2021). Transition of Roles Change of Motherhood in Women. *Journal of Midwifery*, 6(1), 74. <https://doi.org/10.25077/jom.6.1.74-83.2021>.

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale Aile Araştırmaları alanına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>
